JACOBI ADOLPHI CAROLI ROVERS ... RESPONSIO AD...

Jacques Adolphe Charles Rovers

IACOBI ADOLPHI CAROLI ROVERS,

DORDRACENI,

LITT. HUM. STUD.

IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA,

RESPONSIO

AD

QUAESTIONEM LITTERARIAM,

AB ORDINE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITTERARUM HUMANIORUM,

PROPOSITAM:

„ *Quam maxime commutationem apud Graecos*
„ *subiit philosophia, auctore Socrate.*"

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT,

die XXVI. Martii MDCCCXXI.

Tenuitatis meae probe conſcius, non est, quod disſimulem, in elaboranda hacce quaestione tot tantasque mihi occurrisſe difficultates, ut, quomodo eas omnes expedirem, prorſus ignorarem: eoque ſubinde adducerer, ut a propoſito fere deſisterem. Deinceps vero mecum ipſe reputans, quaestiones hasce non doctis hominibus, ſed ſtudioſae proponi iuventuti, nec requiri iccirco conſummatam doctrinam, proficiendi imprimis ſtudio ductus, manus operi admovi.

Mihi igitur vires quantulascumque tandem experienti, hoc modo disputationem dividere placuit, ut primum, quae Socratis aetate obtinebat, perverſam memorarem philoſophandi rationem, ac deinceps de istiusmodi agerem Socraticis placitis, e quibus, quaenam fuerit illa commutatio, effici posſe videretur.

Hanc autem priusquam instituam disquisitionem, de fontibus, e quibus mea plerumque hausi, pauca monere liceat. Ut enim vires in hoc tractando argumento experiri decreveram, magis continuo ex ipsis antiquis scriptoribus, quam ex recentiorum, quae dicuntur, compendiis: ex ipso fonte, quam ex rivulis a fonte deductis, haurire placuit. Itaque Xenophontis *Memorabilia*, iam ante lecta, summa nunc industria perquirere institui, quo magis Socraticam inde philosophiam et Sophistarum placita, quibus maxime se opposuit Socrates, cognoscerem et diiudicarem. Tum Xenophonti adiungendam esse censui Platonis et Ciceronis lectionem. In utroque haud dubito, quin longe plura insint, quam quae equidem usurpavi, e quibus haec materies illustrari possit; nam procul profecto abest, ut utrumque, non dico totum, sed maximam partem, legerim. Verumtamen, quae mihi a recentioribus scriptoribus indicata sunt loca, haec sedulo tractare atque ad propositam quaestionem explicandam conferre conatus sum.

EX-

EXORDIUM.

Ut rite nobis aditum praebeamus ad Socratis pervestigandam philosophiam, breviter nobis monendum videtur de principibus philosophis, qui immortalem virum praecesserunt.

Primi Graecornm philosophi septem existimantur *sapientes*, viri non minus brevibus illis, quas proferebant, sententiis, quam politica prudentia clari: qui, uno excepto Thalete, civitatibus quique suis praefuerunt. Ex his Thales praesertim discipulos nactus est et numero multos et genere varios, cunctos autem philosophandi acumine et elegantia claros, e quibus maximam consecutus est famam Anaxagoras Clazomenius. Uti autem hi rerum natura investiganda, ita et hac laude et politica imprimis doctrina inclaruerunt philosophi Italici.

Graeci et imprimis Dores ab antiquis iam temporibus in Siciliam et Italiae partem meridionalem se conferentes, permultas ibi condiderant colonias, quae adeo cum numero, tum etiam auctoritate increverant, ut meridionalis illa Ita-

liae

liae pars *magna Graecia* diceretur. Iam vero Pythagoras ex insula Samo oriundus, in Phoeniciam atque in Aegyptum itineribus factis (1), patriae tyrannidem exosus, in Italiam se contulit atque Crotonae consedit (2), ubi scholam aperuit, e qua praestantissimi orti sunt viri. Pythagorae enim institutio spectabat quidem res physicas, sed omnium maxime eo valebat, ut homines ipsius disciplina imbuti, atque ad veram virtutem informati, optimi essent civitatis quique suae principes. Unde patet, quare tantam vim et efficaciam in Graecos habuerit no-

(1) Vid. Cicero, de Fin. L. 5. C. 29. ubi praeterea dicit Pythagoram Persarum magos adiisse, multas regiones barbarorum pedibus obiisse multaque maria transmisisse. Tusc. Q. L. 4. C. 19. Conf. Iustinus L. 20. Cap. 4.

(2) Vid. Fuhrmann, *Handb. der Class. Liter.* Tom. I. pag. 178. In hac autem civitate quamnam in ipsos cives eorumque mores vim habuerit et quomodo ibi virtutem laudaverit, patet praesertim ex Iustino L. 20. C. 4. Populum enim in luxuriam lapsum, auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem, et vitia luxuriae, casusque civitatum ea peste perditarum enumerabat. Ceterum ex Ciceronis Tusc. Q. L. 5. C. 3. Pythagoram primum fuisse patet qui non σόφον sed φιλοσόφον se esse voluit.

nobilisſima illa Italica ſecta. Hac enim ratione informati Pythagorei non poterant non magni evadere politici, qui in alias ſe deinceps conferentes regiones, imprimis in Graeciam, ipſos Graecos inſtituerent. Sic Lyſis cum philoſophia, tum etiam rerum politicarum prudentia clarus, magnam vim habuit in Epaminondam (1), atque iccirco in ipſum Philippum Macedonem. Ceterum ex hac ſchola originem duxit ſecta Eleatica, a Velia ſeu Elia Italiae urbe ſic dicta; cuius principes fuerunt philoſophi Xenophanes, Parmenides, Melisſus, Leucippus et Democritus. Et hisce ita breviter praemisſis, quaestio mihi oriri videtur, quomodo de hisce philoſophis existimandum, utrum iis philoſophiae doctrina quaedam omnibus numeris abſoluta (ſystema vulgo dicitur) tribuenda ſit nec ne? Errant profecto, qui ita ſtatuunt. Quid? quo-

(1) Vid. Cicero de Off. L. 1. C. 44. Conf. Nepos in Epaminonda C. 2; quo loco habetur ſic deditum fuisſe Lyſidi Epaminondam, ut adolescens tristem et ſeverum ſenem omnibus aequalibus ſuis in familiaritate antepoſuerit, neque prius eum a ſe dimiſerit, quam doctrinis tanto anteceſsit condiscipulos, ut facile intelligi posſit, pari modo ſuperaturum omnes in ceteris artibus. Hunc ideo adſcribendum duximus locum, quia mirifice ex eo intelligi potest, quaenam in ipſum ita Philippum vim habere debuerit Lyſis.

quomodo ſeptem illi ſystema condere potuerunt? Ῥηθραῖς et γνωμαῖς ad vitae uſum accommodabant philoſophiam ſuam. Sic v. c. Solon ſemper in ore habebat; σκόπει παντὸς χρήματος τὴν τελευτήν, κῆ ἀποβήσεται· (1) Chilon γνῶθι σὲ αὐτον, item μηδὲν ἄγαν· Cleobulus μέτρον ἄριστον· quas omnes ſententias in civitatis, cui praeërant, uſum adhibere ſolebant. Porro non negligendum, philoſophos hosce maximam partem fuisſe poëtas atque politicos; quod non magnopere mirari posſumus, ſi tantummodo teneamus, philoſophiam id temporis quam maxime fuisſe cum poëſi coniunctam. Ita primi poëtae apud Graecos fuere philoſophi; Simonides (2) enim, Alcaeus (3) et imprimis Heſiodus non tantum poëſeos dotibus ſeſe commendant, ſed brevibus illis iisdemque ſapientia plenis praeceptis maximopere ſunt conſpicui. Prouti vero poëtae erant philoſophi, ſic etiam philoſophi erant poëtae; quod cum de aliis tum imprimis de Solone valet, de cuius poëtica facultate ita antiquitus existimabatur: „ Solonem, niſi ci-

(1) Exſtat illud quoque apud Herodotum in Solonis cum Croeſo Lydorum rege colloquio, L. 1. C. 32.

(2) Conf. Cic. de Nat. Deor. L. 1. C. 22.

(3) Conf. id. Tusc. Q. L. 4. C. 33.

civilibus turbis impeditus fuisset, neque Hesiodo neque Homero aliisve poëtica facultate cessurum fuisse (1). Quod vero ad Pythagoreos attinet, poësi eos inclaruisse, ex aureis eorum, quae etiamnum feruntur, carminibus satis superque patet; quibus ipsa adeo enunciare solebant placita. Quam egregia autem illa fuerint carmina, cum ex Demosthenis, tum etiam ex aliorum oratorum scriptis continuo intelligitur, in quorum orationibus Solonis aliorumque frequenter occurrunt carmina (2). De hisce vero philosophis siquidem rite existimare velimus, imprimis tenendum, eos fere omnes fuisse politicos; non ita systema condebant, sed de rebus omnibus philosophabantur, de civitate, de republica rite constituenda, de legibus omnino bene instituendis. Ad hanc laudem tendentes, plurimi eorum per aliquot annos peregrinabantur, at-

(1) Εἰ μὴ παρέργῳ τῇ ποιήσει κατεχρήσατο — κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν, οὔτε Ἡσίοδος, οὔτε Ὅμηρος, οὔτε ἄλλος οὐδεὶς τῶν ποιητῶν εὐδοκιμώτερος ἐγένετ' ἄν ποτε αὐτοῦ, ut ait Plato Timaeo p. 21. C.

(2) Sic v. c. in Demosthenis Orat. περὶ παραπρεσβείας integra Solonis memoratur elegia 15; qua nihil facile ad cives ad omnia bona pro civitate peragenda excitandos efficacius; edit. Reisk. Vol. I. pag. 421. seq.

atque in remotisſimas adeo regiones, imprimis in Aegyptum, ſe conferebant, ut ibi a Sacerdotibus exculti civitatibus ſuis prodesſent; quod de ipſo Solone affirmat Herodotus (1). Solon, inquit, ab Athenienſibus legislator conſtitutus, decem annos peregrinatus est, ut, aliorum populorum ratione rite explorata, leges deinceps conderet, quae ipſi patriae imprimis profuturae viderentur. Sic etiam Pythagoras, cuius inſtitutio quam maxime compoſita erat ad discipulos ſuos politica prudentia imbuendos, anteaquam ſcholam aperiret, itinera, ut iam vidimus, in Phoeniciam atque in Aegyptum ſuscepit. Sed haec nobis de antiquisſimis Graecorum philoſophis ſufficiant; accedamus iam ad illos, qui Socratis temporibus floruerunt.

(1) Lib. I. C. 29.

SEC.

SECTIO PRIOR.

DE PHILOSOPHIAE CONDITIONE, PRO UTI SOCRATIS AETATE IN GRAECIA HABEBATUR.

Aetas illa, qua Socrates in Graecia inclarescebat, multos tulit homines, *Sophistas* vulgo appellatos, qui mercede conducti, ſapientiam aut eloquentiam docere ſolebant (1), quosque Socrates, quippe ſapientiam pro pecunia cuivis quaſi proſtituentes, *ſcortatores* vocabat (2). Horum auctoritas adeo in Graecia increverat, ut non niſi ſumma difficultate eorum arrogantiam impugnarit, et opiniones falſas esſe ostenderit Socrates. Ut igitur miſeram philoſophiae id temporis adumbremus conditionem, non-

(1) Hanc ſi quis ab ipſis rite didicisſet, in omni cum vitae genere excellere posſe docebant.

(2) Vid. Xenoph. Memor. Lib. I. Cap. 6. § 13. Quantopere praeterea miraretur, eos univerſe, qui virtutem profiterentur, pecuniam exigere ſolere, patet ex l. laud. L. 2. C. 7.

nonnullas easque praecipuas Sophistarum opiniones exponere conabimur. Praeterea Socratica philosophia rite intelligi nullo modo potest, nisi Sophistarum placitis antea bene perceptis, quippe quae in eorum opinionibus refutandis imprimis versatur.

§ I.

Sophistarum philosophandi ratio.

Sophistae, quamvis etiam iustis opinionibus carentes, multarum tamen rerum peritiam iactabant, imo vero se ad omnia, de quibus quisque audire vellet, paratos esse pronunciabant (1). Eo procedebant audaciae, ut non solum liberaliorum artium, verum etiam sordidiorum se peritos esse gloriarentur. Ita Hippias Eleus, cum Olympiam venisset, gloriatus est, cuncta paene audiente Graecia, nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has artes, quibus liberales doctrinae atque ingenuae continerentur, Geometriam, Musicam, Literarum cognitionem et Poëtarum, atque illa, quae

(1) Vid. Cic. de Orat. Lib. I. C. 22. Primus autem ex Sophistarum numero hoc ausus est Gorgias, ut ait Cic. de Fin. Lib. 2. C. 1.

quae de natura rerum, quae de hominum moribus, quae de Rebuspublicis dicerentur, fed annulum, quem haberet, pallium, quo amictus, foccos, quibus indutus esfet, fe fua manu confecisfe (1). Sua item fapientia, accepta pecunia, duplici ratione, cum fcribendo, tum docendo, alios fe quoque imbuere posfe palam profitebantur. Quin etiam lucri causfa per totam Graeciam errabant, omnesque civitates adibant Sophistarum illi principes Gorgias Leontinus, Prodicus Chius et Hippias Eleus, eam habentes facultatem, ut ad fingulas fe conferentes civitates, iuvenibus, qui in patria civium disciplina gratuito uti poterant, perfuaderent, ut fe, aliorum inftitutione relicta, fectarentur, atque, data pecunia, maximas fibi gratias haberent (2). Tot tantosque nacti fectatores, ab

(1) Vid. Cic. L. laud. Lib. 3. C. 32.

(2) Conf. Plat. Apol. Socratis C. 19. Quodfi de femet ipfis loquebantur, idem proferebant testimonium, fed callide omnino reticebant istud Χρήματα διδόναι uti patet ex Plat. Protagora C. 20. Elegans profecto de iis aliquando et verum legi testimonium; *Les Sophistes parcouroient les principales villes de la Grèce: ils s'emparoient des jeunes gens les plus distingués et les plus opulents, et par leurs converfations feduifantes et leurs fuperbes promesfes d'en faire des Orateurs, des Politiques, des Généraux, ils trouvoient*

ab omnium fere civitatum civibus ſapientisſimi habebantur, nec raro etiam iis aureae ſtatuae Delphis erigebantur (1). Illud autem imprimis eorum propoſitum erat, ut iuvenes ad ſe allicerent, atque deinceps, quaſi ad virtutem docendam ipſi idonei, eos cum agendi prudentia, tum dicendi facultate imbuerent. Quantas vero opes eo modo comparaverint, ex hoc optime cognosci potest, quod Socrates in dialogo Menone de uno Protagora (2): „ οἶδ᾽, inquit, ἄνδρα ἕνα Πρωταγόραν πλείω χρήματα κτησάμενον ἀφ᾽ ἑαυτου σοφίας, ἢ Φειδίαν γε, καὶ ἄλλους δεκὰ τῶν ἀνδριαντοποιῶν." Quod autem ad eorum doctrinam attinet, quid verum, quid bonum aut iustum esſet, ne minime quidem docere cupiebant; imperitis vero hominibus asſentientes, quid illis verum, bonum aut iustum videretur, hoc et ipſi tale habebant; atque ita eorum disſerendi ratio a veritate, ut videbimus, prorſus alie-

voient le ſecret que les Alchimistes ont envain cherché jusqu' aujourdhui. Wieland, *Histoire d'Agathon ou tableau philoſophique des moeurs de la Grèce*, Tom. I. L. 2. C. 1.

(1) Memorat tamen Cicero ſoli Gorgiae Leontino ſtatuam auream, reliquis vero inauratam tantummodo poſitam fuisſe, de Orat. Lib. 3. C. 32.

(2) Plat. Men. C. 91. Nec mirum; tradit enim Suidas in voce, centum illum minas a discipulis accepisſe mercedem.

aliena, mirifice delectabat iuventutem. Etenim id semper agebant, ut mira quadam orationis suavitate atque elegantia omnino placita sua traderent (1). Sed simul etiam istis dotibus praedi-

(1) De quibus rebus agere solerent patet quoque e Cicerone in Bruto C. 8. Ubi, docere, inquit, se profitebantur, arrogantibus sane verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset.

Suavitate autem et elegantia facile potuerunt sua tradere placita: mira quippe valebant eloquentiae laude; sic Gorgias Leontinus supra alios eloquentiae studio ita eminuit, ut centum a singulis discipulis minas mercedis loco acciperet; ut ait Diodorus Siculus L. 12. C. 53. pag. 514. edit. Wessel. qui ibidem egregium huius rei affert exemplum. Narrat enim Leontinos a Syracusanis oppressos Athenas legatos misisse auxilium petitum cum alios tum vero Gorgiam; hunc autem novo peregrinoque dicendi artificio, Athenienses, ingeniosos alioquin et eloquentiae deditos, adeo cepisse, ut quodam percellerentur stupore: primum quippe dictionis figuras, et singularis artificii antitheta, isocola, parisa, homoeoteleuta, et id genus alia quaedam lenocinia orationi suae adhibentem. Tandem vero commendata Atheniensibus Leontinorum societate, cum magnam sui admirationem dicendi solertia Athenis excitasset, ad Leontinos reditum instituisse Gorgiam.

Quum igitur ea imprimis universe valerent Sophistae facultate, persuadendi et negotia omnino quaeque arida et

diti, accuratis quibusdam et certis moralis disciplinae principiis prorsus carebant. Merito igitur in illis censendi sunt hominibus, qui ingenio magis quam animo prodesse student.

§ II.

Sophistarum de vero ac falso opiniones.

Ex multis aliis haec praecipue antiquitus celebrata est Sophistarum sententia, nihil unquam in quacunque tandem doctrina certum esse, omnia autem sursum deorsumque semper fluere (1). Haec opinio ab Heraclito originem ducebat, qui ipsarum rerum progressum amnis fluxui comparans, haud fieri posse statuebat, ut bis eandem in aquam se mergeret homo. Sophistae vero ab antiquissimis, ab ipso adeo Homero, eam profectam fuisse docebant, qui,

et spinosa, iucunda reddendi et faceta, mirum non est et ab antiquis et a recentioribus deinceps vocem *sophisma* in malam accipi coeptam esse partem, uti v. c. de argumentatione falsa, non rite procedente, veris nec firmis nitente argumentis; de doloso quodam commento; sim. quo eam sensu usurpavit Sophocles in Philoct. vs. 14.

(1) Plat. Phileb. C. 43.

qui, quum Oceanum diceret Deorum generationem et matrem Tethyn, omnia e fluxu motuque genita praedicasset. Protagoras imprimis hancce doctrinam propugnans, nihil certam atque definitam οὐσίαν habere dicebat; ea enim, quae sensibus percipi possunt, non *esse* sed semper *fieri*, quia e motu alternaque commixtione omnia fiunt (1); scientiam vero nihil aliud esse quam sensum, neque iudicium veritatis a sensibus abductum habere, sed hanc ipsam esse veritatem, ut, qualia cuique viderentur, talia essent: ex quo tandem Protagorae sectatores, atque his antiquiores falsa loqui ἀδυνάτον esse ducebant; ad quam quidem confirmandam sententiam, placito quodam e Parmenidis doctrina utebantur, qui omnia invicem coniugaverat, atque nunquam esse statuerat τὰ μὴ ὄντα (2). Cum igitur hoc tantummodo, quod sensibus esset subiectum, *esse* dicerent, et semper *verum esse*, falsum id statuebant, si quis diceret, quae non essent; hoc vero nullo modo quem dicere posse, quia μὴ ὂν nemo cogitet vel pronunciet, cum μὴ ὂν nulla ex parte sit οὐσίας particeps (3).

§ III.

(1) Plat. Theaet. 152 D.
(2) Plat. Soph. 258 D.
(3) Plat. l. laud. 260 C.

§ III.

Sophistarum de Diis ac iuſtitia opiniones.

Plurimi ſane Sophistae, Diine esſent nec ne, dubitabant, in quibus Protagoras, qui de Diis, inquit, utrum ſint, an non ſint, neque dicendum, neque ſcribendum existimo (1). Alii vero, qui illos esſe ſtatuebant, rerum eos humanarum non magnopere curam gerere dicebant. Suas autem hac de re opiniones ita fere enunciare ſolebant.

„ Λεγοῦσι ποῦ τίνες ὥς παντὰ ἐστὶ τά πράγμα-
„ τα γιγνόμενα καὶ γενόμενα καὶ γενησόμενα,
„ τὰ μὲν φύσει, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ διὰ τύχην·
„ Ἔοικε, φάσι, τὰ μὲν μέγιστα αὐτῶν καὶ κάλ-
„ λιστα ἀπεργάζεσθαι φύσιν καὶ τύχην, τὰ δὲ
„ σμικρότερα τέχνην, ἥν δὴ παρὰ φυσέως λαμβά-
„ νουσαν τὴν τῶν μεγάλων καὶ πρώτων γένεσιν
„ ἔργων, πλάττειν καὶ τεκταίνεσθαι πάντα τὰ
„ σμικρότερα, ἃ δὴ τεχνικὰ πάντες προσαγορεύο-
„ μεν" (2).

Quam quidem ſententiam hoc modo explicare ſtudebant.

Ignem, aquam, terram, aërem, omnia haec non

(1) Cicero, de Nat. D. L. 1. C. 1. 12. et 23.
(2) Vid. Plat. de Leg. L. p. X. 888 E — 890 A.

non arte, ſed natura et fortuna eſſe; corpora etiam, quae poſt haec ſunt, rerum terrenarum, ſolis, lunae, ſtellarum omnium, ex iſtis anima prorſus carentibus facta fuiſſe; fortunaque, qua unumquodque vis ſua impulit, lata, ſingula ſingulis, frigida calidis, ſicca humidis, mollia duris, et omnino contraria contrariis, duce fortuna, conveniſſe ac neceſſario temperata fuiſſe. Hoc pacto coelum totum, et quae in eo ſunt omnia, animalia quoque et plantas et anni tempeſtates fuiſſe productas, non per intellectum, neque per Deum aliquem, neque per artem, ſed natura atque fortuna; ex quibus artem poſtea mortalem, diſciplinas quasdam genuiſſe, quae veri non penitus participes a ſimulacris nequaquam differrent, qualia pictura, muſica, ceteraeque his ſimiles artes gignere ſolent; ſi quaedam vero artes ſerium aliquid facerent, eas eſſe, quae vim ſuam cum natura communicent, uti medicina, agricultura, gymnaſtica; civilem praeterea peritiam parvam quandam partem cum natura, magnam vero cum arte communicare, atque ita totam legum poſitionem, non cum natura, ſed cum arte, cuius poſitiones verae non ſunt, convenire.

Ex quo primum ducebant, Deos non natura, ſed arte et legibus quibusdam conſtare, eosque alios aliis, prouti ſinguli legislatorum ſanxiſ-

 ſent;

ſent; deinde pulcra, alia natura, alia lege conſistere; iusta tandem natura minime esſe, ſed homines de his ſemper invicem disceptare, ac nova in dies conſtituere; et quae nuper ſtatuerant, eatenus esſe iusta, quatenus illis ſic placeret, non natura quidem, ſed arte et legibus ſtabilita.

Vidimus modo Sophistas iusta minime in natura poſita esſe ſtatuere; iidem etiam, imprimis Hippias, *τὸν νόμον τύραννον τῶν ἄνθρωπων, πολλὰ παρὰ τὴν Φύσιν βίαζομενον* vocabant. Ex multis autem aliis eorum de legibus placitis, haec mihi Calliclis opinio memoratu digna videtur. Dicebat ille, quidquid natura malum est, idem et turpe, quale iniuriam pati; non enim est viri iniurias pati, ſed ſervi cuiusdam, cui mortuum esſe quam vivere ſatius est; quia iniuria ac contumelia affectus, nec ſibi ipſe, nec ſuis auxiliari poteſt. Verum, ut equidem opinor, qui leges ferunt, viribus minus, quam numero pollent. Itaque utilitati proſpicientes ſuae, leges condunt; et laudes vituperationesque disponunt, robustiores homines metuentes, et eos, qui plus habere posſunt, ne plus ipſis habeant; dicunt turpe et iniustum aliis plus habere, et hoc esſe iniuste agere, quaerere ſcilicet, ut plus aliis habeas; contenti enim ſunt ipſi, ut opinor, ſi modo aequalem habeant portionem, quippe inferiores; ipſa vero natura demonſtrat aequum es-

ſe,

ſe, ut melior ac potentior plus habeat deteriori atque impotentiori; haec autem multis in locis ostendit, cum in reliquis animalibus, tum in omnibus hominum urbibus atque gentibus, ita iustum cenſeri, ut infirmiori fortior imperet, eoque plus habeat; quo enim iure Xerxes adverſus Graecos militavit? aut eius pater adverſus Scythas? ſed hi iuxta naturam iusti haec faciunt, ac iuxta ipſius naturae legem, fortasſe tamen non iuxta hanc, quam nos ponimus, legem, per quam optimos ac robustisſimos iuvenes, a pueritia inde, tanquam leones, incantatione et praeſtigiis in ſervitutem redigimus, dicentes, aequalem portionem habere oportere, et hoc esſe pulcrum atque iustum. Si autem vir existat bona natura praeditus, et omnes has litteras, fascinationes, incantationes, et omnes leges naturae contrarias, concutiens, perrumpens, effugiens et conculcans, e ſervo fiat dominus, in eo naturae ius eluceret (1).

Ut autem ſententiam ſuam aliorum etiam hac de re opinionibus confirmaret, ita pergit. Quae quidem ego dico, videtur et mihi Pindarus ſignificare in carmine quodam dicens, legem omnium reginam esſe cum mortalium tum immortalium; quae quidem, ut ferebat, lex, praepoten-

(1) Plat. Gorg. 483 A.

gente manu ostendit, quod fortius sit, idem etiam aequius esse; nam Herculem dicit Pindarus neque emtos, neque donatos Geryonis boves vi abegisse; quippe hoc esse natura iustum, cum boves, tum reliquas omnes deteriorum et minorum possessiones melioris esse ac fortioris (1).

§ IV.

Sophistarum de vita beata placita.

Audivimus modo Calliclis de iustitia opinionem; nunc vero operae pretium videtur, eiusdem de vita beata attendere sententiam, quam eum hoc fere modo cum Socrate communicare non pudebat. Hoc, o Socrates, natura pulcrum atque iustum, quod ego tibi nunc libere et ingenue dicam; oportere illum, qui recte victurus sit, permittere suas cupiditates quam maximas esse, neque eas frenare; illis autem quam maximis posse ministrare per fortitudinem atque prudentiam, et explere ea, quae semper cupiant; sed hoc, opinor, plerisque ἀδυνάτον, unde sui dissimiles repre-

(1) Vid. Nob. de Geer, Diatribe in politicae Platon. principia p. 22. Est illud dictum e carmine Pindari deperdito petitum; prima eius pars occurrit quoque apud Herod. L. 3. C. 38. Ad quem locum conf. omnino Valcken. et Schweigh.

prehendunt, ob pudorem ſuam occultantes impotentiam, et turpem esſe dicunt intemperantiam; melioris naturae homines in ſervitutem redigentes, et ipſi cupiditates ſuas explere cum nequeant, temperantiam atque iuſtitiam et ſuam ignaviam laudant; verum ſi illis ab initio contigisſet, ut aut regum fuisſent filii, aut ſi natura ipſi idonei esſent ad regnum quoddam, aut tyrannidem, aut potentiam quandam ſibi praebendam, quid revera turpius peiusque illis esſet hominibus, quam temperantia? Quibus cum liceret bonis frui, nemine impediente, ipſi ſibi dominam adducerent multitudinis legem et ſermonem et vituperationem? Quomodo enim iuſtitiae atque temperantiae honestate non miſeri facti esſent, nihil amplius amicis ſuis tribuentes quam inimicis, et haec, imperantes in ſua civitate? Sed revera, o Socrates, quam tu ſequi affirmas iuſtitiam, ita ſeſe habet; mollities, luxuria et libertas, ſi modo auxilium habeant, est virtus atque felicitas; haec vero reliqua ornamenta, praeter naturam conſtituta, hominum ſunt nugae neque ullo praetio digna (1).

Cum itaque talem de vita beata ſententiam ferrent Sophistae, ut, qui vel maxime cupidita-

ti-

(1) Plat. Gorg. 491 E.

tibus ferviret, idem et felicisſimus esſet, non mirum videri potest, eos vitae honestae atque inhonestae forma deſcribenda, nullum hac de re dubitationi locum relinquere conatos esſe. Hanc autem formam ita proponebant.

Siquidem de vita beata recte ſtatuere velimus, duo ex eorum opinione fingendi ſunt viri, alter iuſtisſimus, iniuſtisſimus alter. Primum quidem iniuſtus, veluti boni artifices, faciat; quemadmodum ſummus gubernator aut medicus ἀδυνάτα et δυνατὰ in arte ſua plane ſentit, et illa quidem conatur, haec autem omittit, ſi qua praeterea ratione erraverit, corrigere illud potest; ita etiam iniustus, recte iniurias aggrediens, lateat, ſi valde iniuſtus futurus est; deprehenſus autem, nullius praetii ducendus est, extrema enim est iniuſtitia, iustum esſe videri eum, qui non ſit (δοκεῖν δίκαιόν εἶναι μὴ ὄντα). Danda est igitur prorſus iniusto perfectisſima iniuſtitia, neque auferenda, ſed ſinendum, ut iniuſtisſimus maximam ſibi comparet iusti opinionem, et, ſi qua ratione erraverit, corrigere posſit, ſitque ad perſuadendum idoneus, ſi quid maleficiorum narratur, et ad vim inferendum, ubi vi opus ſit, fortitudine et robore et amicorum apparatu atque opibus. Iuxta hunc talem propoſitum ponamus virum ſimplicem et generoſum, non *videri* ſed *esſe* bonum cupientem; τὸ *videri* ſane auferendum

est;

est; si enim iustus esse videbitur, erunt illi honores et dona; incertum igitur utrum iusti an donorum honorumque caussa talis sit.

Nudandus itaque est omnibus rebus, praeterquam iustitia, atque ita ponendus, ut priori contrarius sit; nihil iniuste agens maximam habeat iniustitiae famam; ut probatus sit ad iustitiam, ex eo quod nec infamia nec his rebus, quae eam sequuntur, notetur, sed usque ad mortem immobilis maneat. Nihil iam, ut arbitror, difficile est iudicatu, uter eorum beatior sit futurus. Iustus enim flagellabitur, ligabitur, oculi ei exurentur, tandem, omnia mala perpessus, in palum tolletur; atque sciet, non oportere iustum *esse* velle, sed *videri* (1). Haec autem sententia (sc. non *videri* bonus sed *esse* velle) multo rectius de iniusto dici poterat. Hunc enim dicunt quippe rei operam dantem veritatis participi, neque ad opinionem viventem, non *videri* iniustum sed *esse* velle; primum quidem imperabit in sua civitate, cum iustus esse videtur, de-

(1) Socrates contra istiusmodi simulatione et inani ostentatione felicitatem consequi quem posse negabat, sed hanc proximam putabat ad veram felicitatem et quasi compendiariam esse viam, si quis id ageret, ut, qualis haberi vellet, talis esset, ut ait Cicero de Off. L. 2. C. 12.

deinceps uxorem, unde velit, ducet, et liberos, quibus velit, elocabit, quibuscum velit, congredietur; et praeter haec omnia magnas acquiret divitias, quibus cum amicis prosit tum inimicis obsit; et Diis sacrificia magnifice offeret, et multo melius iusto Deos colet; eritque igitur illo Diis magis acceptus. Ita manifestum, cum a Diis, tum ab hominibus, vitam iniusto melius institutam esse quam iusto (1).

Et sic quidem praecipuis Sophistarum placitis expositis, in hoc tractando argumento diutius versari taedet pigetque; horum enim philosophorum ita sese habent opiniones, ut miseram philosophiae id temporis conditionem quam facillime assequi possimus. In alium igitur eundemque longe amoeniorem nos transferamus campum; age, ipsius Socratis de hisce rebus opiniones Sophistarum placitis opponentes, gravissimam in Philosophia commutationem quodammodo nobis perspicere videmur.

(1) Plat. de Rep. L. 2. 360 E.

SEC-

SECTIO POSTERIOR.

AGITUR DE PHILOSOPHIA SOCRATICA, QUAE TOTA MORALEM DOCTRINAM SPIRANS, SOPHISTARUM PLACITIS IMPRIMIS REPUGNAT.

Vera illa atque ad ipſum hominem cognoscendum compoſita philoſophia, quantopere hominum felicitati inſerviat, non est quod multis diſſeramus. Audiamus Ciceronem ita de illa disputantem,

„ O vitae philoſophia dux! O virtutis indagatrix, epultrixque vitiorum! Quid non modo nos, ſed omnino vita hominum ſine te esſe potuisſet? tu urbes peperisti; tu diſſipatos homines in ſocietatem vitae convocasti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde coniugiis, tum litterarum et vocum communione iunxisti: tu inventrix legum, tu magistra morum, et disciplinae fuisti; ad te confugimus: a te opem petimus. Est autem unus dies bene, et ex praeceptis tuis actus, peccanti immortalitati anteponendus. Cuius igitur

„ po-

„ potius opibus utamur, quam tuis? quae et „ vitae tranquillitatem largita nobis es, et ter„ rorem mortis sustulisti. Ac philosophia qui„ dem tantum abest, ut proinde, ac de homi„ num est vita merita, laudetur; ut a plerisque „ neglecta, a multis etiam vituperetur. Vitu„ perare quisquam vitae parentem, et hoc par„ ricidio se inquinare audet? et tam impie in„ gratus esse, ut eam accuset, quam vereri de„ beret, etiam si minus percipere potuisset"? (1) Socrates autem, ut ait idem Cicero, Tusc. Quaest. Lib. 5. C. 4. veram illam philosophiam e coelo devocavit, et in urbibus collocavit et in domos etiam introduxit, et coegit de vita et moribus, rebusque bonis et malis quaerere.

Quo vero modo suas cum aliis communicare soleret opiniones, breviter videamus. Prouti Sophistas observavimus longas continue, atque ad delectationem fere compositas adhibuisse orationes, ita Socrates longe alia utebatur ratione. Siquando cum Sophistis disputabat, acri imprimis utebatur ironia (2), ut hoc fere modo cum iis con-

(1) Vid. Cicero Tusc. Quaest. Lib. 5. C. 2. Conf. quoque debet ad huius loci intelligentiam, quae disputat, C. 3.

(2) Propterea eum Zeno scurram Atticum vocavit, ut ait Cicero de Nat. Deor. L. 1. C. 34. Conf. idem de Off. L. 1. C. 30.

colloqueretur. Equidem, inquit, nihil ſcio (1); ſi vero tua placita mecum communicare velis, mihi perquam gratum erit; etenim ab omnibus discere volo: mihi ſaltem liceat quaerere et tuas ita explorare opiniones (2). E quibus quaestionibus continuo patebat, Socratem esſe ſapientiſſimum, illos vero hoc modo ab eo irrideri (3). Et hîc item notandum, eliciendi eum imprimis conſpicuum fuisſe facultate (4). Tenebat enim Socrates, nihil in hominem infundendum aut ingerendum esſe, omnia autem ex eo proliciendà et ita in lucem protrahenda. Dicebat ſcilicet, hominem, antequam in vitam ve-

(1) Nihil ſe ſcire dicebat Socrates niſi hoc unum, ſe nihil ſcire, ut ait Cicero Acad. Q. L. 4. C. 23. Hanc autem Socraticam de omnibus rebus dubitationem, et, nulla affirmatione adhibita, conſuetudinem disſerendi reliquit deinceps Ariſtoteles teſte eodem l. laud. L. 1. C. 4.

(2) Percunctando atque interrogando elicere ſolebat Sophistarum opiniones, quibuscum disſerebat, ut ad ea, quae ii reſpondisſent, ſi quid videretur, diceret; ut ait Cicero de Fin. L. 2. C. 1. Quod autem ad eiusdem attinet ironiam, ſummopere eam laudat Cicero in Bruto, L. 85. Conf. de Orat. L. 2. C. 67.

(3) Conf. idem de Fin. L. 2. C. 1.

(4) Vid. huius rei exemplum in Platonis Protagora, ubi huncce proliciendo mirifice exagitat Sophiſtam.

veniret, consignatas habere notiones, quas ἐννοίας vocabat, atque igitur in vita nihil eum discere, sed tantummodo recordari. Quandoquidem autem homo res solum recordatur, ita quaestionibus proponendis ἐννοίας illas ex eo esse proliciendas (1). Quae imprimis docendi ratio Sophistarum rationi opposita erat, quippe qui, ut supra vidimus, longis orationibus iuvenibus perquam placentibus, homines informare volebant.

Et hisce quidem breviter in medium prolatis, sponte ad alteram ducimur huius disputarionis sectionem: quae primaria Socratica placita sibi subiecta habet, e quibus aliam Sophistarum, aliam Socratis fuisse philosophandi rationem; mihi perspicere videor. Age igitur ex iis pro nostris viribus adumbremus, quam maxime commutationem eo auctore apud Graecos subierit philosophia.

§ I.

Socratis de Diis opiniones. Sophistas refutat, quod Deos hominum curas habere negabant.

Operae pretium videtur, cum Sophistarum de

(1) Vid. Plato in Phaedone C. 20 seqq. edit. Wyttenb. et Cicero Tusc. Quaest. Lib. 1. C. 24.

de Diis attendimus opiniones, hac de re quoque cum Aristodemo, Deos negligente, ipsum disserentem audire Socratem. Siquidem, ait, quosdam ob sapientiam admiramur, ut v. c. Homerum in epicis carminibus, in tragoedia Sophoclem, in pictura Zeuxim, qui simulacra mente et motu carentia perficiunt, nonne illi tibi maiori admiratione digni videntur, qui animalia perficiunt mente et motu praedita? Quo autem magis Deos admireris, animalia ista non fortuito, verum consilio facta esse tibi ostendam. Nonne tibi videtur is, qui ab initio fecit homines, consilio iis addidisse, per quae singula perciperent, v. c. oculos, ad cernendum, quae cerni possunt, aures, ad audiendum, quae audiri possunt, odorum, nisi nares additae fuissent, quaenam tandem nobis utilitas esset? Quinam sensus perciperetur dulcium et acrium et omnium, quae per os immittuntur, suavium, nisi lingua horum iudex indita esset. Praeterea nonne tibi videtur et hoc providentiae opus esse, quod, quum visus sit infirmus, palpebris ille quasi ianua muniretur, quae, quum visu uti oportet, aperiuntur, in somno autem clauduntur? quod, ne venti laederent, cilia tanquam cribrum a natura adderentur? Iam vero quod procreationis amor innasceretur ac parientibus educandi cupiditas, educatis summum vitae desiderium, maximus

au-

autem mortis metus, haec quoque consilio, non vero fortuito facta sunt (1).

Ad illos homines, qui Deos esse credebant, verum eos de rebus humanis curam gerere negabant, pertinebat quoque Aristodemus. Socrates autem longe aliter hac de re sentiens, cum eum, tum vero alios, ita fere refutare solebat. Stultum est, Aristodeme, ita hac in caussa opinari, quum Dii omnium animalium solum hominem rectum constituerint: (recta haec autem forma nostra efficit, ut longius prospicere magisque superna spectare possimus, atque minus laedamur) et visum, et auditum, et os, in eo fecerint, porro reliquis reptilibns pedes dederint, qui iis tantum procedendi praebent facultatem, homini autem etiam manus addiderint, quae plurima, quibus illis sumus feliciores, perficiunt; linguam vero omnibus animalibus habentibus, solam humanam talem fecerunt, ut alio tempore alibi os tangens, vocem formet, et omnia mutuo significet, quae velimus. Hoc autem Deo non satis fuit, ut corporis curam gereret, sed (quod maximum est) etiam mentem praestantissimam homini dedit. Cuius enim alius animalis anima sentit se omnia a Diis accepisse, qui maxima et pulcerrima quaeque constituerunt? Quodnam aliud

(1) Vid. Xenophont. Memorab. Lib. 1. C. 4. § 3.

ud genus, quam homines, Deos colit? quaenam anima mortali aptior ad cavendum famem, aut ſitim, aut frigus, aut calorem, aut ad morbis medendum, aut robur exercendum, aut ad disciplinam excolendam, aut ad memoria tenendum, quae vel audiverit vel viderit vel didicerit?

Et haec quidem ad rem probandam ſufficiunt. Verumtamen tam praeclare Socrates de divina natura diſſeruit, ut haec etiam dictis ſubiicienda videantur.

Ignorasne, inquit, homines inter reliqua animalia tanquam Deos vivere, naturâ cum corpore tum anima praèſtantes? Neque enim bovis corpus habentes, hominis autem mentem, quae vellent, facere posſent; nec, quae manus habent, mente autem destituta ſunt, meliori ſunt conditione. Tu vero utrumque praetioſisſimum conſecutus, nonne putas, Deum tui curam gerere? Sed quando quid fecerint, eos te curare existimabis? Num arbitraris, Deos hominibus opinionem indituros fuisſe, ſe beneficiis et doloribus afficere posſe, ſi id non posſent; et homines ſemper deceptos nihil unquam hac de re animadverſuros? Tandem vero divinam naturam talem puta, ut ſimul omnia videat, audiat, ubivis adſit et omnes pariter curet (1).

Sunt

(1) Vid. Xenoph. l. l. § 11. Cf. idem C. 1. § 19.

Sunt hae quidem Socratis de Diis ac divina providentia opiniones, e quibus, quantopere a Sophistarum, hac item in re, perversa disserendi ratione, egregius ille discreparet philosophus, optime, ni fallor, diiudicari potest. Quo vero magis praeclari viri praeclaram percipiamus philosophandi rationem, in aliis eius placitis proponendis et Sophistarum opinionibus opponendis, ulterius progredi lubet.

§ II.

Socratis de iustitia opiniones. Sophistarum placito, quo statuebant nullo modo cupiditates esse coercendas, adversatur.

De iustitia quid statuerint Sophistae, e Platone ostendere conati sumus. Disquirendum iam porro, quae maxime placita illorum opinionibus opposuerit Socrates.

Primum quidem illum iustum dicebat Socrates, qui leges civitatis a civibus conscriptas non transgreditur, iis vero semper obtemperat. Unicuique civitati hoc, de eius sententia, imprimis prodest, ut pace optime degat, bello autem capi nequeat. Quod cum alii tum vel maxime in legibus condendis spectavit Lycurgus. Hic enim omnes omnino Spartanos legibus parere coë-

coëgit. Si hoc autem in Rebuspublicis obtinet, ut omnes omnino cives sint δοῦλοι τῶν νόμων (1), concordia in iis vigeat necesse est, sine qua nec civitas recte gubernari, nec domus rite administrari potest. Praeterea quomodo quis minus a Republica puniri vel magis honore affici possit, quam si legibus obediat? Apud quemnam quis potius opes, vel liberos deponat? Quemnam tota civitas fide digniorem existimare possit, quam legibus obtemperantem? Cui potius socii imperium aut civitates committant, quam leges diligenter observanti? Tandem cui plurimi amici esse velint, paucissimi vero inimici ac hostes? (2).

Socratem autem non tantum dixisse, legibus obtemperandum esse, si quis iustus nominari vellet, sed et ipsum eas nunquam transgressum esse, ex hoc satis superque patet, quod, quum, accusante Melito, reus ageretur, quamquam alii apud tribunalia multa in iudicum gratiam dicere et rogare praeter leges solebant, quibus multi saepe a iudicibus absolvebantur, ille nihil horum, quamvis etiam more receptorum, apud tribu-

(1) Egregia hac de re apud antiquos obvia sunt loca, imprimis autem apud Herodotum L. 7. Cap. 101, in Xerxis cum Demarato colloquio.

(2) Conf. Xenoph. Memor. Lib. 4. Cap. 4. §. 13.

bunal contra leges facere voluerit (1). Sed, etsi facillime a iudicibus absolutus fuisset, si et mediocriter horum aliquid facere voluisset, legibus obediens, maluit mori, quam vivere eas transgressus. Et sic quidem de iustitia sentiens in Sophistarum perversas opiniones acriter imprimis invehebatur, quippe qui leges non a natura, sed ab infirmioribus quibusdam originem ducere statuebant. Imo vero, secundum eorum sententiam, homo, leges negligens, ad beate vivendum multo magis cupiditatibus quam maxime indulgere debebat, cui praecepto Socrates vehementer adversabatur.

Si quidem, aiebat, pulcra et magna possessio existimatur libertas, a corporis voluptatibus atque intemperantia abstinendum est. Per eas enim optima, quae facere velit, nequit homo, atque ad pessima perpetranda cogitur. Praeterea sapientiâ, maximo bono, homines destituit intemperantia; prohibet enim, quominus quis rebus sibi profuturis attendat; dum trahit ad suavia, et saepe cum bona tum mala sentientes percellens, efficit, ut deterius melioris loco eliga-

(1) Conf. Cicero, Tusc. Quaest. L. 1. Cap. 29. palmarius locus; ubi dicitur liberam hac in re adhibuisse contumaciam, a magnitudine animi ductam, non a superbia.

gatur. Prudentiam vero quomodo ei convenire dicemus, qui corporis voluptatibus se tradit? nam prudentiae ac voluptatis opera sibimet adversantur. Virtutem denique ad eiusmodi hominem pertinere ne arbitremur. Inter hunc igitur atque ferocissimam belluam quid interest? Ille itaque, qui non optima considerat, et, quae corpori sunt iucundissima, tantummodo peragere studet, quid ab ipsis differt animalibus? Ex quo sequitur temperantes eosque solos res optimas considerare posse (1).

Et sic quidem cupiditates reprimendas esse putabat Socrates, neque affirmandum, ab ignavia quadam temperantiam originem ducere; quasi alii, qui cupiditates suas explere nequeunt, intemperantiam turpem statuerent.

§ III.

Socratis de philosophia sententia. Hippiae Sophistae opinionem, statuentis philosophiam omnium artium peritiam esse, refutat.

Sophistas, de omni quocumque tandem argumen-

(1) Conf. Xenoph. Mem. L. 4. C. 5. § 3.

mento differentes, nullius autem rei rectam habentes notitiam, de ipsa item perverse disputasse philosophia, nemini mirum videri potest. Inter alios celeberrimus ille Hippias Eleus opinionem de philosophia hancce enunciabat, ut eam πανσοφίαν esse statueret; qua de re Socratem longe aliter existimantem audiamus. O Hippia, inquit, quomodo tandem omnium artium unus peritiam habere potest, cum ne duas quidem plane percipere potest. — Ne ita de me sentias, o Socrates, quasi philosophum singulas artes ad summum prosequi oportere dicam; verum ita eas prosequatur, ut liberum virum eruditumque decet, atque, ut in pentathli certamine cursoribus vel peltastis minores secundum locum tenent, reliquorum autem athletarum primi sunt et victores. — Recte quidem, mi Hippia: si bonos viros utiles censes, nonne et malos inutiles? — Ita quidem. — Philosophos vero nonne utiles dices? — Omnium maxime. — Atqui, o bone vir, absurda tua opinio; etenim, si quis tibi coniunctissimus aegrotaret, utrum ad curandum aegrotum, philosophum, quem omnium rerum oportere secundum locum tenere dicis, domum induceres, an vero medicum? — Medicum equidem. — Philosophus igitur inutilis est, quum medicus hic atque in aliis rebus alii artifices non desunt. Confessi vero sumus bonos quidem utiles esse, malos

los inutiles; deinde dum artifices adsunt, philosophi inutiles sunt; et quia artifices semper adsunt, confitendum est, malos, secundum tuam sententiam, atque inutiles esse philosophos. Sed in alio quodam versatur philosophia: id nempe proponit, quo meliores reddantur homines. Hoc imprimis spectare debet philosophus, ut cum ad sui ipsius tum ad aliorum perveniat cognitionem; cum enim bonos homines et malos discernere nequit, sui ipsius etiam ignarus est, bonus ne sit an malus. Se ipsum autem ignorare, est desipere. Quod ni teneat, ne philosophi quidem nomen meretur, nam secundum Delphicam inscriptionem cum omnibus tum imprimis philosopho convenit γνῶθι σεαυτον (1).

Huic vero sententiae aliam quandam adiungebat Socrates. Quamvis, inquit, id spectet philosophia, ut meliores reddantur homines, attamen in rerum humanarum gubernatione non minus versatur. Non turpe; si v. c. medicus de aegrotantibus aliquid dicat, philosophum hoc non intelligere, neque quicquam afferre posse; sed si amicus illi vitae suae rationem aut civitas quicquam discernendnm aut iudicandum committat, hoc turpe habendum, si philosophus tunc

(1) De huius praecepti vi egregie disputat Cicero, Tusc. Quaest. L. 1. C. 22. et L. 5. C. 25.

tunc secundas aut tertias teneat partes, neque potius dux appareat atque princeps (1).

Ex hoc igitur Socratico placito merito efficitur philosophiam non, uti putabant Sophistae, πολυμάθειαν esse, et τὴν περὶ τὰς τέχνας πραγματείαν.

Ex his, quos attulimus, Socratis sermonibus satis iam patet, quae viri summi fuerit in philosophando via atque ratio; unde facile intelligitur, quam, illo auctore, commutationem subierit apud Graecos philosophia. Sed, antequam ad hanc disputationis nostrae perveniamus conclusionem, excitare etiam iuvat nobilissimas illas Socratis de amore opiniones.

§ IV.

Socratis de amore opiniones.

Progressio est hominis, quando, ex infantiae inertia excitatus, amoris voluptatibus ducitur; sed longe maior progressio habenda est, quando deinceps ad honesta quaeque, ad ipsam adeo virtutem, amorem refert. Quod quidem apud Graecos ante Socratem non magnopere obtinebat studium. Multi enim ad corpus referebant amorem.

(1) Conf. Plat. in Amat. p. 139.

rem; id vero imprimis egit Socrates, ut omnes hocce ſtudio imbueret, ita quidem, ut turpia ἔρωτι πανδήμῳ tribueret omnia, ab eoque diligenter distingueret τὸν ἔρωτα οὐρανίον, tanquam ipſius honestatis et virtutis auctorem. Πολὺ, ἔφη, κρεῖττον ἐστὶ ὁ τῆς ψύχης ἢ ὁ τοῦ σωμάτος ἔρως (1). Quam quidem opinionem ita fere enunciare ſolebat.

Si quidem homines corporis, non vero animi amore ducuntur, amor iste conſtans eſſe non potest, quippe corporis forma celeriter marcescente; qua deficiente, una etiam amor marcescat neceſſe est. Praeterea in uſu formae, etiam pulcerrimae, quaedam tamen inest ſatietas. Contra animi amor, ob eius castitatem, etiam est inſatiabilior.

Et haec quidem ad difiniendum utriusque naturam ſufficerent. Quo autem magis animi amorem, corporis praeſtantiorem ostenderet, ulterius progredi, ſuamque ita fere enunciare ſolebat ſententiam.

Omnes omnino homines animo ac corpore ſunt praegnantes; qui igitur corpore ſunt fecundi foeminas ſectantur; qui autem animo, prudentiam, rerumque optimarum ſcientiam, cum omni virtute, in animis aliorum gignere ſtudent.

Hi

(1) Vid. Xenoph. in Symp. C. 7. § 12.

Hi delectati pulcritudine pulcros sequuntur, quibus si animam etiam pulcram senserint, exsultantes, amicitiam cum iis firmissimam et familiaritatem intimam ineunt. Ipsos praeterea Deos animi amorem corporis praestantiorem iudicasse, ex fabulis cognosci potest. Summus enim Iupiter cum omnibus mortalibus, quarum corporis formam amabat, congressus, eas mortales manere voluit. Quorum vero animos amore prosequebatur, eos, veluti Herculem, Castorem, Pollucem, aliosque inter Deos retulit. Sic etiam Pylades et Orestes, Theseus et Pirithous non ob corporis formam, sed ob res maximas pulcerrimasque ab iis perfectas ab omnibus celebrantur. Nihil igitur hominibus ad adipiscendam beatitudinem magis conducit vero illo amore. Is autem, qui ad illum progredi cupit, a iuventute statim pulcra corpora amet, unum sibi deligens, quod veris rerum notitiis imbuat; hinc deinde ad contemplandam, quae omnibus est corporibus communis, pulcritudinem progrediatur, omniaque pulcra corpora amet. A corporibus tunc ad animas sese erigat, earum investigando pulcritudinem, animam pulcram pulcro corpori anteponat, adeo, ut si quis animi sit ingenui, quamvis corporis forma minus sit pulcra, sufficere tamen arbitretur, et amet illum, et curet, et rationes huiusmodi pariat, quaeratque

que ſermones omnes, qui reddere eum meliorem posſint, ut hinc, quod in officiis ac legibus ſit pulcrum, ſpectare cogatur, et videat, illud omne ſibi ipſi cognatum existere; ut illud, quod circa corpus est, pulcrum floccifaciat. Post officia legesque ad ſcientias progrediatur, ut ampliori pulcritudinis notione parta, pulcritudinem rebus ſingularibus inhaerentem minoris faciens, ad ipſum tandem omnis pulcri fontem accedat. Hoc igitur modo ad pulcri ipſius contemplationem evectus homo, tamque praeclare ſpectaculum unice contuens, non amplius *εἴδωλα ἀρετης* (1), *ἀλλ' ἀληθῆ* pariet, quippe non *εἴδωλον, ἀλλ' αὐτα ἀληθῆ* attingens. Est hoc quidem pulcrum, non tum pulcrum, tum minime, aut quibusdam tantummodo, ſed omni ex parte, quacunque tandem illud adſpicias, *αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ ἀει μονοειδὲς ἐστὶ.* Et ſi quis eo provectus est, ut non amplius imagines illas virtutis, ſed veram virtutem pariat atque nutriat, Deo amicus evadet, et, ſi quis alius hominum, is imprimis immortalis erit (2).

§ V.

(1) Recte hoc, licet alio ſenſu, Latine expresſit Cicero *adumbratam virtutis imaginem*, cui opponit *eminentem virtutis effigiem*, in Tusc. Quaest. L. 3. C. 2.

(2) Conf. omnino merentur Plato et Xenophon in Symp.

§ V.

Disputationis conclusio.

Quod si iam de commutatione quaerimus, quam apud Graecos subierit, auctore Socrate, philosophia, ex iis, quae fusius disseruimus, haec inprimis tenenda videntur.

1°. Qui fuerant ante Socratem philosophi, in rebus fere sublimioribus versati fuerant, ut de mundi origine, de rerum caussis, de astrorum motibus diligentius quaererent (1). Socrates vero, ut verbis utar Ciceronis, primus a rebus occultis et ab ipsa natura involutis, avocavit philosophiam, et ad vitam communem adduxit, ut de virtutibus et vitiis, omninoque de bonis rebus et malis quaereret; coelestia autem vel procul esse a nostra censeret cognitione, vel, si maxime cognita essent, nihil tamen ad bene vivendum (2).

2°. Perversae ferebantur, Socratis aetate, Sophistarum, cum de Diis earumque providentia, tum de iustitia opiniones, quibus placitis prin-ci-

(1) Conf. Xenoph. Mem. L. 1. C. 1. § 12. et Cic. Tusc. Quaest. L. 5. C. 4.

(2) Acad. Quaest. L. 1. C. 4. Conf. idem in Bruto C. 8. et Xenoph. Mem. L. 1. C. 1. § 16.

cipia tollebantur plane religionis et doctrinae omnis moralis. Socrates vero, inanibus istis refutatis cavillationibus, suum haberi iussit Diis honorem ac philosophiae moralis parens fuit (1).

3°. Ceterum, ut ante Socratem philosophi id maxime fuerant sectati, quod *pulcri* haberet commendationem, ita Socrates cum *pulcro* coniungendum esse censuit *bonum*, et virtutem appellavit καλοκἀγαθίαν, quae quidem vox, uti in Socratica philosophia veluti dominatur, ita sic sese habet, ut alia lingua exprimi possit nulla.

Et sic quidem in medium contuli, quae gravissimum illud maxime spectare viderentur argumentum. Haec autem ut propositae quaestioni satisfaceret disputatio, maiori fateor, aut conscribenda fuerat ingenii acumine, aut expolienda doctrina, aut denique exornanda orationis elegantia: quare vos, Clarissimi Iudices, quae ei insunt vitia quam plurima, eâ, qua iuveniles excipere soletis conatus, humanitate mihi condonetis et benevolentiâ. Quodsi quodammodo haecce vobis

(1) Vid. Cicero, de Fin. L. 2. C. 1. Egregie autem eum tanquam a coelo dimissum fuisse, exque illius disciplina, veluti ex sapientiae fonte, magnum effluxisse discipulorum numerum dicit Clar. Wyttenb. in Orat. *de Coniunct. Philosophiae cum Litteris*, quae exstat in opusc. Wyttenb. Vol. I. p. 98.

bis utut iuvenilis et tenuis placuerit disquifitio, erit profecto, quod gaudio perfundar totus, meusque in has litteras maximopere incendatur amor. Ceterum de me meisque facultatibus ita existimans, ut me maxime decet, haec adfcribo Poëtae verba:

> *Ut defint vires, tamen est laudanda voluntas.*

IACOBI ADOLPHI CAROLI ROVERS,

DORDRACENI,

LITT. HUM. CAND.

IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA,

RESPONSIO

AD

QUAESTIONEM LITERARIAM,

AB ORDINE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM,

PROPOSITAM:

„ *Quaenam ſunt praecipue Herodoti in re-*
„ *bus gentium enarrandis dotes atque vir-*
„ *tutes?*"

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT.

Die XXVI. Martii MDCCCXXII.

CONSPECTUS DISQUISITIONIS.

SEC-

SECTIO PRIMA.

SECTIO ALTERA.

PARS POSTERIOR.

SECTIO PRIMA.

SEC-

SECTIO SECUNDA.

SECTIO TERTIA.

SECTIO QUARTA.

Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ.

Euripides.

Nullius facile ex antiquitate ſcriptoris ad nos pervenit notitia, qui plures nactus fuerit, quam Herodotus, aut patronos operis ſui aut obtrectatores. Hic enim antiquo iam aevo ab aliis ſummopere laudatus, ab aliis vero, imprimis a Plutarcho, ſummae malignitatis et voluntarii adeo mendacii reus habitus est. Cui quidem accuſationi, ex ipſius utpote Plutarchi petendae perſona, nemo ſanus, rationibus omnibus ſubductis, fidem habere potest. Quodſi tamen quis non magno loco hunc historicum habeat, diligenter ille in eius opus inquirat, adeat quoque egregias de eo doctisſimorum virorum disputationes, et, vel fallor equidem, vel compertum ſibi habebit, nihil facile unquam exſtitisſe fide dignius, pluribusque dotibus et virtutibus praeditum, quam Herodoti opus.

Haec ita mecum reputanti occurrebat in Academia Rheno-Traiectina a Nob. Facultate Phil. Theor. et Litt. Hum. quaestionem esse propositam, qua quaereretur, *quaenam essent praecipue in rebus gentium enarrandis Herodoti dotes atque virtutes.* Quod ut occurrerat, pro meis mihi quantuliscumque tandem viribus ad hanc quaestionem disputationem conscribere proposui. Sic enim egregium huncce, de quo cum ex ipso, tum ex aliorum testimoniis praeclare existimabam, historicum, paullo accuratius mihi cognoscere, eiusque dotes et virtutes pluris aestimare posse videbar. Num autem in hoc exsequendo proposito res mihi cesserit nec ne, vos, Viri Cl., iudicabitis; mihi vero, licet alius verosimiliter palmam sit praerepturus, idem tamen haud facile eripiet, quam ex hoc legendo scriptore, et voluptatem cepi et vero utilitatem.

IN-

INTROITUS.

DE FORMA OPERIS HERODOTEI ET FONTIBUS E QUIBUS HAUSISSE VIDETUR AUCTOR.

Herodotus anno a: Chr. 484. in Cariae urbe Halicarnasso, nobili genere natus, iuvenis etiamnunc magna iam suscepit itinera, in quibus quae vel ipse viderat, vel ab aliis acceperat, memoriae deinceps prodidit. Hoc autem eius opus in novem distributum libros ad magnam continuo pervenit celebritatem, tantique pretii in Olympicis aliisque ludis, in quibus nonnullas eius partes legere solebat auctor, habitum est, ut decem ei donarentur talenta. Haud quoque desunt, qui eandem ob causam ab auditoribus singulis libris singula Musarum nomina imposita fuisse opinentur (*a*). Quidquid sit,

(*a*) Vid. Joachimus Camerarius, dissert. de Herod. in Gronov. Herodoti edit. p. 717. Fabricius, Bibl. Gr Vol

ſit, temporum decurſu Graecis non tantum, ſed et Romanis hocce Herodoti opus maximopere placuit, e quibus Cicero imprimis de eo nobis audiendus est. Hic enim cum aliis locis Herodotum celebrat, tum in libris de Legg. Lib. I. C. I. vocat eum *Historiae patrem*; quod non ita est accipiendum, quaſi Cicero Herodotum primum historiam conſcripſiſſe dixerit; huic quippe antecesſerunt Pherecydes, Hecataeus, Xanthus, Hellanicus Lesbius, Charon Lampſacenus, alii. Ideo vero a Cicerone hoc nomine dicitur, quia primus ſic expoſuit gentium hominumque res gestas, mores, inſtituta, ut historiae inde existerent variae eaeque primariae dotes; ut v. c. ſuavitas, ubertas, varietas, aliae; et ita viam primus ſtravit, cui alii deinceps inſistentes historici, primariis illis, quas diximus, historiae dotibus conſpicui fieri posſent. Has autem dotes quominus continuo in Herodoteo opere exquiramus, nostrae nos vetat ſcriptionis ratio; primum enim de huius operis forma et auctoris, e quibus ſua hauſit, fontibus, nonnulla dicenda videntur, quae age tribus abſolvamus ſectionibus.

Vol. II. L. II. C. 20. § 2. p. 331. et Wandelaincourt, *Principes de Litterature et Belles Lettres*, P. 30.

§ I.

§ I.

Qua ratione historiam conſcripſit Herodotus?

Ii fere, quos ſupra memoravimus, historici, historiam hoc nomine dignam non conſcripſerant, verum annales confecerant, atque ſine ullis ornamentis monumenta ſolum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerant (*a*); verbo, huius illiusve populi ita ſibi conſcribendam ſumſerant historiam, ut ordine quodam notarent, quid quoque anno memoratu dignum illi accidisſet. Ab hac autem ieiuna, uti a Cicerone dicitur, ratione prorſus alienus fuit Herodotus. Hic enim, non, ut Thucydides (*b*) aliique, τοῖς χρόνοις, ſed ταῖς περιοχαῖς τῶν πραγμάτων ἀκολουθῶν (*c*), longe aliam rationem ſponte ſecutus est, quod effecit historiâ ad ſimilitudinem carminis epici conſcribendâ. Quod ut rite intelligatur, primum animadvertendum, in carmine epico ubivis induci Deos, qui rebus ſe humanis immisceant, pro-

(*a*) Verba ſunt Ciceronis de Orat. L. II. C. 12.

(*b*) Vid. Dionyſ. Halic. in Epiſt. ad Cn. Pompejum de praecip. histor. C. 3. p. 773. Edit. Reisk.

(*c*) Ut ait Dionyſius Halic. I. I

probis benefaciant, malos contra puniant. Sic v. c. apud Homerum saepisſime memorantur Dii Deaeque vel a Graecorum, vel a Troianorum partibus ſtantes, atque ita ſe horum populorum rebus immiscentes, ut eos potius quam ipſos populos de victoria dimicare crederes. Eadem prorſus est Herodoti ratio. Hic enim, quamvis non, uti Homerus, mythologice Deos inducat, et ita eorum quaſi certamen proponat, ſibi tamen temperare non potest, quin eos continuo memoret ſummam vim in res humanas exercentes, bonis faventes, malos contra graviſſimis poenis afficientes (*a*).

Prouti autem ea quoque est carminis epici ratio, ut Deorum occurrant vates, quos asſidue adeant homines, quibusque prorſus obſequantur, ita hac etiam in cauſa huius carminis ſimilitudinem apud Herodotum haud frustra quaeras (*b*). Nec mirum. Vatibus enim Deorumque

(*a*) Exemplo ſit Lib. VIII. C. 37. quo loco Dii e coelo in barbaros Minervae ſacellum adeuntes fulmina dimiſisſe dicuntur, ipſaque adeo Minerva e ſacello vocem edidisſe item L. I. C. 65. — Sic etiam clades, quas pasſi fuerunt Perſae, intervenientis alicuius numinis vi, ſive id per ventos, ſeu per tempestates, aut aliud quid in eos ſaeviret, inflictae esſe memorantur Lib. VIII. C. 13. alibi.

(*b*) Ad hanc rem probandam licet plurima afferri posſint

que oraculis fidem se habere, cum aliis locis affirmat, tum Libro VIII. C. 77, ubi χρησμοῖσι, ait, οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν, ὡς οὐκ εἰσι ἀληθέες — et infra ἀντιλογίης χρησμῶν πέρι, οὔτε αὐτὸς λέγειν τολμέω, οὔτε παρ' ἄλλων ἐνδέκομαι. Et sane tam crebro fit oraculorum apud Herodotum mentio, ut ab iis pendere prorsus videantur res Graecorum. Cujus rei si causam indagamus, tempora nobis attendenda sunt non tantum antiqua, quibus magna fuit ocaculorum auctoritas, sed ipsa etiam Herodoti, quae magnam partem etiamnunc erant poëtica. Quodsi praeterea animadvertamus, eadem aetate summo studio lecta fuisse Homeri carmina, eaque maximam in Herodotum vim habuisse et efficaciam; patebit, ni fallor, et fieri vix potuisse, quin Deos eorumque oracula in opere suo induceret, et vero tantam ei cum Homero intercedere similitudinem, ut inter hunc epicum poëtam, et historicum vere ita dictum medius sit Herodotus (*a*). Sed his-

sint loca, nos tamen inutilem huncce laborem mittere malumus, quoniam cum de Deorum apud Herodotum inductione, tum etiam de oraculis disseruit Fuhrmannus *Handbuch der Class. Lit.* Tom. II. P. 2. p. 105; et plurima de oraculis, prodigiis, simil. in Herodoteo opere obvia loca attulit Clar. de Rhoer, in disputat. *de fide Herodoti recte aestimanda*, Sect. I. C. 5. §. 3. pag. 97. in notis.

(*a*) Conf. Fuhrmann, l. l. p. 106. Et haec quidem in-

hisce longius profequendis a via nimis deflecteremus; ad illud potius, a quo incepimus, redeamus.

Ex iis igitur quae fupra memoravimus, haud obfcure iam percipimus fimilitudinem carmen epicum inter et opus Herodoteum; quae quo magis nobis perfpicua fiat, alia etiam indagare libet, nec minoris momenti, indicia. Nam carmen epicum id fibi proprium habet, ut caufas continuo quaerat maximarum rerum; tum in medias nos res inducat, et ubivis fere epifodia immisceat. Sic Homerus initio Iliadis post memo-

inter utrumque fimilitudo non tantum ex Diis, eorum oraculis, aliisve apparet, quae uterque in narrando communia habet, fed aeque ex Iönicae dialecti cognatione in verbis, dictionibus, formis; tum vero e fimplici illo antiquitatis candore et colore aequabiliter per omnes et materiae et orationis partes fufo. Vid. Wyttenb. in praef. ad Sel. princ. hift. P. XI. — Pingui agamus Minerva et unum huius in narrando imitationis apponamus exemplum. Apud Homerum ea cernitur ratio, ut, quamvis gravisfima quis perpetrarit facinora, modo ea profiteatur, vitio ea illi non vertantur, vid. v. c. Il. lib. III. vs. 164. de Helena. Eadem ratio obtinet apud Herodotum Lib. I. C. 45. de Croefo cum Adrasto. Conf. Larcherus in notis ad Herodoti Lib. I. C. 45. verf. Gall. Caeterum eadem fubinde vel fimilia apud utrumque occurrunt dicta; fic Hom. Il. L. V. vs. 176.

Ἐπεὶ πολλῶν τε καὶ ἐσθλῶν γούνατ' ἔλυσεν.

He-

moratum argumentum caufas continuo quaerit gravisfimae illius μῆνιδος, quae carminis proprie continet argumentum, tum continuo eius caufam defcribere incipit. Haec autem Achillis ira, licet proprie carminis fit argumentum, non tamen fola defcribitur, fed faepisfime inferuntur epifodia, quae ad bellum Troianum fpectant, notatu dignisfima, et eo imprimis valent, ut taedio occurratur, quod ex perpetuis de eodem argumento oriri folet narrationibus. Eadem prorfus in Aeneide Virgiliana cernitur ratio. Ab initio iam Mufam invocat poëta, ut fibi caufam memoret,

quo numine laefo,
Quidve dolens, regina Deum, tot volvere caufas
Infignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit.

Tum vero eam exponere incipit; ita quidem, ut in medias nos ftatim res rapiat, et ubivis epi-

Herod. L. V. C. 92. Πολλῶν δ' ὑπὸ γούνατα λῦσεν.
Il. L. VII. vs. 125.

Ἦ κε μέγ' οἰμώξειε γέρων ἱππηλάτα Πηλεύς.

Herod. L. VII. C. 159. Ἦ κε μεγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων. Sic prorfus Homericum est istud L. VII. C. 38. Καὶ πρήξας τὰ νόεις, νοστήσειας ὀπίσω alia.

episodiis immiscendis miram carmini suo conciliet suavitatem.

Haec autem, quae de Homeri Iliade et Virgilii Aeneide vel potius de carminis epici ratione in medium protulimus, nequis temere ea in Herodoto praetereat. Hic enim operis iam initio simili omnino ratione argumentum memorat, quod sibi tractandum sumserat. Ἡροδότου Ἁλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε κ. τ. λ. Tum causam indagat bellorum Graecos inter et barbaros gestorum. Περσέων μέν νυν οἱ λόγιοι Φοίνικας φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς αἰτίους. Quorum memoratis opinionibus suam se prolaturum esse dicit sententiam. Τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας κ. τ. λ. Tum ad ipsum deinceps argumentum transitum habens, de Croeso, quomodo imperium obtinuerit, aliisque simul rebus ita narrare incipit, ut iis veluti te interesse existimes. Totum denique opus episodiis iisdemque venustissimis plenum est, quae quantopere illius elegantiae, suavitati et vero utilitati inserviant, suo loco indicare conabimur (*a*).

(*a*) Parte I. Sect. I. § 2.

§ II.

Operis distributio.

Propoſuerat ſibi Herodotus bellum enarrare Graecos inter et Perſas geſtum (*a*), eiusque remotisſimas exquirere cauſas. De huius igitur prima origine postquam aliorum alias fabuloſas tradidit opiniones, cauſam revera quaerendam esſe ſtatuit in Aſiaticis Graecis, qui a Croeſo ſubacti ab eodem deinceps defecerunt. Croeſi autem ſemel mentione facta, narrat continuo quomodo ex alio genere ad ipſum pervenerit regnum, quid maxime in rebus domeſticis adverſi ei acciderit, quâque deinceps fortunâ cum Cyro bellum gesſerit. Ut autem Cyrus Perſas a Medis liberavit et ipſi Medi antea ſimili ſe ratione in libertatem ab Asſyriis vindicarunt, ita huius utriusque populi breviter dein, ſed accurate, narrantur res geſtae (*b*).

Por-

(*a*) Ut ipſe dicit operis initio. Conf. Larcherus, in praef. verſ. Gall. praemisſa P. XXV. in vita Herodoti p. 69. et p. 606 in nota ad Herodoti defenſionem a Plutarchi accuſationibus, quae habetur in calce Larcher. editionis; et omnino Wyttenb. in annot. ad Herod. Selecta princ. hiſt. p. 341.

(*b*) Medorum hiſtoriam memorat Lib. I. C. 96 - 107. Asſyriorum vero C. 178 - 201.

Porro Cyri rebus gestis explicitis omnibus, ad eius successorem Cambysem L. II. pervenit; de cuius in Aegyptum expeditione disputans ansam continuo inde capit de ipsis Aegyptiis dicendi; quorum igitur mores, instituta, leges; regionis, fluminum conditionem, Lib. II. fusius exponit. Tum vero Lib. III. ad Cambysen rediens, huius aliorumque, qui deinceps regnarunt, Persicorum regum res gestas ita enarrat, ut simul etiam vel brevius vel accuratius harum gentium prosequatur historiam, quibuscum ipsi hi principes vel bellum gesserant, vel alio modo rem habuerant. Sic v. c. Darii in Scythas tradendâ expeditione accurate simul Scytharum notat mores, instituta, alia ad hanc gentem spectantia plurima (*a*). Narrando autem, aliorumque etiam populorum immiscendâ historiâ, pervenit denique ad bellum Graecos inter et Persas gestum; quod tamen ita exponitur, ut simul quoque ipsorum Graecorum historiam usque ad pugnas ad Plataeam et Mycalen efficiat. Quocirca omnium horum populorum historias, ita cum nostri cohaerere videmus proposito, ut sine operis detrimento ei auferri possit nulla (*b*).

Hu-

(*a*) Lib. IV. ad caput usque 83.

(*b*) Quae est Larcheri sententia in praef. p. 32. Conf. Dio-

Huius autem diſtributionis, ut rite percipiamus praeſtantiam, animadvertendum, in medias nos res ita ab auctore rapi. Fingamus enim ſcriptorem, qui ſibi populi cuiusdam historiam ita tradere proponit, ut ab eius origine incipiens, omnia chronologice enarret, quae ei ab initio inde, aliarum etiam gentium ratione habita, ad lapſum usque acciderunt. In istiusmodi profecto ſcriptore non magnopere est quod miremur; ieiune enim et ſine ullis ornamentis ita narrat, ut taedium tandem apud lectores oriatur. Quid enim magis eo valet, quam factorum ab eodem populo peractorum, ut ita dicam, coacervatio? Haec quippe, ex ipſius Pindari ſententia, celeres adeo mentes obtundit (*a*). Huiusmodi autem ſcriptori opponendus est Herodotus; et, vel fallor equidem, vel eius operis distributionem non mirari non poteſimus. Eâ enim in medias continuo res rapimur; legimus v. c. res Cyri, quae non ieiune et annalium modo enarrantur, ſed coniunguntur ex. gr. cum rebus Lydorum aliorumque: ſic derepente in mediam Lydorum historiam ducti pervenimus iterum ad Perſici imperii, qui Cyro ſucceſſerunt, reges; et legendo tandem proce-

di-

Dionyſius Hal. in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 774.

(*a*) Pythia I. Str. 5. v. 4.

dimus ad illud, quod ſibi proprie tractandum ſumſerat Herodotus, bellum nempe Graecos inter et Perſas geſtum (*a*).

In hac autem Herodotei operis, quam exhibuimus, distributione, carminis epici rationem quis est qui non videat? Epiſodia illa apud Homerum et Virgilium frequentisſima istiusmodi distributione ſponte obtinent. Quae enim de Aegyptiis, Scythis aliisque populis occurrunt, nonne habenda ſunt eorum inſtar, quae v. c. Homerus Lib. VI. Iliad. de Hectore et Andromacha, aut Virgilius Lib. IX. Aen. de Niſo et Euryalo carminibus ſuis inſeruerunt?

Atque ita quidem ſatis, ut opinor, ſuperque de Herodotei operis diximus forma. Videamus igitur ſecundo loco de fontibus, e quibus hiſtoriam ſuam hauſisſe videtur Herodotus.

(*a*) Operae pretium est hac de re audire Dionyſium Halic., qui Thucydidem Herodoto hac in cauſa inferiorem esſe ſtatuit. „Συνιδὼν," inquit, „Ἡρόδοτος, ὅτι πᾶσα μῆκος ἔχουσα ἀπὸ λόγου διήγησις, ἂν μὲν ἀναπαύσεις τινὰς λαμβάνῃ, τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων ἡδέως διατίθησιν· ἐὰν δ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένῃ πραγμάτων, κἂν τὰ μάλιστα ἐπιτυγχάνηται, λυπεῖ τὴν ἀκοὴν τῷ κόρῳ· ποικίλην ἐβουλήθη ποιῆσαι τὴν γραφὴν, Ὁμήρου ζηλωτὸς γενόμενος· Quod apud Thucydidem rarisſime tantum obtinere affirmat in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 771.

§ III.

§ III.

De fontibus, e quibus ſua hauſit Herodotus.

Exigui nobis primum viſum fuerat momenti, de hoc argumento agere; quo vero magis in rem intuiti ſumus, eo ſimul dignius apparuit argumentum, de quo, quoad eius a nobis fieri poterat, accuratisſime disputaretur. Huius enim ſcriptoris in gentium legibus, inſtitutis, moribus univerſe notandis diligentiam, historicam fidem, alias omnino virtutes, haud facile quis, niſi primum fontes, e quibus hauſit, attenderit, rite diiudicare posſit. Quoniam autem accuratius illud tractandum esſe videtur argumentum, quam, ut ſectione *de fide Herodoti historica*, hic illic de eo moneri posſit, ita hoc optime loco de illo agi opinamur.

Ex aliis igitur fontium generibus antiquisſima poëtarum carmina haud minimum profecto, ex quo ſua hauriret Herodotus, conſtituebant fontem. Uti enim in gentibus incultis homines habentur, qui de Diis Deabusque, et praeclaris maiorum rebus gestis canunt, ita Graecis istiusmodi quoque non defuerunt homines, qui, quamvis res in mira omnia ſubinde adducerent, fontem tamen conſtituebant, ex quo, qui primi

historiam metri lege solutam scribebant, necessario haurire debebant. Ad istiusmodi autem antiquissimos Poëtas referendi cum alii tum praesertim ii, qui exercitum sequentes milites ad fortia quaeque excitarent facinora, *vates*que dicerentur; e quibus procul dubio hausit Herodotus, uti ipse haud abscure significare videtur, cum Lib. V. C. 95 Alcaei antiquissimi istiusmodi poëtae carmen memorat *de bello Mitylenaeos inter et Athenienses*, qua de re ipse superiore capite egerat. Eodem modo hoc indicare videtur, cum Lib. IV. C. 13. agit de Aristea, antiquissimo item poëta, qui carmen composuerat de bello Arimasporum populi Scythici cum Gruibus auri custodibus; ex quo carmine Scytharum res et traditiones hausisse nostrum, facile credimus, cum ex Cap. 16. pateat, totum hoc ab eo perceptum fuisse carmen (*a*). Quodsi sacrorum mentionem facere debet noster, eorum plerumque originem vel ritus ex hymnis hausisse videtur, non raro quippe in his rebus hymnum affert, qui eo refe-

(*a*) Vid. omnino Clar. de Rhoer, in Disp. laud. Sect. I. C. 1. § 5. pag. 21. Ad hoc autem antiquissimorum poëtarum genus referri quoque possunt Musaeus, quem citat noster Lib. VII. C. 6. et Lib. VIII. C. 96. et Bacis, quem memorat Lib. VIII. C. 20, 77, et 96.

feratur (*a*). Et hactenus quidem de Poëtis, quos consuluisse videtur Herodotus; in horum enim numerum quamvis plures etiam referri posſint, uti Simonides (*b*), Heſiodus (*c*), ipſe ſubinde Homerus (*d*) alii, nobis tamen monuisſe ſufficiat, magnam profecto ſibi historiae patrem non conciliaturum fuisſe fidem, ſi hos tantummodo adiisſet fontes (*e*).

Alterum fontium genus conſtituebant univerſe templa. Herodotus enim antiquitatis memoriam investigaturus, adire ſolebat loca ſacra, ea imprimis, quae oraculis, monumentis, donariis conſpicua erant, ut ex horum inſcriptionibus

(*a*) Vid. ex. gr. Lib. II. C. 49. et Lib. IV. C. 35. Animadvertendum autem ſacrorum nullam fere mentionem fecisſe nostrum, niſi, ut ipſe ait, coactum; vid. v. c. Lib. II. C. 61. 65. 86. et 171; cuius rei cauſas affert Cl. de Rhoer, l. l. Sect. I. C. 5. § 4. p. 100 ſq.

(*b*) Cuius mentio fit Lib. V. C. 102. et Lib. VII. C. 228.

(*c*) Lib. V. C. 32.

(*d*) Quem testem ſibi notat Lib. II. C. 116. Lib. IV. C. 29. et Lib. VII. C. 161.

(*e*) Ad fontes, e quibus hauſit, non conſtare video inter doctos viros, utrum referendi ſint, qui ante eum vixerunt, quosque ſupra citavimus, historici: eos iccirco huc in cenſum venire non posſe putemus. Conf. Cl. de Rhoer, l. l. p. 22. et imprimis p. 24 et 25.

bus et ſacerdotum traditionibus cognosceret, quaenam de origine templorum, historiâ Deorum, conciliis gentium ad ſacra celebranda illuc convenientium narrarentur: quae quidem omnia e ſacerdotibus optime et unice fere audire poterat. Uti enim antiquisſimarum gentium mores, inſtituta, leges, tota omnino historia cum cultu divino arctisſimo vinculo coniuncta erat, ita ipſarum quoque monumenta in templis tantum a ſacerdotibus custodiebantur, ceterisque omnibus eorum cognitio ſtudioſisſime occultabatur; unde luculenter patet penes Sacerdotes fuisſe, omnes, qui ipſos adirent, decipere, iisque alia omnia narrare. Putet iccirco aliquis, historicam Herodoti fidem ideo magnam partem infirmari, quippe qui tam corrupto fonte uſus ſit; verumtamen ne hanc ob cauſam infirmaretur illa, eiusdem Herodoti fecit veri amor; uti exemplo illustrare liceat. Adierat v. c. ſacerdotes Memphiticos, ut quaedam ex iis de Aegypto cognosceret; tum vero horum traditionibus minus fretus earundem rerum cognoscendarum cauſâ ad Thebanos ſe contulit et Heliopolitanos ſacerdotes (*a*). Sic tandem collata illa, quae harum urbium ſacerdotes nar-

(*a*) Lib. II. C. 3.

narraverant, eaque prorsus inter se congruentia, ut fide digna, memoriae prodidit (*a*).

Praeter hos autem Aegyptiorum sacerdotes cum Chaldaeis quoque collocutus est vatibus, quos tamen quoties memorat, toties se iis haud magnam fidem habere ostendit; semper enim istiusmodi formulam addit: *mihi quidem, quae referunt Chaldaei sacerdotes, non credibilia sunt*, vel etiam: *haec ego non vidi, sed memoro, quae a Chaldaeis referuntur* (*b*). Praeterea antiquitatis memoriam e sacerdotibus Phoenicibus cognoscendi causa, contulit se in Herculis Tyrii templum (*c*). Sed haec nobis de templis eorumque monumentis et sacerdotibus dicta sunto, e quibus, ni fallor, patet, optimum ea, dummodo caute adhiberentur, constituisse fontem.

Pervenimus nunc ad quaestionem satis gravem, num mercatoribus multum in historia sua conscribenda debuerit Herodotus. Licet enim mer-

(*a*) Conf. Larcherus in vita Herodoti p. 72. Ex aliis quoque locis patet, semper, quae ab aliquo audierat noster, cum aliorum de eadem re conferre solitum fuisse dictis, et tum demum iis fidem habuisse. Vid. ex. gr. Lib. IV. C. 15.

(*b*) Lib. I. C. 182 et 183.

(*c*) Ut ait Lib. II. C. 44

mercatores istos, praesertim Carthaginienses, saepe testes citet (a), iis tamen non magnam se habuisse fidem, adeoque non multum ex illis profecisse satis superque ostendit Lib. V. C. 195. Ibi enim sedulo distinguit quae a Carthaginiensibus acceperat, ab iis, quorum ipse fuerat testis (b). Carthaginienses iccirco et universe mercatores haud magnae Herodoto fuisse utilitatis merito quis affirmaverit. Nec mirum. Hoc enim plerisque mercatoribus proprium erat, (et est hodieque etiamnunc) ut solius lucri causa longinquas regiones visitantes, mercibus, quam rebus, in istis regionibus notatu dignis, intentiores essent, atque ita domum reduces omnia vel obiter conspecta, vel ipsorum ingenium superantia prae-

nar-

(a) Uti Lib. IV. C. 43. 195. et passim.

(b) Refert ibi nonnulla, quae Carthaginienses dicere solebant; tum *haec*, ait, *an vera sint, nescio, sed quae dicuntur, scribo.* Sequuntur porro, quae ipse viderat. Quibus memoratis, continuo dicit, *aiunt praeterea Carthaginienses.* Ubivis praeterea, quae vidit et rite novit, ab iis distinguit, quae audivit. Sic v. c. Lib. II. C. 99. *Hactenus, quae vidi. Nunc pergam sermones proferre Aegyptios, quos audivi.* Et C. 148. *quorum* (domiciliorum) *ea, quae superna sunt, ipsi vidimus. Quae igitur aspeximus, et transiimus, de iis narramus; subterranea vero auditu didicimus. Haec quippe nemini videre licebat.*

narrandi cupiditate, ut miracula efferrent. De Carthaginiensibus praeterea mercatoribus animadvertendum est, summo eos silentio obtegere solitos fuisse, quae in aliis regionibus viderant, metuentes, ne alii populi lucri spe adducti illuc quoque se conferrent, atque ita lucri sibi partem praeriperent.

Omnes autem, e quibus historiae pater hauserit, recensere fontes cum infinitum esset, tum vero nullius momenti. Hoc tantum nobis adiecisse sufficiat, praeterea quoque usum fuisse Herodotum omnibus illis, quos aliquam rerum notitiam habere putabat, auctoribus (*a*); eumque, quae famâ ad ipsum pervenerant haud raro operi suo immiscuisse (*b*). Ne autem temere quis ideo ei parum fidei habendum esse censeat, quia istiusmodi corruptis omnino fontibus usus est, talia semper eum addidisse monemus vocabula, e quibus pateret, famâ haec ad eum pervenisse, ut ita, nemini falsa pro veris obtrudendo, omnibus de rebus traditis li-

(*a*) Vid. Cl. de Rhöer, l. l. § 15. p. 38. Rei exemplum praebet v. c. Lib. IX. C. 16. ubi eleganter refert, quae e Thersandro audierat.

(*b*) Uti v. c. Lib. II. C. 75. *fama fert*, Lib. IV. C. 195. ubi *haec*, inquit, *an vera sint*, *nescio*, *sed quae dicuntur scribo* Lib. VII. C. 3. *adiit hic Vir Xerxem, uti fama fertur*, et C. 189. *uti fama fert*.

liberum relinqueret iudicium (*a*). Quum autem eiusdem rei duplex aut contraria prorſus habetur fama, utramque primum exponit, tum exquirit, utra probabilitate maxime ſe commendet, quam tandem, probabilitatis addita cauſa, veram ſibi videri ſignificat (*b*). Quodſi tamen istiusmodi rumores ita dubii, atque a ſe invicem discrepantes ſunt, ut de eorum probabilitate vix disputari posſit, eos tantummodo memorat, addita hac ſimilive formula, *quamvis plerique ita narrent, alii tamen alio modo rem referunt* (*c*).

In

(*a*) Laudandus est igitur Herodotus, qui istiusmodi quid ſemper addit. Alii contra ſcriptores hoc omittentes rem tantummodo factam esſe narrant; ſic v. c. Lib. III. C. 2. triplicem famam fuisſe memorat de Cambyſis in Aegyptum expeditionis cauſa; quaenam autem vera ſit ſe ignorare profitetur; Dino contra in Perſicis et Linceus in Aegyptiacis, quam tertio loco memoravit Herodotus, eam memorant tanquam unice veram. Conf. omnino Larcherus in notis ad Herod. Lib. III. C. 3.

(*b*) Ut unum tantum exemplum afferam. Lib. VII. C. 214. duplicem famam fuisſe narrat de Xerxis copiis Thermopylas conſcendentibus; qua memorata alteram ſibi probabiliorem videri dicit, cuius rei cauſam addit; et tum demum alteram ſe veram habere notat. Conf. Lib. III. C. 1. 2. 44. 45. 120. et 121.

(*c*) Exemplo rem illustrabo. Lib. V. C. 44. narrat *Sybaritas bellum Crotoniatis illaturos fuisſe; hos vero id metuentes Doricum quendam orasſe, ut ſibi opem ferret, quem* pre-

In fontibus autem, quos adiit Herodotus, recensendis, licet etiam supra dixerim, finem huic sectioni esse imponendum, non tamen mihi temperare possum, quin unum etiam excitem, quo historiae pater usus est, fontem; qui quidem itineribus continetur in remotissimas plerasque ab eo susceptis regiones. Postquam enim sibi historiam conscribere proposuerat, nolebat, quae ipse videre poterat, ab aliis accipere, sed ipsos studuit et locos explorare et populos cognoscere.

Et hisce quidem in medium prolatis, ad primam vestrae, Viri Clar. quaestionis partem progredi libet. Quae universe huc usque disseruimus, maioris nobis videbantur momenti, quam ut praetermitti possent. Quomodo enim historici operis rite quis percipiat dotes atque virtutes, nisi antea eius formam rite te-

precibus inductum una cum illis adversus Sybarim militasse eamque cepisse. Haec Sybaritae, Dorieum et qui cum illo erant, fecisse aiunt. Haec vero, quoniam iis, quae dicebant Crotoniatae, minime congruebant, neque etiam affirmari poterat, quorumnam opinio probabilitate magis se commendaret, simpliciter utramque memorat et statim subiungit: *At Crotoniatae nullum sibi peregrinum in bello adversus Sybaritas fuisse statuunt, praeter Calliam vatem, qui ad ipsos profugerat.* Conf. Lib. III. C. 32. Lib. V. C. 85 sq. Lib. VII. C. 148 sqq. et Lib. IX. C. 73.

teneat, nos quidem non intelligimus. Quae vero postremo loco de iis disputavimus, e quibus sua hausit Herodotus, eo imprimis illa valebunt, ut de historica deinceps eius fide agentes, perspiciamus quam facile non suâ culpâ, sed fontium errare potuerit corruptelâ.

PARS

PARS PRIOR.

INVESTIGATUR QUIBUSNAM PRAECIPUE HERODOTUS IN REBUS GENTIUM ENARRANDIS CONSPICUUS SIT DOTIBUS.

Ex iis, quae ſupra monuimus, quaedam iam quodammodo huius operis nobis innoteſcere potuerunt dotes. Diximus enim de eius forma, epiſodiis in illo obviis, aliisque carminis epici formam ſpectantibus. Quae omnia, una cum dramatica, quae in eo obtinet, ratione, et ſimplici illo antiquitatis candore et colore aequabiliter per omnes et materiae et orationis partes fuſo, primariae Herodoti cenſenda ſunt dotes. De his igitur, primo et praecipuo acturi ſumus loco; tum vero alias quasdam easdemque, quamvis non a carmine epico manantes, primarias tamen, notaturi ſumus dotes.

SECTIO PRIOR.

EPICI CARMINIS FORMA EGREGIAS HERODOTEO OPERI CONCILIAT DOTES.

§ I.

Varietas cum ſimplicitate coniuncta.

Est haec omnino carminis epici ratio, ut magnam in ſe contineat varietatem ſimul et ſimplicitatem, uti ex antiquis epicis poëtis cuivis facile patet. Sic v. c. Homerus, epicorum poëtarum facile princeps, Achillis ſibi canere proponens iram, non ita rem agit, ut, quae eo ſpectent, ordine quodam enarret omnia, ſed exſpatiatur ſubinde deſcribendis ſummorum heroum tam Troianorum quam Graecorum facinoribus, ita tamen ut omnia ad istam Achillis μῆνιδα et vero gloriam extollendam referri posſint (*a*).

Haec

(*a*) Omnia ſcilicet, quae de bello Troiano in Iliade narrantur, ad Achillis gloriam extollendam valent. Quum igitur proelia deſcribuntur vel alia Graecis, Achillis quippe

Haec autem Homeri in Iliade ratio, quantam operi addat ſuavitatem, dici vix poteſt. Sic enim et magis elucet, quam canere inſtituit poëta, Achillis ira, et in medias Graecorum Troianorumque pugnas ſponte ducimur et vero ſatietas, quae ex continua earundem, quamvis etiam pulcerrimarum, rerum narratione oriri ſolet, ſponte repellitur. Tenendum enim in hisce Pindari effatum:

κόρον δ᾽ ἔχει
Καὶ μέλι, καὶ τὰ τέρπν᾽ ἄνθεα Ἀφροδίσια (*a*).

Haec autem, quae universe in Homeri Iliade et ita in carmine epico obtinere diximus, in Herodotum nunc transferamus, et videamus num carminis epici ratio, ad quod historiam ſuam concinnavit, hanc quoque in eius opus habuerit vim et efficaciam, ut varietate nemini non placere debeat. Et profecto ubivis ea, quip-
pe

pe destitutis virtute, male cedentia, haec tamen omnia ad eius gloriam non minus conferunt, quam, quae illius auſpiciis feliciter cedunt, facinora. His enim locis, ubi nullam Homerus herois ſui mentionem facit, vere dici potest de eo, cum taceat, clamare, ut ait Conſ. D a C o s t a, in eius ſpecimine *quod poſitiones quasdam exhibet ad Phil. Theor. pertinentes*, Part. III. *de Homeri Iliade* p. 45.

(*a*) Nem. Od. VII. Antiſtr. 3. vs. 3.

pe carmini epico arctisſimo vinculo coniuncta, in Herodoto invenitur. Propoſuerat ſibi bellum memoriae tradere Graecos inter et Perſas gestum. Hoc vero argumentum, ſi Thucydidea ratione tractasſet, nemini facile placere potuisſet. Sic enim fuisſet pugnarum pugnis, apparatus belli apparatibus, orationum orationibus ſine ulla reſpiratione coacervatio (*a*). Nunc contra epici carminis formam exprimere conatus, deſcripſit quidem illud et accuratisſime omnino, quod ſibi ſumſerat, bellum, ſed ita, ut remotisſimas eius cauſas quaerens, omnium fere, quarum ad belli istius historiam rite percipiendam valeret cognitio, operi ſuo insereret gentes. Sic Perſicae gentis originem tradens ſimul etiam tradit Medorum historiam, inque horum ab Asſyriis defectione deſcribenda ipſorum adeo Asſyriorum res gestas breviter memorat. Sic alii quoque notati ſunt, qui adverſus Perſas pugnarunt, populi; quae tamen diverſarum gentium historia ita cum caeteris cohaeret, ut ſine operis detrimento nihil auferri posſe videatur.

Uti autem varietate conſpicuus est, ita ſimplicitate non minus placet historiae pater; quae qui-

(*a*) Quod est Dionyſii Halic. de Thucydide iudicium in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 772.

quidem ſimplicitas epici rurſus carminis propria quaedam et priva quaſi dos esſe videtur. Sic apud Homerum in rebus quam maxime a ſe invicem diverſis, ſimplicitas tamen egregie ſemper prodit. In toto carmine cernitur unitas quaedam, quae vulgo dicitur; i. e. unus in ſumma varietate tenor, ut, quamvis varias res ob oculos ponat poëta, ad unum tamen, qui celebratur, heroem, ad unum etiam, quod enarratur, facinus, referantur omnia.

Quod autem de Homeri obſervamus carminibus, hoc quoque in Herodotum ſummopere quadrat. Hic enim opus ſuum a Lydis incipiens, narrationis, ut ita dicam, filum non abrumpit, ut narret porro, quae eodem tempore apud Perſas obtinuerint; ſed historiam ſuam perſequitur conſtanter. Lydorum Croeſique mentione facta, transit mox ad Perſas, quibus notandis, hac tractationis ſimplicitate, facile complectitur Aegyptiorum, Scytharum, Libyorum, aliorumque populorum historiam. Ergo quod in omnibus artis monumentis quam maxime laudatur, ut in ſumma varietate ſumma adſit ſimplicitas (*a*), hoc profecto habetur in He-

(*a*) De Herodoti ſimplicitate egregie disputat Dionyſius Halic., qui eum Thucydidem hac in re longe ſupera-

Herodoto. Est vero aliud quid carmini epico proprium, quo commendantur Herodoti Musae. Uti enim in illo ubivis immiscentur episodia, ita iis quoque ad illius carminis normam inserendis summam operi suo venustatem conciliavit: qua de re nunc agendum.

§ II.

Episodia.

Varietas et simplicitas uti carminis epici nota, qua commendatur, esse solet peculiaris, ita episodiis eius venustas haud parum augetur, uti ex antiquorum epicis carminibus egregie intelligitur. Narraverat Homerus, primis Iliadis libris, quae Graecis Troianisque prospera et adversa acciderant; ab utraque parte egregii duces vel interfecti, vel vulnerati erant; Dii Deaeque rebus se humanis saepius immiscuerant, quorum alii Graecis, alii Troianis auxiliati erant. Hector postquam aliquamdiu animum desponderat, ad pugnam rursus proficisci de-

rare statuit: de Vet. script. censura C. 3. p. 425. Conferri meretur Wandelaincourt, l. l. p. 29.

decreverat, a quo eum proposito summa ope avertere nitebatur eius uxor Andromache. Hoc nactus argumentum poëta, copiose illud et mira suavitate enarrat. Videmus Andromachen de mariti reditu desperantem, audimus Hectorem se proficisci dicentem Troianorum metu, et, quod prae ceteris huic episodio suavitatem conciliat, videmus parvulum istum Astyanactem prae splendidissimorum metu armorum a patre recedentem, et clamore ad nutricem se suam convertentem. Totam autem rem ita ob oculos ponit Homerus, ut ne pictura quidem, qua hoc expressum sit negotium, magis vel nos movere vel rem accuratius proponere possit. Pariter se commendat Homeri Ilias cum aliis episodiis, tum Graecorum nocturnâ expeditione in castra Troianorum; armorum descriptione, quae a matre Thetide accepit Achilles; ludorum imprimis narratione, qui in Patrocli honorem celebrantur. Nec cedit Homero Virgilius episodiorum frequentia et venustate, in quibus res Didonis praecipuum quendam locum occupant. Has autem discursiones eo imprimis valere, ut epica narratio varia reddatur et ita simul venusta, unusquisque sponte intelligit.

Et haec quidem, quae diximus, si vera sunt, uti sunt verissima, maiorem etiam Herodoteo

operi venustatem conciliant episodia, quoniam iis magis opus est historiae metri legibus solutae aliisque poëseos ornamentis magnam partem carenti, cuius ita venustas et varietas continuâ earundem rerum narratione non magnopere promoveri potest.

Quae apud Herodotum occurrunt episodia, referuntur maximam partem vel ad regionum gentiumque descriptionem, qua terrarum situs, fluminum ratio, populorum sacra, leges, instituta continentur; vel ad celebrium virorum vitas, mores, res gestas, varias fortunas; vel tandem ad antiquas gentium traditiones (*a*). De singulis nobis singulatim agendum.

Ad primum igitur quod attinet genus, operis iam initio luculentissimum illius habetur exemplum (*b*). Cyrum enim narrat Herodotus, variis sibi subiectis regionibus, Assyrios quoque invasisse. Hoc igitur loco non perpetua habetur narratio; sed invertit orationem auctor et episodii loco urbis Babylonis situm, mag-

(*a*) Conf. Doct. Geinoz, in libro cui titulus: *Defense d'Herodote contre les accusations de Plutarque*, in calce Larcheri editionis Tom. VI. p. 575. Invenitur etiam in *Mémoires de l'Academie des Belles Lettres* Tom. XIX.

(*b*) Lib. I. C. 178 sqq.

magnitudinem, formam, quomodo ſit condita, quaenam ſit ratio parvi illius fluminis *Is*, haec igitur omnia copioſe accurateque perſequitur; porro mentionem facit Iovis Beli templi, enarrat etiam ſacerdotum fraudem de Dei in templum adventu et ſomno, alia; tandem ne ſingula recenſeam, Babylonis memorat et totius adeo Aſſyriae praeſtantiam, agrorum fertilitatem, navigandi rationem per Euphratem, huius item gentis mores accurate et eleganter notat: quae tamen omnia ita narrantur, ut Cyri ſimul etiam ob oculos ponatur in hunc populum expeditio (*a*).

Is-

(*a*) Plura quoniam huius generis epiſodia afferre infinitum est, loca tantum indicabimus ubi alia habentur eiusdem generis exempla. Vid. igitur Lib. II. C. 17. ſqq., ubi Aegyptiorum ita mentio fit, ut plurima ſimul addantur v. c. de Nilo, de moribus Aegyptiorum, de eorum ſacris, (quatenus ſcilicet de iis ei dicere licebat) animalibus, ſimilibus: hoc autem ipſum, quod citamus, aliud iterum in ſe continet epiſodium; in media enim Aegypti narratione verſans, Cap. 44. dicit noster, Tyrum ſe profectum fuisſe, ut Herculis Tyrii templum videret. Hoc autem loco, huius templi propriis et antiquitate notatis, ad Aegyptios redit. Porro Lib. IV. C. 2. quo loco accurate de Scytharum origine, moribus, ſimil. disputatur. Eâdem prorſus ratione Lib. V. C. 6. agit de Thracibus; et Lib. VII. in exponendis Xerxis adverſus Graecos copiis, variarum gentium varios notat mores a Cap. inde 61; alibi.

Istiusmodi autem, quas indicavimus, discursionum uti ea est ratio, ut miram Herodoteo operi concilient varietatem ac suavitatem, ita earum maxime in eo posita esse videtur praestantia, quod antiqui nobis orbis exhibeant conditionem; cuius quidem orbis nisi ex Herodoto nobis cognita esset geographia, remotissimae illae non magnopere nobis innotuissent regiones. Est igitur quod statuamus, Herodoteum opus plurimarum non tantum gentium historiam continere, sed uberrimum item esse rerum geographicarum fontem (*a*).

His autem, quae de regionum situ, conditione, fluminibus, apud historiae patrem habentur, episodiis, non postponendae videntur, quae apud eundem de celebrium virorum ingenio et facinoribus inveniuntur discursiones, quarum nunc unum alterumve proponere lubet exemplum. Res Lydorum memorans Herodotus pervenit tandem ad Croesum, cuius breviter enarrat potentiam ad eumque doctorum e Grae-

(*a*) Egregia est hac de re Fuhrmanni observatio l. l. p. 109. ita statuentis: *Herodot's werk ist nicht passend betitelt Geschichte, sondern mehr Geschichtliche Länder- und Völkerkunde zu überschreiben.* Utilitatem ita ex istiusmodi percipi posse episodiis quam maximam, nemo facile in dubium vocabit.

Graecia virorum adventum, in quibus citat Solonem Athenienſem. Iam vero in huius proponendo cum Croeſo colloquio, Croeſi ſimul cum adumbrat tum exprimit ingenium (*a*). Quod licet proprie non ſit necesſarium, in legendis tamen huius Regis facinoribus maximopere placet.

Eadem ratione Lib. II. Aegyptiorum historiam fuſius enarrans, ut ad Nechonem pervenit, huius etiam conſilia et res geſtas diligenter tradit (*b*). Huc autem praeſertim referendi ſunt, qui in bellis Perſicis inclaruerunt, duces. In iis enim vix praeclarus exſtitit vir, quin eius non tantum mentionem fecerit, ſed et mores atque praeclara quaeque facinora ſimul notaverit Herodotus; cuius rei exemplum ſit Leonidas. Huius enim Lib. VII. c. 204. primum recenſet, quod ab ipſo Hercule ducit, genus; eiusdem porro c. 205. memorat prudentiam omniaque ad Thermopylas praeclara facinora (C. 220. ſqq.) (*c*).

Su-

(*a*) Habetur hocce colloquium Lib. I. C. 29. Croeſi tamen eodem libro pasſim mentio ſit.

(*b*) C. 158. Citavimus Nechonem, ſed ita aliorum quoque regum accurate apud noſtrum deſcribuntur res geſtae.

(*c*) Alia exempla praebent Lib. I. C. 60. Lib. III. C.

Superest ut de tertio agamus episodiorum genere, quod mythologicis continetur traditionibus; in quo genere quam libenter versatus fuerit historiae pater, exinde imprimis intelligitur, quod innumeras huius generis operi inseruerit discursiones. Ita initio iam (*a*) traditio illa habetur de Arione; qua haud minus placent, quae Lib. II. C. 121. de fure narrantur Aegyptiaco, aut Lib. VI. C. 129. de procis in mensa ad varios modulos saltantibus (*b*).

Horum autem episodiorum uti ea est ratio, ut delectent atque nauseam antevertant, quae ex continua oritur narratione, ita aliae eiusdem generis occurrunt discursiones, quae utilitate se quam maxime commendant; cuius rei Librum secundum luculentissimum praebere putamus indicium. Ibi enim Aegyptiorum notans religionem, non tantum eam tradit Herodotus, sed ansam inde capit, ut in Graecorum simul inquirat Deos, ora-

C. 153. Lib. IV. C. 76. Lib. VII. C. 155. et Lib. VIII. C. 61. 95. 124. et passim; hoc enim libro indoles et omnino notatu digna memorantur Themistoclis, Aristidis aliorumque principum ducum.

(*a*) C. 23.

(*b*) Plura exempla vid. Lib. I. C. 3. Lib. II. C. 111. Lib. VI. C. 61. alibi.

oracula, mysteria, eaque fere omnia ab illis ad hos pervenisse accurate exponat.

Nec vero id tantummodo spectavit auctor, ut, quae antiquitus gesta erant, bella, regionum nonnullarum situm, conditionem, similiave memoriae mandaret, sed, quod longe praestantius est, voluit tanquam philosophus homines docere, voluit omnino hanc ex eius opere perceptum iri utilitatem, ut virtus excoleretur. Hoc autem quum praecipue sibi proposuisset, ita ab initio iam Croesi inducendâ et Solonis discursione, efficacissime monet homines, ne beatos se habeant divitiis affluentes, multis utpote mediocria habentibus, divite et rege adeo, felicioribus. Ostendit porro subiectos esse homines fortunae vicissitudinibus, omne numen invidum esse et turbulentum (*a*), nullum idcirco ho-

(*a*) Operae pretium sit de hac dicendi ratione accuratius paullo agere; ex ea enim ansam cepit Plutarchus, Herodotum perstringendi: *de malignitate Herodoti* C. 15. p. 445. edit. Wytt. Tom. 4. Sed quomodo illa explicanda sit, quidque ea significaverit, ipse nobis ostendit Herodotus. Haud voluit, ut eum significasse dicit Plutarchus, τὸ θεῖον esse invidum, sed, uti ipse explicuit Lib. VII. C. 10. τὸ θεῖον ferre non posse, hominem insolescere, sibique maius quid esse videri quam re vera est; Deum enim non alium sapere, quam se ipsum, sinere. Conf. omnino Larcherus in notis ad Herod. Lib. I. C. 32. et ad C. 16. li-

hominem ante mortem dici posse *beatum* (*a*). Hac igitur ratione ad virtutem excitare studet homines, eaque deinceps monita exemplis probare instituens, egregia inducit episodia. Quum enim Solonem induxerat Croesum monentem ne beatum se haberet, utpote divitiis excellentem, ita nunc discursione quadam nos docet quam parum ad veram felicitatem conducant divitiae; idem enim, qui se omnium longe felicissimum putaverat hominum, et ita insolenter se gerere solebat, fortunae nunc calamitatibus nobis proponitur a summo felicitatis fastigio repulsus. Croeso enim somnium oblatum erat, alterum sibi filium ferrea cuspide periturum esse. Pater autem, quamvis etiam summa ope niteretur, ut hoc a filio averteret malum, fatum tamen evitare non poterat. Qui enim ipsi, altero utpote filio muto, carissimus erat Atys, idem ille Adrasti deinceps occiditur iaculo. Croesus vero etiamsi tum iam non

libelli *de malignitate Herodoti*, qui post eius habetur Gall. edit. Denique ita Herodoti de divina providentia explicandam esse opinionem satis superque ex iis patet, quae habentur Lib. III. C. 108.

(*a*) Hanc sententiam certatim quasi adhibuerunt antiqui et imprimis tragici. Vid. ex. gr. Sophocles in Oedip. tyr. vs. 1528. et Euripides in Androm. vs. 100. in Troad. vs. 511. in Elect. vs. 960. et in Heraclid. vs. 860.

non ita felix, ita tamen deinceps fortunae quasſatur viciſsitudinibus, ut efficaciſsimum praebeat exemplum, quam parum ante mortem felices praedicandi ſint homines. Qui enim potentiſsimus et vero ditiſsimus fuerat Lydorum rex, idem a Cyro deinceps ſubactus rogo imponebatur. Utrumque autem hocce, quod citavimus, epiſodium ut venuſtate ſe commendat, ita tragicis fere affectibus (*a*) adeo est plenum, ut, ſi oratione traditum esſet ligatâ, haud multum interesſet inter

(*a*) Obſervari hoc loco meretur, hanc esſe Herodoti in narrando rationem, ut, quam primum homines memorat populosve Deorum consilio e ſummo felicitatis fastigio repulſos, inque pesſima quaeque ita proruentes, ut fortunae calamitatibus pares esſe deſinant, ſuam ipſe toto orationis habitu derepente mutando abunde patefaciat miſericordiam. Hanc autem orationis, ut ita dicam, tristitiam augeri etiam obſervamus, cum hominum mentio ſit, qui inſontes in perniciem ipſi ſuam proruunt tyranni v. c. vel perverſis aliorum conſiliis decepti. Vid. Dionyſio Halic. in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 774. Hoc autem loco illud obſervandum esſe duximus, quia in narrationibus illis de Croeſo hanc imprimis nobis viſi ſumus deprehendisſe tristitiam; quae egregie quoque prodit cum aliis locis, tum praeſertim Lib. III. C. 39 ſqq. et C. 50. Quidquid ſit melius illud in legendo animadvertitur, quam exemplis illustratur.

rer cum, qui apud Sophoclem vel Euripidem occurrit, Oedipodem, et, qui apud Herodotum memoratur, Croefum. Duobus igitur hisce exemplis procul dubio iam probavit historiae pater, quae in colloquio Croefi cum Solone propofuerat, fapientiae monita. Quod exinde quoque percipi potest, quod post memoratum illud colloquium talis habetur transitus: Μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον, ἔλαβε ἐκ θεῶν νέμεσις μεγάλη Κροῖσον, ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἑωυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων ὀλβιώτατον (*a*).

Huiusmodi autem fummae fapientiae praecepta per totum deinceps opus ubivis in epifodiis prodeunt. Cuius rei primaria quaeque exempla habentur Lib. I. C. 204 fqq.; ubi Cyrus in Masfagetarum regione mortuus, pesfime a Tomyri huius gentis regina habitus fuisfe traditur. Nec mirum. Periculofisfimam enim hancce fusceperat expeditionem genere fuo et fortitudine fretus, quod maius quidquam homine fibi esfe videbatur (*b*). Pari prudentiâ Li-

(*a*) Vid. Abbas Geïnoz, l. l. p. 581. qui de toto hoc argumento omnino conferri debet.

(*b*) Uti habetur C. 204. Eum autem refutat Tomyris C. 207. Probat igitur Cyri quoque historia τὸ θεῖον hominis ferre non posfe vanam istiusmodi iactantiam. Hanc

Libro III. C. 64. in Cambysis historia, qui graviter vulneratus erat eodem loco, quo ipse Aegyptiorum Deum Apin antea percusserat, viri nobis proponit exemplum, qui ob impietatem (*a*) gravissime a Diis punitur: quem quidem virum ita loquentem inducit, ut suo se probare dicat exemplo, hominem avertere non posse quod sibi est eventurum: se enim fratrem Smerdin properantius, quam prudentius interficiendum curasse. Sed haec omnia licet Herodoti satis declarent propositum, ut per totum opus probaret, quae illius initio protulerat, palmaria effata, ita huius rei prae ceteris documentum est Polycratis historia (*b*). Hic enim etsi ita felix, ut Amasis, Aegyptiorum rex, fieri non posse statueret, ut homo hominem casui eventuro eriperet (*c*), Polycratemque non bene moriturum esse cogitaret, qui in omnibus felix fuisset; atque ideo ius hos-

Hanc vero alii scriptores saepissime usurparunt sententiam; in quibus imprimis Tragici. Vid. e. g. Sophocles in Aiace Mast. vs. 758 sqq. et in Antig. vs. 127. et ib. vs. 604.

(*a*) Cuius documentum quoque exhibet C. 16.

(*b*) Lib. III. C. 39 sqq.

(*c*) Idem saepius apud tragicos occurrit effatum, uti v. c. apud Sophoclem in Antig. vs. 951, qui locus omnino est palmarius. Conf. Eur. in Ion. vs. 1387. et Aeschyl. in Prom. Vinct. vs. 105.

hospitii cum illo ſolveret: hic igitur poſtea tamen turpiter obiit (*a*). Probavit igitur noſter hac de Polycrate inſerendâ diſcurſione, quam antea Solonem dicentem induxerat, ſententiam, „ *neminem ante mortem felicem esſe habendum*" (*b*). Sed in re nota plura cumulare ſuperſedeo exempla (*c*). Hoc unice addendum puto, veram demum hanc esſe et efficacisſimam rationem, qua homines ad virtutem et excitet historicus et adducat. Et profecto qui in Herodoti ſe penitus inſinuavit opus, vel fallor equidem, vel uberrimos exinde perceperit fructus. Quae cum ita ſeſe habeant, haud, ut opinor, immerito quispiam affirmaverit, plurima esſe in Herodoto, quae vel utilitate, vel venuſtate ſe commendant, epiſodia, ſed longe plura, quae utrâque hacce dote nulli facile, niſi ferreo prorſus, non placere posſint (*d*).

§ III.

(*a*) Vid. Lib. III. C. 125.

(*b*) Quod praeceptum non tantum epiſodiis continetur, ſed ubivis in Herodoto occurrit; ſic ut unum excitem exemplum Lib. VII. C. 203. Graeci Locris Opuntiis et Phocenſibus dicunt nullum nec esſe, nec futurum, cui non aliquando malum acciderit, mortalem.

(*c*) Habentur illa ex. gr. Lib. II. C. 120. Lib. VII. C. 46. et Lib. IX. C. 16. Vid. Abbas Geinoz, l. l. pag. 586, ubi alia quoque notantur exempla.

(*d*) Ipſe Herodotus ſe amare dicit epiſodia Lib. IV. C.

§ III.

Ratio dramatica.

Prouti haec esſe ſolet carminis epici ratio, ut varietate ſe commendet ſimul et ſimplicitate, ita dramatica item ratione lectorum animos tenet et in ſui prorſus rapit admirationem. Quae quidem norma cum Homeri exprimitur carminibus, tum Virgilii Aeneide. In utroque carmine non ipſe omnia enarrat porta, ſed Deos hominesque ſic ſecum invicem colloquentes inducit, ut ipſius Tragoediae vix deſideremus vim et efficaciam. Sic in Virgiliana Aeneide continuo occurrit Iuno, Troianis infesta, Aeolum rogans, ut tempestatem iis immittat per mare navigantibus:

Aeole, namque tibi Divom pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus et tollere vento,
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,

Ili-

C. 30. Voluit enim, ut ait Dionyſius Hal. in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 771. ποικίλην ποιῆσαι τὴν γραφὴν Ὁμήρου ζηλωτὴς γενόμενος. Qua tamen in re ſi nimis a propoſito ſe ſuo deſlectere animadvertit neque perſpici posſe quare alicuius rei mentionem faciat, istiusmodi quid addit; *quamobrem huius rei mentionem fecerim, dicam.* Vid. ex. gr. Lib. VIII. C. 55.

Ilium in Italiam portans victosque Penates:
Incute vim ventis.

Nec ſubiicit poëta, facilem ſe praebuisſe Aeolum his Iunonis precibus: ipſum deinceps veluti *audimus* Aeolum, his verbis Deae gratificantem:

tuus, ô regina, quid optes,
Explorare labor, mihi iusſa capesſere fas est.

Emisſis ventis, indignatur Neptunus. Sed efficacisſima enarratione haud ita exprimere potuisſet Virgilius potentisſimi Dei auctoritatem et vero maiestatem, ut dramatica expresſit ratione:

Tantam vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam coelum terramque meo ſine numine, venti,
Miscere et tantos audetis tollere moles?
Quos ego. — Sed motos praeſtat componere fluctus (*a*).

Quodſi huiusmodi Deorum hominumque colloquentium inducendorum ratio, epico carmini propria, placet non tantum, ſed et loquentibus nos veluti praeſentes reddit, quis est, qui eam in Herodoto, maioris quippe plerumque momenti inducente colloquia, non prorſus divinam existimet? Ita enim hic ad carminis epici normam opus ſuum concinnans, varietatem mi-

(*a*) Aen. I. vs. 65 ſqq. et vs. 132 ſqq.

mirum in modum promovet; placet ita, et nos, cum primariorum ex antiquitate virorum de gravissimis quibusque rebus disserentium, cum etiam aliorum hominum prorsus auditores reddit. Sic equidem in suavissima illa de Cyro legenda narratione, Astyagis bubulcum fere mihi videor, quid sibi in Harpagi domo accidisset, narrantem audire. Nec mirum. Tam nativâ enim, istiusmodi hominis indolem prorsus referente, simplicitate hoc tradidit Herodotus, ut nonnunquam totum hocce colloquium me non legere existimaverim, sed mihi finxerim bubulcum haec *mihi* omnia narrantem, mecum hac de re deliberantem et tandem sublato velo dicentem: νῦν τε ὅδε ἐστὶ (*a*). Quodsi Cyri deinceps attendimus cum avo sermones, eodem prorsus afficimur sensu. Puerilem enim cum audacia quadam coniunctam quid melius exprimit indolem, quam Cyri illud ab Astyage

(*a*) Ita enim pro ἴδε Mss. quorundam auctoritate legere video Larcherum in notis ad hunc locum, et, si meam mihi licet proferre opinionem, rectissime. Nativae enim Herodoteae dicendi rationi uti optime convenit istud *et nunc ecce puerulum*, ita frigidum fit colloquium si legitur, *et nunc res ita sese habet.* Patet praeterea ex sequentibus, bubulcum, re uxori exposita, puerulum illum detectum ostendisse. Rem autem si ita nobis proponimus, aliter Herodotum vix scribere potuisse opinor.

ge in ius vocati? „ Caeteri pueri, quae equidem tanquam rex iusſeram, continuo peragebant, ille vero mihi non obtemperavit ideoque poenas dedit. *Εἰ ὦν δὴ τοῦδε εἵνεκα ἄξιος τευ κακοῦ εἰμὶ, ὧδέ τοι πάρειμι..*". Huius autem, quem attulimus, loci ut intelligamus et penitus perſpiciamus praeſtantiam, tollamus paulisper dramaticam eius formam, ut omnia ex Herodoti perſonâ dicta ſint, hunc fere in modum. „ Postquam Harpagum iusſerat Astyages ex Mandana natum puerulum interficere, illum prae Mandanae metu occidere recuſans Harpagus, bubulco cuidam necandum tradidit, qui tamen miſericordia ductus filiolum ipſe ſuum mortuum expoſuit, Cyrum contra uxori educandum commiſit. Cyrus autem decennis a pueris, quibuscum ludere ſolebat, rex creatus, unum eorum dictis ſuis minus obſequentem verberibus caedi iusſit; quod puer aegre ferens mox domum redux patri enarravit. Hic autem ira, ut erat, percitus, regem adiit eique ſe a bubulci filio nefaria pasſum esſe dixit; quibus auditis rex bubulci illum filium arcesſi iusſit. Hic vero quum adesſet, ex eius dictis, oris habitu, liberaliori gestu, regem eius cognitio ſubiit. Perculſus ita continuo rem exploravit Astyages, eâque cognitâ, crudeli deinceps ratione punivit Harpagum." Haec igitur,

tur, quae Latine appofuimus, licet Graece et Herodotea ratione tradita, maioris fane essent fuavitatis, nemini tamen magnopere placerent (*a*). Ratio enim illa διηγηματικη, fi continue in opere quodam obtinet, quam ieiuna fit, quamque idonea ad lectorum animos taedio afficiendos, testes funt innumeri illi, qui hodieque etiamnunc hac ratione confcribuntur, libri.

Istiusmodi autem colloquia prouti miram in lec-

(*a*) Huius dramaticae rationis praeftantiam pauci illi in Herodoto ostendunt quoque loci, quibus e duabus, quae proponuntur, fententiis, alteram e fua perfona, alteram dramatice tradit; uti v. c. Lib. VIII. C. 108 fq. Hoc enim loco Eurybiadis fententia narratur, Themistocles vero loquens inducitur; et Lib. IX. C. 2., ubi partim Thebanorum traduntur opiniones, partim eorundem cum Mardonio habetur colloquium; quorum locorum quaenam in legendo magis placeat pars, fatis facile est diiudicatu.

Obfervari praeterea potest, dramaticae rationis ope haud pauca huic operi immixta esfe venusta fimul et utilia, quae nullo alio modo ei inferi potuisfent; cuius rei exempla fint Lib. V. C. 92, ubi Sofieles Corinthius loquens inducitur de Tyrannide et anfam inde capiens Corinthiorum exponendi conditionem fub Cypfelidarum tyrannide; et Lib. VI. C. 86; ubi Leutychidae occurrunt fermones de reddendis Aeginetis decem viris, qui Athenis erant depofiti. Hoc autem colloquio fimul continetur Glauci Lacedaemonii historia.

lectorum animos vim habent et efficaciam, ita alia sunt plurima, quae, verborum non tantum suavitate, sed rerum magis etiam praestantia et ubertate se commendant. Huius generis sunt, ne Croesi iterum colloquium citem cum Solone habitum, Persarum post interfectos Magos de optima inducenda regiminis forma, sermones, imprimis Demarati cum Xerxe, alii, de quibus quominus nunc agamus, nostrae nos vetat disputationis ratio, quandoquidem de iis infra accuratius disputandum erit (*a*).

Et sic quidem huic sectioni finem imposituri, quae in illa disputavimus, breviter complectamur paucisque investigemus, quaenam maxime ex dictis confici possint. Varietatem igitur, simplicitatem, episodia, dramaticam rationem Herodoti opus commendare probavimus. Haec autem omnia cum proprie sint carminis epici dotes, affirmari posse putamus, huius carminis rationem nisi expressisset noster, nunquam eius opus tot tamque egregiis se commendaturum fuisse dotibus, sed imaginem potius relaturum fuisse priorum illorum, quos supra citavimus, historicorum (*b*). Cum igitur tan-

(*a*) Parte II. Sect. 3.

(*b*) Quorum opera quam parum delectare potuerint, patet e Ciceronis Orat. C. 12. et Lib. de Orat. Lib. II.

tanta est carminis epici vis et efficacia, ut primariae Herodotei operis dotes illi sint tribuendae, non mirum, Thucydidem huius carminis neglecta ratione, quod ad operis attinet dotes, Herodoto magnam partem esse inferiorem. Qua idcirco neglecta ratione, simul etiam neglexit varietatem et simplicitatem apud Herodotum ubivis obviam (*a*).

Ast vero licet primariae Herodotei operis ex hoc carmine expressae sint dotes, res tamen non ita est accipienda, quasi nullis aliis, nisi quae ex uberrimo hocce proveniant fonte, se commendet dotibus. Qua de re ne perverse statuatur, breviter nunc disputare lubet.

SECTIO ALTERA.

DE CAETERIS HERODOTEI OPERIS DOTIBUS.

Quam supra iam universe in Herodoto obser-

II. C. 12. Conf. Barthelemyus, in opere quod inscribitur: *Voyage du jeune Anacharsis en Grece*, Tom. 5. C. 65. p. 427.

(*a*) Thucydidis opus *Annales* dicendum esse censet Barthelemyus, l. l. p. 432. Quod tamen iudicium durius videtur. De eius obscuritate aliisque vitiis conf. Cic. in Orat. C. 9. Dionysius Halic. *de Veterum script. censura in iudicio de Philisto et Xenophonte.* p. 427.

ſervavimus ſimplicitatem, eandem nunc, quod ad verba attinet et dicendi formulas, ad Hebraicam prorſus accedere ſimplicitatem, primum nobis probandum erit: cui quidem nullum facile apud reliquos Graecos ſcriptores propius accedit ſcribendi genus. Operis iam initio haec, ni fallor, luculentisſime prodit ſimilitudo. Quod enim ibi habetur *Herodoti Halic. historiae haec est demonſtratio*, quam ſimile ſit Eſaïae exordio, *viſio Eſaiae filii Amos*, Ieremiae, *verba Ieremiae filii Helciae*, Amos, *verba Amos*, aliorumque, qui dicuntur, prophetarum, unusquisque facile videbit. Eodem modo apud Herodotum legenti, *haec dixit Harpagus*, *haec Lydis Pythia reſpondit*, ſimplicisſima illa ſtatim ſuccurrit cum aliorum ſcriptorum, tum imprimis prophetarum ſcribendi ratio, *ita dicit dominus Israëlitarum rex*. Quod praeterea apud Hebraeos invenitur, ut, licet ſupra memoratum esſet, quisnam loqueretur, adderent tamen *haec igitur hic vel ille dixit*, eandem ubivis apud Herodotum deprehendere licet dicendi formam (*a*). Haec autem ſimplicitas ſatis magnam Herodotes operi

(*a*) Conf. Stephanus, post Gronovianam Herodoti edit. p. 744.

ri conciliat dotem; refert enim antiqui aevi nativam rationem, conquiſitâ nondum verborum ſtructurâ corruptam.

De Herodoti porro narrandi ratione uti obſervari meretur hilaritatem quandam, (*a*) in illa haberi cuivis gratam, ita dulcis est eadem, lenis, candida, (*b*) ab omni asperitate aliena; omnibus ita caret vitiis, quae in legendo nos vel minimum offendere posſent. Et omnino in omnibus, etiam minoris momenti, rebus exponendis verſatur fere noster, ut mulier quaedam, quae pueris elegantes quasdam mira cum ſuavitate exponere ſolet narrationes (*c*); quod tamen non ita accipiendum, quaſi mulierculae alicuius inſtar gravisſimas quasque res expoſuerit Herodotus; valent enim ſolummodo de eius oratione, quae muliebri ratione quaſi ſedatus amnis (*d*) profluit, ita tamen, ut, quae hilaris imprimis est, lenis et ſuavis, eadem quoque ἐνεργείᾳ ſeſe commendet ad perſuadendum

(*a*) Vid. Fuhrmann, l. l. p. 110. coll. Dionyſio Hal. in Epiſt. ad Cn. Pompeium C. 3. p. 777.

(*b*) Conf. Quinctilianus, Inſt. Or. Lib. IX. C. 1.

(*c*) Ipſe adeo Dionyſius Hal. hanc ob cauſam *mulierem* dixit Herodotum, eique opponens Thucydidem *virum*, ut ait Fuhrmannus, l. l. p. 134.

(*d*) Ut ait Cicero in Orat. C. 12.

dum quam maxime idoneâ, uti et eloquentiâ, quam ipſe adeo admiratus fuit Cicero (*a*).

Quod praeterea de Herodoteo opere notari poteſt, vel potius in illo admirari debemus, illud ſpectat, quod homines, quos loquentes induxit noster, eorumque mores non ad lubitum exhibuit, ſed ita propoſuit, ut patriae, aetatis, indolisque quisque ſuae prorſus referrent rationem. Sic v. c. Lib. IV. C. 19. inducitur Alexander Amyntae filius iuvenili prorſus ardore loquens (*b*). Sic Lib. VII. C. 101. qui Demarati habentur cum Xerxe ſermones, eodem illi modo virum referunt, Perſis licet faventem, Graeca tamen ratione ſentientem Spartanamque indolem egregie prodentem. Ita in nobilisſimo illo Gygis cum Candaule colloquio, hic barbara prorſus ratione loquens inducitur. Dicit enim, auribus mortales minus fidei tribuere quam oculis, non vero,

(*a*) Ut ait de Orat. Lib. II. C. 13.

(*b*) Conf. Lib. I. C. 37 ſqq: ſermones Atyos cum Croeſo patre; et imp. Lib. VII. C. 46 ſqq. Artabani cum Xerxe colloquia, quae cum politicâ prudentiâ, tum vero praeſtantisſimis ſapientiae monitis ita abundant, ut una in paucis placeant, teneant, inque ſcriptoris rapiant admirationem. Imo vero ob ſententiarum, perſonis congruam, magnitudinem illa miratus est Hermogenes, p. 509.

ro, ut v. c. Graeci dixisſent, maiorem homines habere fidem iis, quas viderunt, quam, quas audierunt, rebus; quae a barbaro homine prorſus abhorruisſet dicendi forma. Quum igitur barbarus loquens inducitur, ita horum hominum ratione optime ſigurato ſermone utitur (*a*).

In recenſendis porro Herodotei operis dotibus illud quoque animadvertendum videtur, id ſummo ſtudio egisſe nostrum, ut perſuaderet. Quod, ut ipſi cederet, cum alia adhibuit multa, tum quoque istiusmodi uſus est verbis, quae ab unoquoque homine uſurpabantur: quod ad perſuaſionem mirifice facere, quis est qui non videat? Nam, ut ait Dionyſius Hal.: ἀνάγκη που ὅταν τοῖς κυριωτάτοις τε καὶ προσεχεστάτοις ὀνομάσιν ἐκφέρηται τὰ νοήματα μηδὲν σεμνότερον εἶναι, ἢ οἷα ἐστιν (*b*); quod percipiens noster ipſa adeo proverbia ex communis, quae dicitur, vitae uſu ſumſit (*c*).

Ul-

(*a*) Hoc ex Herodoto exemplum tenuit Dionyſium Hal. in Arte Rhet. C. 11. § 4. p. 400.

(*b*) De Compoſ. Verb. Tom. 5. p. 20.

(*c*) Ut unum tantum excitem, vid. Lib. VI. C. 1. τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἔῤῥαψας μὲν σὺ, ὑπεδήσατο δὲ Ἀρισταγόρης. Conf. Lib. I. C. 62. Lib. VII. C. 51. Cum vero ea esſe ſolet hominum ratio, ut minae in illos intentae longe

Ultimo denique loco Herodoto proprium esse monemus, ut eius oratio ſponte quaſi et ultro procedat, nec longis ſententiarum ſive periodorum ambagibus lectori molestiam praebeat. In ipſis adeo orationibus, quamvis eloquentiae dotibus haud ſint destitutae, longae vix occurrunt periodi (*a*). Quae ſimplicitas licet a nonnullis fortasſe improbetur, cultisſimo ſane cuique maxime placet.

Et ſic quidem, Viri Cl., primam propoſitae quaestionis partem ad finem perduximus. Quae in illa de Herodoti dotibus disputavimus cum ipſi obſervavimus, tum vero ex aliorum de ſummo viro testimoniis in medium protulimus. Quomagis autem in illius nos inſinuare ſtudemus opus, eo magis veram illam admiramur et palmariam prorſus ſummi Wyttenbachii de ſummo historico ſententiam: „*Herodotus narrator est dulcis, lenis, candidus, ut fere ſenem* „*vi-*

ge maiorem habeant vim, ſi quidem obſcure et allegorice, quam aperte proferuntur, ita egregie istiusmodi ratione uti ſolet noster, uti ex. gr. patet ex Lib. VI. C. 37, ubi Croeſus Lampſacenis minatus non dicit ſe illos funditus perditurum esſe, ſed pinus in modum exciſurum.

(*a*) Vid. imprimis Lib. III. C. 53. Conf. Lib. IV. C. 97. alibi.

„ *videre videamur post longinquas peregri-*
„ *nationes domum reducem, in ſolio ſeden-*
„ *tem, libenter referentem cum quae vide-*
„ *rat, tum quae audiverat, ne iis quidem*
„ *exceptis, qnae incredibilia ipſe iudica-*
„ *ret*" (*a*).

(*a*) In Praefat. ad Sel. Princ. Hist. p. 10.

PARS

PARS ALTERA.

HERODOTI IN REBUS GENTIUM ENARRANDIS VIRTUTES.

De huius operis dotibus uti omnes, ipsi adeo eius obtrectatores, idem fere protulerunt iudicium, ita illius virtutes ab aliis alio prorsus modo sunt diiudicatae. Fuerunt enim, qui egregias in hoc opere sibi invenisse visi sint virtutes, illasque ita patronorum instar ab iniustissimis adversariorum reprehensionibus summo ardore tueri studuerint (*a*). Fuerunt contra alii, qui, de operis dotibus licet magnifice existimantes, eius tamen virtutes fere nullas esse putarent (*b*). Quorum quidem omnium, sin-

(*a*) Uti v. c. Henricus Stephanus, Iosephus Scaliger, Ioach. Camerarius, Henr. Böclerus, Abbas Geinoz. alii.

(*b*) Uti ex antiquis Ctesias, Manetho, Thucydides, Plutarchus, Lucianus; ex recentioribus autem Götze, Creuzerus; V. Fuhrmannus, l. l. p. 118. Plutarchus acerrimus ille Herodotei operis obtrectator in libello *de malignitate Herodoti* C. 43. fine, quod ad eius attinet do-

ſingulatim explorare et diiudicare opiniones, haud necesſarium esſe cenſemus, ſi quidem plerique historiae patrem fabularum tantummodo dixerunt elegantem narratorem. Plutarchus vero cum de industria hac de re agens, id Herodoti declarare ſtuduerit fuisſe in ſcribendo propoſitum, ut cum univerſae Graeciae gloriam, tum vero uniuscuiusque gentis praeclara quaeque facinora malignitate quadam notaret et detrectaret adeo; nos huius, ut ita dicam, in accuſatoribus choragi, accuratius exponemus et diiudicabimus opiniones. Sed primum cum aliorum tum nostram ipſi ſequentes opinionem, praeſtantisſimas quasque in Herodoteo opere virtutes ostendere conabimur.

SECTIO PRIOR.

DILIGENTIA IN REBUS GEOGRAPHICIS COGNOSCENDIS.

Ex haec profecto una omnium communis ſen-

dotes, γραφικὸς, inquit, ἐστὶν ἀνὴρ, καὶ ἡδὺς ὁ λόγος, καὶ χάρις ἔπεστι, καὶ δεινότης, καὶ ὥρα τοῖς διηγήμασι

μῦθον δ' ὡς ὅτ' ἀοιδὸς ἐπισταμένως

μὲν οὔ, λιγυρῶς δὲ καὶ γλαφυρῶς ἠγόρευκεν. Eodem modo ceteri obtrectatores has ei dotes tribuere debuerunt.

ſententia, nec in antiquis nec in recentioribus exſtitisſe geographum, qui maiori, quam Herodotus, rebus geographicis cognoscendis ſtuduerit diligentiâ; quae quanta fuerit ex iis, quae Introit. § 3. disputavimus, quodammodo effici posſe videtur. Variis enim ſusceptis itineribus, de quibus memoriae prodidit, quam plurimas Herodotus cognovit regiones. Sic v. c. viſitavit totam fere Graeciam, Epirum, Macedoniam *(a)*, Thraciam, Aegyptum, Palaeſtinam; inque ipſam adeo Scythiam ſe contulisſe videtur *(b)*. In Asſyriam autem num profectus fuerit inter eruditos non conſtare video *(c)*; quod licet certe probari non posſit, mihi tamen verisſima esſe videtur Bouherii hac de re disputatio, Herodotum revera Balylonem, pulcerrimam Asſyriorum urbem, adiisſe ſtatuentis *(d)*.

Ad eius autem in hisce itineribus quod attinet

(*a*) Quod ex iis quoque patet quae habentur Lib. VII. C. 129

(*b*) Abunde hoc confici potest ex Lib. IV. C. 81. et C. 124.

(*c*) Vid. Larcherus in vita Herodoti. p. 75.

(*d*) Cujus hac de re palmariam disputationem, non posſum, quin integram apponam.

Quoique les pasſages d'Hérodote, (Lib. I. Cap. 178. et C. 183.) *qui ont fait croire à beaucoup de gèns, qu' il avoit été réellement a Babylone, ne ſoient pas biens clairs, il*

net diligentiam, exinde ea satis superque appa-ret, quod v. c. in Aegypto Memphiticis Sacer-do-

il n' est presque pas possible de douter, qu' il ne l' ait vue, si on veut prendre la peine d' examiner la description exacte qu' il fait en ses endroits de toutes les singularités de cette grande ville et de ces habitans. Il n' y a guère, qu' un témoin oculaire, qui en puisse parler avec autant de précision, sur-tout dans un tems où aucun autre Grèc n' avoit encore rien écrit là-dessus.

De plus qu' on fasse attention à la maniere (C. 183.) *dont il parle d' une statue d' or massif de* Jupiter Bélus, *qui étoit dans Babylone, et qui avoit douze coudes de hauteur. En avouant, qu' il ne l' a pas vue, parce que le roi Xerxès l' avoit fait enlever, n' est ce pàs insinuer tacitement, qu' il avoit vu toutes les autres choses qu' il dit être dans cette grande ville? il est aisé aussi de reconnoitre par divers autres passages de son ouvrage,* (C. 181, 182, et 183) *qu'il avoit conferré sur les lieux avec des Babyloniens et des Perses,* (recte hoc loco Larcherus in vita Herodoti p. 76. nota 3., observat; *Monsieur* Bouhier *auroit dû dire avec Herodote* des Chaldéens, *et cela auroit donné une plus grande force à sa preuve; car les Chaldéens, qui étoient les Prêtres des Babyloniens ne voyagoient point en ce tems-la hòrs de la Babylonie*) *sur ce qui regardoit leur religion et leur histoire. D' ailleurs il n' est guère vraisemblable, qu' un homme, qui avoit parcouru tant de differents pays pour s' instruire de tout ce qui pouvoit les concerner, éut negligé d' aller voir une ville, qui passoit àlors pour la plus belle du monde, et où il pouvoit receullir les mémoires les plus sûrs pour l' histoire, qu'il preparoit de la haute Asie, surtout en ayant approché de ci près. Recherches et dissertations sur Herodóte* C. 1. p. 4.

dotibus minus fretus, earundem rerum cognoscendarum causa ad Thebanos se contulit et Heliopolitanos sacerdotes, quorum porro collata inter se et prorsus congruentia dicta memoriae prodidit. Hoc igitur exemplum Herodoti cum probet in rebus cognoscendis diligentiam (*a*), quis est qui eum non eandem adhibuisse censeat in geographiâ rite explorandâ? Sed hanc sententiam exemplis quibusdam confirmare libet.

Herodoti igitur in rebus geographicis cognoscendis diligentia cum ex aliis locis patet, tum imprimis ex Lib. II. historiam complectente rerum Aegyptiacarum; cujus libri jam Cap. 19 ita memorantur Nili propria, ut vel hic unus locus plurium instar totum hoc negotium probare posset. De hujus igitur fluvii natura quum a sacerdotibus nihil accipere se posse dixit, memorat Graecorum hac de re opiniones: quarum tamen duas vix mentione dignas existimat.

Has

(*a*) Haec, ut opinor, mirabilis prorsus est diligentia in rebus adeo minoris momenti; sic v. c. ut de serpentibus aliquid veri cognosceret, in Arabiae quendam locum se contulit, vid Lib. II. C. 75. Imo vero eo procedebat Herodoti indagandi studium, ut, cum in Aegypto terram non videret e stagno Moeride effossam, incolas adiret eosque rogaret, ubinam illa tandem esset vid. Lib. II. C. 150.

Has igitur ad fabulas refert, atque ab Homero aut eo etiam antiquiori poëta fictas censet; quocirca iis memorandis minime contentus, suam ipse addit de Nili adscensu opinionem. De fluminis porro fontibus, eorum ait, quibuscum in colloquium venerat, sibi aliquid compertum habere neminem, nisi scribam quendam rerum sacrarum Minervae in Aegypto (*a*), cujus continuo memorat verba; addit autem, quod illam, quam saepius jam memoravimus, egregie declarat diligentiam; *haec quidem scriba affirmavit, modo vere pronuntiarit.* De eadem deinceps re suam subjungit sententiam. In tota autem descriptione habetur: *ego noscendi cupidus hac de re a sacerdotibus nihil percipere potui. Quas proposui opiniones improbantem, oportet me ipsum de illis rebus occultis ferre sententiam. Aliud ab alio quoquam audire non potui. Tale quidem ad longissimum indagavi, usque ad Elephantinem urbem ipse ad inspiciendum profectus*, similia. His ita dicendi formulis suam ipse ostendit in rebus hisce geographicis rite cognoscendis et memorandis diligentiam: imo anxie adeo aliorum prodit opiniones, metuens ne nimia iis habeatur fides. Rogat veluti ne sibi rei culpa imputetur; se enim

(*a*) C. 28.

enim adiisse, quos hac de re aliquid scire posse suspicabatur vel sacerdotes vel etiam alios homines omnes: ideo ad Elephantinem urbem, ut ipse rem inspiceret, profectum esse. Quidquid igitur alii afferant, ut hanc Herodoti in rebus geographicis non ita magnam ducendam esse ostendant diligentiam, nos potius praestantissimorum et perquam idoneorum judicum sequentes sententiam, et vero ex ipso Herodoto exempla petentes, summo loco eam habendam esse opinamur (*a*). Cujus idcirco ex eodem Lib. II. unum etiam indicium petamus (*b*). Disputat de Aegypto, de qua sacerdotum memoratis opinionibus, de regione, inquit, recte illi mihi dicere videntur, quod facile ei apparebit, qui, etsi antea nihil de ea audiverit, eam tamen inspexerit. – Hisce autem, quae protulerant sacerdotes, non contentus, quae ipse viderat, continuo adjicit, et accurate de hac regione agere incipit. Habetur ita elegans locus de ea Aegypti parte, quae Nili dono Aegyptiis acquisita esse credebatur: qua in re, ne sacerdotibus tantum, qui hanc tuebantur opinio-

(*a*) Hanc quidem Herodoti, de qua dicimus, diligentiam ejusque adeo hac in causa praestantiam, tanti duxit Fuhrmannus, ut maiorem ei geographo quam historiographo habeat fidem l. l., p. 122.

(*b*) C. 5.

nionem, credere cogeretur, ipse ita rem explorare studuit. Qua quidem exploratâ, recte dicit de ea regione disserere sacerdotes, sibique, quae illi dixerant, prorsus vera videri (*a*). Observandum autem imprimis, cum ex antiquis plurimos assensos esse Herodoti opinioni, tum vero ex recentioribus Mailletum, Schavium, Volneium, alios luculenter docuisse, Deltae solum altius hodieque esse quam fuit Herodoti aetate, et quotannis etiam novum a Nilo accipere incrementum (*b*).

Haec igitur, quae proposuimus, exempla Herodoti, ut putamus, in rebus geographicis cognoscendis probant diligentiam; plura autem huius generis afferre documenta infinitum sit et nauseam creet. Quodsi quis quaerat, num etiam diligens fuerit Herodotus in iis, quas non vidit, cognoscendis terris, idem ei paratum est responsum. Earum enim, in quas se conferre non poterat, regionum, fide dignissima summâ cu-

(*a*) Alia hujus diligentiae exempla exstant Lib. I. C. 145. et 178. Lib. III. C. 117. Lib. IV. C. 17. 37. 99. et 168. et Lib. 7. C. 176. et aliis bene multis locis. Nonnullis tamen eorum mentio fit remotissimarum et vero incultissimarum regionum.

(*b*) Conf. imprimis Volney *Reize door Syrie en Aegypte*, Tom. I. C. 2. p. 20. sqq. interp. Belg. qui luculenter Herodoti de Nili dono confirmat sententiam.

curâ indagabat testimonia; et saepissime adire solebat homines eorumque inter se conferre documenta (*a*). Omnium vero, quae huc usque diximus, hoc maximum est veritatis testimonium, quod cum antiqui tum quotquot e recentioribus rem accuratius explorarunt, Herodoti in rebus geographicis laudarunt diligentiam. Sic v. c. quae de Aegyptiis memoriae prodidit, prorsus confirmarunt cum ex antiquis Strabo, tum ex recentioribus celeberrimi illi viri Wood, Schaw, Maillet, Savary, Andreossi, Denon, Geobert, Brown, alii (*b*). Ita etiam quae de Scythis tradidit, tam accurata sunt, ut, qui hac aetate in Bulgariam, Moldaviam, Bessarabiam, Crimeam se contulerunt peregrinatores, illosque adierunt homines, qui *Danubii Cozaci* dicuntur, fidem ei negari non posse affirmarint (*c*).

SEC-

(*a*) Sic in Colchidem se contulit, ut exploraret an vera essent, quae audiverat, Colchos origine esse Aegyptios; vid. Lib. II. C. 104.

(*b*) Fuhrmann. l. l. p. 123. Conf. La Harpe *Lycée ou cours de Litterature ancienne et moderne* Tom. III. p. 3.

(*c*) Conf. Larcherus in praefat. p. 29. sq, Operae pretium sit apponere, quod apud eundum Doct: cuiusdam viri, de Herodoti diligentiâ in Scythiae tradenda geographia, inveni testimonium. „ *Malgré quelques ambiguités et quelques contradictions apparentes, qui se trouvent dans*

SECTIO ALTERA.

HERODOTI DILIGENTIA IN GENTIUM NOTANDIS MORIBUS, INSTITUTIS, LEGIBUS.

Vix ulla in Herodoteo opere memoratur gens, quin ſimul etiam eius mores, inſtituta, leges accurate deſcribantur. Quae quidem deſcriptiones ſi ad operis referuntur dotes atque epiſodiorum habentur inſtar, mirifice illud commendant, quippe gratisſimam ei varietatem conciliantes; ast vero earum haec est ratio, ut multo etiam magis ad operis referendae ſint *virtutes*. Accuratam enim illarum gentium praebent cognitionem, quarum alio modo haud magna ad nos perventura fuisſet notitia. Efficiunt ita, ut

dans la deſcription géographique de la Scythie, il est certain, qu' Herodote à donné une attention extraordinaire à ce ſujet. Par la declaration ſolennelle, qu'il fait dès le commencement, on peut ſuppoſer qu'il à u intention, qu'elle ſit beaucoup d' impresſion. Il est peut-être rarement arrivé à un voyageur, qui à tiré d' une manière ſi caſuelle ſes connaisſances concernant la géographie d' un pays ausſi étendu que la Scythie, de faire une deſcription dans la quelle on remarque tant de circonſtances qui s' accordent avec la verité." Vid. Larcherus in not. ad Lib. IV. C. 16.

ut in plurimorum antiquitatis populorum historiam penitus nos insinuare possimus. Res autem exemplis illustranda est: et quoniam secunda Herodoti Musa iam saepius nobis usu venit, hoc quoque loco non prorsus ea praetermittenda videtur, aptissima quippe ad rem nostram confirmandam exhibens documenta. Uberius igitur postquam cum de aliis rebus, tum vero de Nilo egerat, ita Cap. 35. *Νείλου μέν*, inquit, *νυν πέρι τοσαῦτα εἰρήσθω. Ἔρχομαι δὲ περὶ Ἀιγύπτου μηκυνέων τὸν λόγον, ὅτι πλεῖστα θωυμάσια ἔχει ἢ ἄλλη πᾶσα χώρη, καὶ ἔργα λόγου μέζω παρέχεται πρὸς πᾶσαν χώρην· τούτων εἵνεκα πλέω περὶ αὐτῆς εἰρήσεται.* Et omnino, quod pollicetur, in sequentibus egregie exsequitur. Primum enim memorat, quae viris, quaeque feminis apud Aegyptios essent propria (*a*); accurate ita tradit omnes notatu dignos huius gentis mores; agit deinceps de gentis sacris, templis, sacerdotibus; varia nobis exhibet animalium, quae in hac regione habebantur, genera, eaque sedulo describit; immiscet subinde gentis leges, ut v. c. C. 92, quae apud

(*a*) Mira profecto et absurda fortasse videntur, quae de virorum apud Aegyptios mulierumque moribus prodididit noster: quibus tamen, quam parum hac in re neganda sit fides, infra videbimus.

apud eam de coniugio obtinebant. Haec autem omnia ſic deſcribit, ut, qui gentem quandam antiquam interius explorare cupit, nullo facile historico legendo magis animum expleturus ſit, quam hoc tractando altero Herodotei operis libro (*a*).

Quae autem in Aegyptiacis Herodoti est ratio, eadem quoque in Aſſyriorum cernitur deſcribenda historia. Memorata enim Lib. I. C. 177. Cyri in Aſſyrios expeditione, hanc porro ad Cap. usque 201 prorſus negligit. Interea enim, ſemel nominatis Aſſyriis, horum continuo fuſius exponit leges, v. c. de locandis puellis, de aegrotis, de ſepultura, de luctu, alias; ne-

(*a*) Apponere iuvat Savaryi testimonium. „ *Je ne puis apprècier, que la partie de l' histoire d' Herodote, qui tracte de l'Egypte, et c' est avec la plus grande ſatisfaction, que j' ai retrouvé dans ce pays les moeurs, les uſages, qu' il à decrits avec quelques legéres modifications;* in lib. cui titulus: *Lettres ſur l'Egypte Tom. I. pag.* 101." Nobiliſſimus ille in Syria et Aegypto peregrinator Volneius, ita de Herodoto in iisdem memorandis rebus ſtatuit: ante haec duo et viginti ſaecula eum illa de Aegypto ſcripſiſſe, quae nunc quotidie fere obſervantur. Interp. Belg. Tom. II. C. 2. p. 20. Fuhrmannus autem affirmat, plurima omnino, quae de Aegypto dixit noster, cum ab aliis peregrinatoribus, tum a Francis in Aegyptum expeditionem ſuſcipientibus, confirmata fuiſſe l. l. p. 123.

nefandum istum tradit Veneris cultum; tum ichthyophagorum haud silentio praetermittit mores et vivendi rationem.

Pariter mores describit et instituta variorum Graeciae populorum. Sic agit v. c. Lib. VI. C. 56. de Spartanorum institutis; quaenam Regibus iura concesserint, sedulo exponit: morem etiam quendam huius gentis tradit, quo liberi paterna officia excipere solebant (*a*). Quod autem de Herodoti in rebus geographicis describendis observari potest diligentiâ, remotissimarum etiam et incultissimarum regionum eum proposuisse geographiam, idem quoque de eius in gentium notandis moribus, institutis et legibus valet diligentiâ. Non enim Graecorum solummodo, nec etiam cultiorum gentium, uti Aegyptio-

(*a*) Συμφέρονται δὲ καὶ τάδε Αἰγυπτίοισι Λακεδαιμόνιοι. οἱ κήρυκες αὐτέων καὶ αὐληταὶ, καὶ μάγειροι ἐκδέκονται τὰς πατρωΐας τέχνας· καὶ αὐλητής τε αὐλητέω γίνεται, καὶ μάγειρος μαγείρου, καὶ κῆρυξ κήρυκος· οὐ κατὰ λαμπροφωνίην ἐπιθέμενοι ἄλλοι σφέας παρακληΐουσι, ἀλλὰ κατὰ τὰ πάτρια ἐπιτελέουσι. C. 60. Conf. Diodorus Sic. Lib. I. C. 74. p. 86. Edit. Wessel. Ceterum passim describuntur mores aliarum Graeciae gentium; loca autem, quibus illarum habetur descriptio, recensere infinitum foret, hic quippe illic earum mentio fit. Ita v. c. Lacedaemoniorum, de quibus agit noster Lib. VI. C. 56., aliud quid memorat Lib. III. C. 46., aliud Lib. IV. C. 77.

tiorum, Asſyriorum, aliorumve memoriae prodidit mores et inſtituta, ſed pari diligentia de Barbaris, id est, incultis populis egit, cuius rei luculentisſimum exemplum praebet Lib. IV., quo fuſius exponitur Scytharum historia. Eo enim loco (*a*) notantur Scytharum ritus in ſacrificiis, et univerſe mores, in quibus mos ille in captivos occisosque hostes ſaeviendi; recenſentur item, quae apud gentem obtinebant, leges. Eadem ratione Lib. III. C. 20. memorantur Aethiopes, eorum traduntur vivendi ratio, indoles, leges. Perſarum autem mores, inſtituta, leges explicuisſe nostrum nemini mirum videbitur, qui eum Perſicum imprimis bellum exponere voluisſe cogitaverit (*b*).

Et hisce quidem probatur, ni fallor, huius ſectionis inſcriptio; quae enim de cultisſimis primarisque gentibus attulimus exempla, Herodoti abunde declarant hac in cauſa diligentiam; quae, ſi de iis, quae *cultiores* dicuntur, valet gentibus, ita in Barbaros quoque, quorum, uti vidimus, quam accuratisſime expoſita est historia, optime quadrat populos. Ceterum, ut hoc addamus, primaria quamvis nobis ex Herodoto attulisſe videamur exempla, alia tamen afferri posſent, niſi

dis;

(*a*) C. 60.
(*b*) Quae habentur omnia Lib. I. a Cap. inde 131.

disputationis limites prohiberent, eademque egregia hic illic apud historiae patrem obvia loca, quibus eleganti ratione et mira simul suavitâte aliarum, minoris etiam momenti gentium, describuntur indoles, instituta, leges (*a*).

SECTIO TERTIA.

PRUDENTIA POLITICA.

In opere Herodoteo uti ubivis exstant sapientiae praecepta (*b*), ita haud raro occurrunt senten-

(*a*) Vid. ex. gr. Lib. I. C. 172. et 215. Lib. III. C. 8. et 98. Lib. IV. C. 103. et 168. Lib. V. C. 3. et Lib. VII. C. 70. et alibi.

(*b*) Vid. ex. gr. saepius iam laudatum Solonis cum Croeso colloquium; conferri quoque merentur Lib. I. C. 87. Lib. VII. C. 237. ubi egregia illa et per totam antiquitatem diffusa de amicitiâ occurrit sententia; civis quidem civis felicitati facile invideat, neque alteri civi alter, cum eum consuluerit, optima praebebit consilia, nisi magnos iam in virtute fecerit progressus, sed ξεῖνος ξείνῳ εὖ πρήσσοντί ἐστι εὐμενέστατον πάντων, συμβουλευομένου τε ἂν συμβουλεύσειε τὰ ἄριστα. cf. Lib. VIII. C. 60. Ceterum, ut hoc obiter moneam, istiusmodi plurima apud nostrum occurrunt loca,

tentiae de regiminis formis, de legibus, de moribus, prudentia politica plenae. Cuius generis innumera etiamſi excitari posſint loca (*a*), ea tamen ſolummodo exhibituri ſumus, e quibus *imprimis* Herodoti pateat politica ſolertia. Hanc itaque prae ceteris mirifice probare videtur locus ille, ubi Perſarum inducuntur de regiminis forma conſtituenda ſermones (*b*). Hoc igitur loco tres principes Perſarum viri Otanes, Megabyzus et Darius de Democratia, Oligarchia et Monarchia in utramque partem disputant. Otanes autem primus ſententiam proferens Democratiam optimam regiminis formam esſe ſtatuit. Ad Monarchiam enim quod attinet, eius mala, inquit, novistis omnes. Vidistis quo Cambyſis Magorumque procesſerit inſolentia; nec

ea, ubi non disputationes habentur, e quibus historiae patris efficiatur politica prudentia, ſed ſententiae breves illae, at vero palmariae, ῥητραι, eiusdem, quam vocant, politicae prudentiae plenae; cuius rei ut unum afferam exemplum; Lib. VIII. C. 3. nobilisſima illa invenitur ſententia, στασις — ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κακιόν ἐστι, ὅσῳ πολέμος εἰρήνης.

(*a*) Huius generis ſententiae ubivis fere iis immiscentur locis, quae gentium continent mores, inſtituta, leges; ea autem plura ſup. Sect. attulimus.

(*b*) Lib. III. C. 80. Conf. Lib. I. C. 207. et Lib. IX. C. 9. et 122. add. Lib. VII. C. 236.

nec mirum: quomodo enim quis, etiamſi omnium hominum ſit optimus, ſi ei omnia pro lubitu impune facere licet, ἐντὸς τῶν ἐωθότων νοημάτων manere potest? Oritur enim apud eum praeter invidiam homini ingenitam, inſolentia ex praeſentibus bonis nata. Haec autem duo ſi quis habet, omnem ſimul habet κακότητα; partim enim inſolentiâ ſatiatus, partim etiam invidiâ multa peragit neſaria. At vero tyrannum invidiâ carere oportet, omnia quippe bona habentem. Contrario autem modo agit in cives ſuos: invidet enim optimatibus quod ſuperſint, malisque contra civibus gaudet; calumnias autem lubens admittit (*a*). Quod autem omnium maxime incongruum est, ſi eum mediocriter miraris, aegre fert quod non valde colitur; ſi vero quis valde eum colit, odit eum tanquam adulatorem: verbo, patriae iura concutit, mulieribus vim infert, indemnatos occidit. Multitudo autem ſi imperat, primum quidem omnium pulcerrimum obtinet nomen, ἰσονομίη, eorum deinde, quae monarcha facit, nihil peragit: ſorte enim magistratum obtinet, il-

(*a*) Ita enim ἀρίστος, id est ἀρεσκόμενος, vel ſimilem quandam vocem pro ἀρίστος ponendam eſſe monuit illustris Wyttenbachius in annot. ad Sel. Princ. Hist. pag. 356. in nota ad pag. 57.

illius rationes reddere debet, omnia denique consilia ad populum refert (*a*). Et haec quidem sunt, quae Otanes de optima regiminis forma sentiebat.

Megabyzi nunc et Darii apponere sermones nobis non necesse videtur, quoniam ex iis, quae apposuimus, politica Herodoti prudentia satis nobis patet. Philosophiae politicae, quae deinceps exstitit, egregie hic locus refert primordia; spirat odium in tyrannum, et, quod tanti a Graecis ducebatur momenti, ea laudatur imperii forma, in qua totus populus imperii est particeps, ut ita obtinere possit, quam Cicero notavit, iuris aequabilitas, ἰσονομία omnino, a Graecis ita dicta, summumque ab iis civitatis commodum habita (*b*). Sed quo magis etiam po-

(*a*) Ne tamen absurdum videatur, hominem Persam ita de monarchia iudicare, operae pretium sit monere, hoc ipsum perspicientem Herodotum ita dixisse Lib. VI. C. 43. Miram rem ego referam iis Graecis, qui sibi persuaderi non patiuntur, Otanem populare imperium apud Persas instituendum esse censuisse; quod enim Otanes apud Persas censuit, id in Iönum civitatibus peregit Mardonius. Hic enim, harum civitatum tyrannide abdicata, popularem regiminis formam in civitatibus instituit. Conf. quoque Lib. V. C. 37. Ceterum de Monarchia praeque illâ Democratici regiminis praestantiâ eâdem ratione disseruit Euripides in Med. vs. 119-125.

(*b*) Egregia est de hisce sermonibus Clar. Heusdii sen-

politica haecce eluceat prudentia, operae pretium videtur, alium item excitare, nec minus nobilem de tyrannide locum. Dicit Herodotus Lib. V. C. 78.: iuris aequabilitas quanti ſit pretii, non ex uno tantum exemplo, ſed undique intelligi posſe, quandoquidem et Athenienſes tyrannis ſubiecti nullis vicinorum in bello praeſtantiores erant, iis vero liberati longe primi evaſerunt. Cuius rei hanc esſe ſtatuit causſam: quamdiu, inquit, continebantur, ſegnes erant propoſito, quippe pro domino laborantes, liberati vero ſibi unus quisque rem gerere properabat (*a*). Paucis hisce verbis egregia omnia continentur. Athenienſium exprimitur et Graecorum univerſe ratio, quae istiusmodi erat, ut ferre non posſent, qui ſibi, quamvis alioquin optimus, praeësſet dominus. Illi igitur ſi ſubiecti esſent, ſublata erat libertas, adverſus hostes non pro ſuâ, ſed pro tyranni ſe ſalute certare putabant; fieri igitur vix poterat, quin hos-

ſententia, eos fontem conſtituere germanae politicae in Diat. in Antiq. civit. p. 72.

(*a*) Quod quam vere ſit, exinde patet, quod Lacedaemonii animadvertentes genus Atticum, quod ſub tyrannide manſurum esſet, infirmum, et parendo promptum, nunc nactum libertatem vel ipſis par evaſurum, Hippiam Piſistrati filium Athenas introducere conabantur. Vid. L. V. C. 91.

hostibus in bello nisi inferiores, saltem non praestantiones essent; illo vero liberati, nullum habebant, quo cogerentur, dominum, nisi *τὸν νόμον*, cui unice obtemperare et pro quo omnia facere, sanctissimum habebatur officium. Quum igitur Lacedaemonii Hippiae restituere Athenarum imperium studerent, egregie Sosiclem Corinthium ita loquentem inducit Herodotus. *Ἠ δὴ ὅτε οὐρανὸς ἔσται ἔνερθε τῆς γῆς, καὶ ἡ γῆ μετέωρος ὑπὲρ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ ἄνθρωποι νομὸν ἐν θαλάσσῃ ἕξουσι, καὶ οἱ ἰχθύες τὸν πρότερον ἄνθρωποι, ὅτε γε ὑμεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἰσοκρατίας καταλύοντες, τυραννίδας ἐς τὰς πόλις κατάγειν παρασκευάζεσθε· τῶν οὔτε ἀδικώτερον οὐδέν ἐστι κατ' ἀνθρώπους, οὔτε μιαιφονώτερον. Εἰ γὰρ δὴ τοῦτό γε δοκέει ὑμῖν εἶναι χρηστὸν, ὥστε τυραννεύεσθαι τὰς πόλις, αὐτοὶ πρῶτοι τύραννον καταστησάμενοι παρὰ σφίσι αὐτοῖσι, οὕτω καὶ τοῖσι ἄλλοισι δίζησθε κατιστάναι. νῦν δὲ αὐτοὶ ἄπειροι ἐόντες τυράννων, καὶ φυλάσσοντες δεινότατα τοῦτο ἐν τῇ Σπάρτῃ μὴ γενέσθαι, παραχρᾶσθε ἐς τοὺς συμμάχους. εἰ δὲ αὐτοὶ ἔμπειροι ἔατε, κατάπερ ἡμεῖς, εἴχετε ἂν περὶ αὐτοῦ γνώμας ἀμείνονας συμβάλλεσθαι ἤπερ νῦν* (a). Quae sententia, ut in antiquas omnes mirifice quadrat Respublicas, ita alius etiam nobis adducendus

(a) Lib. V. C. 92.

ctus est locus, qui interius etiam antiquam nobis politicam aperit. Qui enim Lib. VII. C. 101. Demarati habentur cum Xerxe sermones, totam nobis veterum Rerumpublicarum collustrant rationem et formam. Xerxes ante proelium Demaratum rogabat, num Graeci ipsius impetum sustenturi essent. Hic autem, vel soli, inquit, Lacedaemonii obviam tibi venient ad pugnandum, etiamsi reliqui Graeci tecum sentiant omnes. De eorum vero numero, quot illi sint, qui hoc facere possint, ne quaeras; nam sive in eorum exercitu mille fuerint, hi tecum pugnabunt, sive his pauciores, seu plures. — Tum vero Xerxes cachinnans, Demarate, ait, quale tu tandem protulisti verbum, poteruntne mille viri cum tanto exercitu pugnare? age, tu, qui horum virorum fuisti rex, dic mihi, visne igitur cum decem viris pugnare? et si ita sunt vestri cives, ut tu iactas, te illorum regem secundum vestras leges duplo numero opponi decet: et si cives illi sunt tales ac tanti magnitudine, quanti tu, et qui mecum sermones miscuerunt, Graeci, vide ne sermo iste tuus in extremam proruat iactationem; nam, age, videbo quomodo mille homines, aut decies aut denique quinquagies mille omnes simul liberi neque ab uno gubernati tanto exercitui obsisterent; quum simus nos plures

res quam milleni ad ſingulos eorum, ſi ſint quinque millia. Nam milites, uti apud nos, uni obtemperantes imperatori, illius metu contra ſuam etiam naturam meliores fiunt, et flagellis coacti vel pauciores adverſus plures procedant; iidem vero in libertatem proruentes horum neutrum facerent. Vix igitur opinor, Graecos, numero etiamſi pares esſent, cum ſolis Perſis esſe pugnaturos. Sed, quod tu dicis, apud nos, quamvis raro, ſubinde tamen obtinet; ſunt enim ex meis Perſarum ſatellitibus, qui cum tribus ſimul Graecis dimicare velint. — Ad haec Demaratus, equidem, inquit, neque cum decem viris me pugnare posſe polliceor, neque cum duobus; ne ſingulari quidem certamine volens certaverim; ſi autem necesſe fuerit, aut magnum quoddam exſtiterit periculum, libentisſime certarem cum uno horum hominum, qui tribus Graecis ſe ſingulos pares esſe dicunt. Ita et Lacedaemonii, cum ſingulis dimicando, nullis ſunt inferiores, ſed conferti omnium ſunt fortisſimi, liberi enim non tamen omnino ſunt liberi. *Etenim eos urget domina*, lex, *quam multo magis timent*, *quam te tui;* faciunt idcirco, quae illa iubeat; ſemper autem idem iubet, vetans eos, quantacunque ſit inimicorum multitudo, ex acie fugere, ſed iubens in ſuo quemque mane-

nere-

nentem ordine, vel vincere vel occumbere (*a*).

Apparet ita, ni fallor, ex iis, qui apud Herodotum occurrunt, ſermonibus, quaenam Spartae et Graecarum univerſe civitatum, quaenam Perſici imperii (*b*) fuerit ratio; quam quidem ſi

(*a*) Conf. eiusdem Demarati qui habentur Lib. VII. C. 209. et 234. ſermones et Lib. VIII. C. 143. Athenienſium de libertate opiniones.

(*b*) Haec Perſarum ratio et ita Herodotí politica prudentia egregie quoque effici potest ex Lib. I. C. 89. Lib. VII. C. 9; ex iis enim, quae hoc loco de Graecis profert Mardonius, haud obſcure patent Perſarum de populo quodam ſubigendo opiniones; — Lib. VII. C. 103. et 135. ubi Sperthies et Bulis Perſae cuidam Hidarni de Perſis univerſe dicunt: τὸ μὲν δοῦλος εἶναι ἐξεπίσταιαι, ἐλευθερίης δ' οὔκω ἐπειρήθης. Lib. VII. C. 210. ubi de Perſiae rege dicitur: πολλοὺς ἐκεῖνον μὲν ἀνθρώπους ἔχειν, ὀλίγους δ' ἄνδρας. Lib. IX. C. 110; qui enim ibi habentur Xerxis cum fratre Maſista ſermones, mirifice illi Perſicorum regum, quem dicunt, declarant despotismum. Conf. Lib. VIII. C. 26: quo loco Perſae Tritantaechmae veriſſimum de Graecis habetur effatum: Παπαὶ, Μαρδόνιε, κοίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς; et imprimis Lib. VIII. C. 86: ubi ſtrenue pugnaſſe dicuntur Perſae ad Salaminem et longe melius quam ad Euboeam, ſed cauſa huius rei fuiſſe narratur Xerxis praeſentia, qui in littore uniuscuiusque ſpectabat fortitudinem aut ignaviam. Add. Lib. VIII. C. 102. ex Artemiſiae enim, quod illo loco habetur cum Xerxe colloquio, haud obſcure elici potest Perſarum despotismus;

si nobiscum reputaverimus, gravissimum istud in historiâ factum, Graecos paucos numero innumeras istas Persarum copias profligasse, continuo nobis perspicuum erit. Et his quidem, ni fallimur, exemplis patet, historiae non tantum, sed pariter politicae prudentiae parentem fuisse Herodotum (*a*).

SECTIO QUARTA.

HERODOTEI OPERIS FIDES.

In omnibus illis, quae huc usque disputavimus, licet innumerae nobis occurrerint difficultates eaedemque istiusmodi, ut saepius, quomodo eas omnes expediremus, prorsus ignoraremus; cum iis tamen, quae in hac elaboranda sectione habentur, aliae comparari prorsus possunt nullae. In illud enim inquirendum est argumentum, de quo inter doctissimos quosque viros neque unquam constitit, nec vero hodieque con-

mus; dicit enim nihil interesse utrum Mardonius mali quid patiatur quippe servus; neque ex cladibus, quibus eum affecerint, magnam percepturos esse Graecos utilitatem, rege quippe superstite illiusque domo incolumi; ex quibus verbis vilissima illa Persarum erga reges patet ratio.

(*a*) Sunt verba Cl. van Heusde, l. l. p. 71.

constat. Scriptionis igitur nostrae nisi flagitaret ratio, nunquam profecto de eo agere instituéremus. Cum autem haec ita sit comparata, ut nullo modo praetermitti possit, pro nostris viribus tenue quid et nullius fortasse momenti de eo in medium proferre debebimus.

Huius igitur argumenti amplitudo quandoquidem quendam sibi requirit ordinem, hoc modo illud persecuturi sumus, ut primum investigemus, num fides Herodoto abneganda sit, patriae utpote amore eo perducto, ut veri studium negligeret; tum de miris illis aliarum gentium agamus nobisque fere incredibilibus consuetudinibus, et denique in Plutarchi inquiramus de Herodoto iudicium. Quae omnia si quodammodo explicaverimus, de historicâ Herodoti fere accuratius existimare licebit.

§ I.

Investigatur num patriae amore eo perductus fuerit Herodotus, ut veri studium negligeret.

Antiquis plerisque scriptoribus hoc adhaesit vitium, ut in historia conscribenda res imprimis celebrarent gentis suae; quo factum, ut in iis universe obtineret partium studium. Nec mi-

mirum. Graeci enim alias gentes omnes *barbaras* habentes, earum virtutes tenebris involvere, vitia contra nimis accurate notare ſtudebant. Hoc igitur vitium quum magnam partem historicam fidem infirmare poſſit, diligenter nobis indagandum, num eo quoque laboraverit historiae pater.

Mihi fere cogitanti quot itinera in remotiſſimas etiam regiones fusceperit Herodotus, fieri vix potuiſſe videtur, ut, civium ſuorum ratione, exterarum gentium praeclara quaeque detrectaret. Is enim peregrinationum fructus eſſe ſolet, ut variorum hominum moribus, inſtitutis, legibus cognitis, ingenium ſimul nostrum a perverſa illa abducatur ratione, nil niſi patrium probandi, extera omnia contemnendi (*a*). Quo vero melius hac de re existimetur, exempla, quae a ſeculi labe Historiae patrem tueantur, ex ipſius opere afferamus.

Operis iam initio haud obſcure ſignificat Herodotus, aeque ſe barbarorum ac Graecorum traditurum eſſe praeclara quaeque facinora; quod revera in historia conſcribenda exſecutus eſſe videtur. Gentium v. c. nominumque origi-

(*a*) Ut vere Pauſanias Lib. X. C. 4. p. 806; qui eos maxime homines rerum miraculis fidem negare dicit, quibus in tota vita non contigit quidquam intueri, quod est communi hominum opinione maius.

gines non, ut alii fcriptores, temerè a Graecis ducit, nec, quae de Eridano narrabantur, ideo ad fabulas relegare dubitat, quia ipfum vocabulum Graecam, non vero barbaram prodiens originem, a poëta quodam effictum esfe cenfet (*a*). Sic, quum Iönes animal quoddam cum Aegyptiaco Crocodilo comparantes, illi fe bestiae crocodili nomen impofuisfe dicerent, docet, illud non *Crocodilum*, fed *Champfam* dici folere (*b*). Neque minus refutat Graecos omnem ingenii cultum fuae patriae limitibus circumfcribi putantes. Qua opinione ducti quum dicerent, Anacharfidem Scytham a rege Scytharum misfum, ut Graecorum esfet discipulus, hanc tradit narrationem ab ipfis Graecis temere fuisfe fictam (*c*).

Quas porro Graeci de facrorum fuorum antiquitate divulgare ftudebant opiniones, ea fcilicet ab antiquisfimis inde temporibus apud ipfos orta, non vero ab aliis recepta esfe, con-

(*a*) Lib. III. C. 115.
(*b*) Lib. II. C. 69.
(*c*) Lib. IV. C. 77. Conf. Lib. I. C. 75. Ubi dicit, Croefum, ubi ad Halyn fluvium pervenerat, copias fuas traduxisfe pontibus, qui ibi erant; Graecos contra vulgo narrare, Thaletem eas traduxisfe Milefium; quem ita Graecorum rumorem contemnit noster. Vid. omnino ad h. l. Celeb. Wesfelingius.

continuo ad fabulas refert. Sic v. c. omnia fere Deorum nomina ex Aegypto in Graeciam delata dicit (*a*): nam, inquit, a barbaris ea venisse sciscitatus ita esse comperio; opinor autem praecipue ex Aegypto. At vero Deorum non tantum nomina, sed et ritus sacros, ipsam adeo artem divinandi his illos accepta referre debere putat. Imo vero eo procedit Herodoti studium, ut nil nisi verum narret, ut, quibus Graeci tantopere tanquam in sua terra ortis gloriabantur, celeberrima illa Thesmopho-

(*a*) Lib. II. C. 50. Conf. eiusd. libri C. 43. ubi de Hercule agit. Similiter Phoenicibus Graecos debere tradit cum alias multas doctrinas, tum etiam litterarum usum Lib. V. C. 58. In Graecorum autem sacrorum origine ad aliam gentem referendâ, non tamen ita est existimandum, quasi pro lubitu versatus fuerit; sed contra, uti ex Lib. II. C. 49. optime patet, ex ipsorum sacrorum naturâ illam ducit originem. Tum ex Lib. II. C. 167. intelligitur, eum non memoriae prodidisse, Graecos aliquid alii debere populo, nisi illud rite novisset. Ceterum addi potest, subinde quoque noluisse nostrum nimis invehi in vanam Graecorum et imprimis Atheniensium iactationem, ita tamen ut suo simul prospiceret veri studio. Sic v. c. Lib. V. C. 82. narrat, oleam arborem nusquam exstitisse nisi in Attica, qua traditione vehementer gloriabantur Athenienses; eorum igitur vanae gloriolae ut aliquid daret, suo tamen non neglecto veri studio, addit *dicitur* olea rel.

phoria, haec a Danai filiabus ex Aegypto in Graeciam adducta fuisse, referat (*a*).

Haec autem omnia licet Herodoti luculentissime probent veri ſtudium (*b*), coeco haud corruptum patriae amore, maior tamen dictis nostris affundetur lux, ſi illius attenderimus Perſici belli deſcriptionem. Haec enim Graeco homini, licet veri amantisſimo, istiusmodi tamen erat materia, quam lubentisſime extolleret. In ea tamen tradenda tantum abest, ut veri ſtudium postpoſuerit historiae pater, ut contra, quam in ſuae gentis rebus gestis narrandis ad-

(*a*) Lib. II. C. 171. Eodem libro C. 123. Aegyptii, inquit, quidquid obloquantur Graeci, primum dixerunt hominis animum in alium post mortem migrare corpus. Add. Lib. II. C. 177.

(*b*) Idem ille veri amor exinde haud minimum intelligitur, quod de patria ipſe ſua istiusmodi ſubinde tradit negotia, quae in eius dedecus quantum facerent ipſe ſatis noverat. Narrat ex. gr. Lib. I. C. 135. Perſas a Graecis conſuetudinem accepisſe cum pueris ſe miscendi, quod profecto, ſi patriae amore corruptus fuisſet, vel plane omiſisſet, vel fortasſe contraria tradidisſet ratione, hos ita ab illis turpisſimum huncce mutuatos fuisſe morem. Haec autem narratio, etiamſi a Plutarcho de malign. Herod. C. 13. p. 442. in dubium vocetur, nobis tamen, doctorum virorum ſequentibus opiniones, verisſima esſe videtur. Vid. omnino Larcherus ad Herod. Lib. I. C. 135. Conf. Schweighauſerus adnotat. ad eundem Herodoti locum.

adhiberet normam, eandem quoque ad aliorum populorum facta contulerit. Narrat igitur Lib. VI. C. 115: Persas post pugnam Marathoniam Athenas capere cupientes, circumvectos fuisse Sunium, ut ita praevertentes Athenienses in ipsam urbem venirent (*a*). Quod reprehendit Plutarchus, dicens, hoc modo si traditur pugna Marathonia, victoriae gloriam ad nihillum redire (*b*). Sed hoc, qualecumque tandem sit Plutarchi iudicium, probat sane, patriae saltem amore non corruptum fuisse nostrum. Graecorum porro res cum extollere noluisse, abunde quoque ostendit, quem memorat, caesorum in pugna Persarum numerus. Hoc enim si facere voluisset, cum Iustino ducenta hominum millia (*c*) periisse scripsisset, nunc contra circiter sex millia et quadringentos Persarum (*d*) occubuisse refert. Sed idem iterum nobis audiendus Iustinus, ut Herodoti magis appareat veri studium. Hic igitur de Cynae-

(*a*) Conf. omnino meretur huius libri C. 113, ibi enim memorat Graecos non continuo vicisse, sed Persas diu iis restitisse eorumque mediam adeo aciem perrupisse.

(*b*) L. l. C. 27. p. 464.

(*c*) Lib. II. C. 9.

(*d*) Lib. VI. C. 117.

naegiro narrans, „ Cynaegiri quoque, inquit, militis Atheniensis gloria magnis scriptorum laudibus celebrata est, qui post proelii innumeras caedes cum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navem dextrâ manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret, tum quoque, amputatâ dextrâ, navim sinistrâ comprehendit, quam et ipsam quum amisisset, ad postremum morsu eam detinuit"; qui quidem Iustini locus quam inneptus et nugis illis similis sit, quae a nutricibus pueris narrari solent, unusquisque facile videbit. Simplicius vero et verius Herodotus ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ Κυναίγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα, ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νηός, τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκει, πίπτει (a). Quodsi iis, quae huc usque monuimus, Plutarchi de Herodoto addatur iudicium, eum fuisse Φιλοβαρβάρον (b), persuasum nobis fiet, patriae amorem non eam in Herodotum vim habuisse, ut veri studium negligeret. Nullo praeterea par-

(a) Lib. VI. C. 114.

(b) C. 12. p. 441. Nec tamen inde efficiendum, revera nostrum fuisse φιλοβαρβάρον; horum enim si favisset partibus, non profecto Lib. VIII. C. 103. Xerxem adeo ignavum et timidum hominem fuisse tradidisset, ut, invitis omnibus, in Graecia tamen post pugnam ad Salaminem non ausus fuerit manere.

partium ſtudio ductus (*a*), res ſubinde narrat, quae in gentis ſuae haud minimum faciunt dedecus (*b*).

Sed quandoquidem istiusmodi ſubinde apud Herodotum occurrunt narrationes, quae multis mirae, imo abſurdae videntur, atque ita ad fabulas plerumque relegari ſolent, earum praecipuae quaeque apponendae erunt, ut pateat, num ideo ſuſpectae esſe debeant fidei?

§ II.

De miris, quae apud Herodotum occurrunt, narrationibus.

Negari profecto non potest, istiusmodi ſaepius apud Herodotum inveniri narrationes, quae no-

(*a*) Quod etiam luculenter demonſtrat Lib. I. C. 95. ibi enim, quemadmodum, ait, quidam memorant Perſarum, non qui res Cyri extollere voluerunt, ſed, prout illae ſeſe habent, referre ſtudent, ita ego ſcribam. Conf. Lib. I. C. 137 ſq. ubi de Perſarum agens legibus, optimas aeque ac reliquas tradit, imo vero, quod num alius quoque Graecus ſcriptor fecisſet vehementer dubito, earum legum nonnullas optimas *esſe* dicit. Add. Lib. I. C. 196 et 197. Lib. II. C. 177.

(*b*) Vid. Fuhrmann, l. l. p. 126. Conf. Abbas Genoz, l. l. p. 622.

nobis incredibiles videntur, quaeque ideo a multis in fabularum referri folent numerum. Eorum tamen, qui in alias regiones peregrinati et ita illarum mores edocti funt, eadem faepe illa mira confirmantur testimoniis. Praeterea in legendo Herodoto fedulo distinguendum, quod ipfe narrat, ab eo, quod ex aliorum tradit perfona; huius enim distinctionis, ut ita dicam, neglectus quot contraxerit Herodoto reprehenfores dici vix potest. Quocirca huius loci erit, primum exemplis indicare, fedulo femper nostrum aliquid addere folere, e quo pateat non e fuâ, fed ex aliorum ipfum narrare perfonâ, quorum praeterea, fi ipfi displiceat fententia, hoc illove modo inpugnat traditiones. Tum vero nonnulla attendemus, quae vel ipfe tradit, vel quibus fidem habuisfe videtur, mira autem videri folent, partim, quia ignorantur gentium Orientalium mores et confuetudines, partim, quia rerum naturalium caufae non fatis vulgo percipiuntur.

Primum igitur, quod ad alterum argumentum probandum nobis fuccurrit, exemplum, de Phoenicibus agit, mira quaedam domum reducibus narrantibus. Quum enim Neco Aegyptiorum rex destitisfet a fodienda fosfa a Nilo ad finum Arabicum, Phoenices aliquot iusfit per Herculis columnas renavigare in mare boreale

(i. e.

(i. e. mediterraneum), et ita in Aegyptum redire. Hi vero Phoenices deinceps in Aegyptum redeuntes, narrabant Africam se praeternavigantes solem habuisse ad dextram. Iam vero, quae referunt illi hac de re, addit noster, apud alium fortasse fidem habent, mihi autem nullo modo vera videntur (*a*).

Idem qnoque, quod volumus, ostendit elegantissima illa de Psyllis narratio, qui hoc modo periisse ferebantur. „ Notus omnia eorum arefecerat aquarum receptacula, quod aegre ferentes publico consilio adversus hunc ventum expeditionem facere constituerant, in qua tamen expeditione idem ipsos obruit ventus." Mediae autem narrationi inserit, *quae Afri memorant, ipsa refero* (*b*). Quodsi his, quae atu-

(*a*) Lib. IV. C. 42. Hoc autem exemplum non ita mutari debet, ut illo probetur simplicissimis rebus fidem non habuisse nostrum; astronomia enim eius aetate illa erat conditione, ut incredibile quid illi videri deberet, quod narraverant Phoenices. Probat igitur noluisse historiae patrem aliis quaedam pro vero obtrudere, quibus ipse fidem non habebat. Conf. Larcherus in notis ad h. l. ubi huius itineris veritas egregie probatur.

(*b*) Lib. IV. C. 173. Non poterat profecto noster rei, quae ita narrabatur, fidem habere. Res autem quodammodo explicari potest uti apud Larcherum in notis ad h. l. doctum quendam virum eam explicuisse video. „ *Il peut se faire, dit Monf. l'Abbé Souchay, que les Psy-*

tulimus, infinita illa addantur loca, quibus occurrit: *ut dicunt*, aliaeque istiusmodi dicendi formulae, satis, ni fallor, superque probatum est, falsa pro veris obtrudere noluisse Herodotum (*a*).

Sunt

Psyles étant allés chercher de l'eau au fleuve Cinyphe pour eux et pour leurs troupeaux, il se leva un vent impetueux qui les ensevelit sous les sables." — Alia nunc lubet excitare loca ubi eaedem fere occurrunt formulae. Vide Lib. I. C. 172. 182. 183. et 214. Lib. II. C. 73. 121. 123. et 131. Lib. III. C. 116. Lib. IV. C. 105. Lib. VII. C. 152. Subinde quoque eo procedit noster, ut non tantum suos memoret testes, sed et eorum, qui ipsi aliquid dixerant, excitet testes; cuius rei exemplum sit Lib. VIII. C. 65. Iis contra locis, ubi aliquid narravit, quod, quamvis mirum, verum tamen esse novit, haud semel hoc illudve addit, ut dictis fidem faciat, cuius rei duo statim occurrunt exempla, Lib. I. C. 140. ταῦτα μὲν ἀτρέκεως ἔχω περὶ αὐτῶν εἰδὼς εἰπεῖν, et L. II. C. 99. μεχρὶ μὲν τουτου ὄψις τε ἐμὴ, καὶ γνωμὴ, καὶ ἱστορίη ταῦτα λέγουσά ἐστι· τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε, Αἰγυπτίους ἔρχομαι λόγους ἐρέων κατὰ τὰ ἤκουον.

(*a*) Cuius rei id quoque maximum est documentum, quod potius confitetur, rem quandam se nescire quam inscium nihilominus memorare. Conf. v. c. Lib. II. C. 103 sq. Lib. III. C. 115 sq. Lib. IV. C. 16. 45. 81. 180. et 185. et Lib. VII. C. 54. Huc quoque referri potest formula illa saepissime apud nostrum obvia ὡς ἐμοὶ δοκέειν, ὡς ἐμοὶ δοκέει συμβαλλομένῳ, ὡς φαίνεται, τάχα δ' ἄν· His enim adiiciendis ostendit, quae ipse comperta non habebat, aliis illa se affirmare noluisse.

Sunt autem alia apud eundem multa, quae vel e sua narravit persona, vel quibus saltem fidem habere videtur, quaeque ideo ad fabulas vulgo referri solent, quia ab Europaeorum hominum moribus toto coelo distant; et tamen tantum abest, ut incredibilia sint, ut omnem potius mereantur fidem. Nam quod in gentium Africanarum describendis moribus fabulosa inseruit multa, non illi, sed Carthaginiensibus, quibus, ut supra ostendimus, haud magnam habebat fidem, procul dubio hocce tribuendum est. Quocirca non eo valent, ut minorem ipse mereatur fidem (*a*). Verum dicta nostra exemplis fulciamus.

Tradit Herod. Lib. IV. C. 191 (*b*), Africae quendam populum dextram capitis partem comatam gestare, sinistram tondere, et corpus minio tingere solere. Quis, quaeso, qui vel parum cognoverit rudium gentium mores, illam in dubium vocabit consuetudinem? Infinita enim exemplorum copia probari potest, quanto studio populi illi rudes et inculti se tingant, ut sibi placeant plumis, vittulis ornati, ut a teneris inde annis puerulorum nasi annulis conde-

co-

(*a*) Studiose quoque in his rebus enarrandis addit noster, *quod ab Afris memoratur* Lib. IV. C. 187. *aiunt Carthaginienses* C. 195.

(*b*) Simile quid habetur eodem libro C. 175. de Macis-

corari ſoleant (*a*). Magis abſurdum videri posſet, quod eodem habetur loco, homines esſe in Africa cynocephalos et alios acephalos in pectoribus oculos habentes (*b*); quod tamen ipſum explicari posſe videtur, ſi ſtudium istud reputamus, quo gentes prorſus incultae corpori ipſae ſuo naturalem formam, membris distorquendis et truncandis ſubinde, adimere amant. Homines iccirco cynocephali veroſimiliter ſunt ii, quorum capita tenellâ admodum aetate ita ſunt distorta, ut a canino capite haud multum abludant; alii contra acephali dicti ſunt, quorum

(*a*) Paratum me nihil habere profiteor, quo populum istum probem dextram capitis partem comatam gestare, ſinistram tondere, ſed hoc nihil ad rem; quum enim omnes ſciamus, verisſimas esſe, quas iam attulimus, rudium gentium conſuetudines, quidni verum esſe posſet illud, quod neque ita abſurdum est, neque etiam dolorem quendam affert? Quidquid ſit, Abantes narrat Homerus Il. Lib. II. vs. 542. anteriorem capitis partem tondere, occiput vero comatum gestare. Elegans de rudium populorum ornamentis est locus apud Clar. van Heusde, in Orat. de Pulchri Amore p. 4. Ex his autem locis abunde patet egregie dixisſe Larcherum, in notis ad Lib. I. C. 182. „ *Malgré la crédulité du ſiècle où vivoit Herodote, on trouve dans ſes écrits des preuves d'un jugement ſaint et éclairé.*

(*b*) Obſervandum, hoc iterum loco addidisſe nostrum ὡς δή λεγονται γε ὑπὸ Λιβύων.

rum quippe recens natorum capita ita depressa erant, ut fere viderentur nullum habere caput, et ita oculos proxime in pectore gerere (*a*).

Quod de Trausis habetur Lib. V. C. 5. apud eos feminas, mortuo marito, inter se certare quaenam prae caeteris a marito dilecta fuerit, illamque, quae talis iudicatur, lotam atque a viris mulieribusque ornatam in tumulo mactari (*b*): eundem illum morem hodie apud Indos obtinere, quis est qui nesciat? Similiter nemo sanus ad fabulas relegabit, apud Scythas, rege mortuo, alios brachia circumcidere, frontem nasumque sauciare, alios sinistram manum sagittis traiicere solere (*c*). Haec enim omnia mi-

(*a*) Vid. omnino Clar. de Rhoer, Sect. I. C. 4. § 3. pag. 77. in not. *f*, et auctores ibi cit. ita autem simplicius res mihi explicari videtur, quam si monstra illa ad bestias, ut vulgo fit, et habetur quoque apud Larcherum in notis ad h. l, referamus.

(*b*) Idem quoque apud Getas habebatur mos. Vid. Stephanus Byz. de Urb. in voce Γετία. Apud Indos autem uti hodie obtinet, ita antiquitus iam in usu erat, uti patet ex Ciceronis Tusc. Quaest. Lib. V. C. 27. Hunc morem eleganter descripsit Propertius Lib. III. Eleg. 11. vs. 15. Conf. Diodorus Sic. Lib. XIX. C. 33 et 34. p. 343.

(*c*) Apud Aethiopes, rege mutilato vel mortuo, eius maxime familiares idem pati debebant, ut refert Strabo Lib. XVII. § 4. p. 628. Edit. Siebenk.

mirifice congruunt rudium gentium moribus, quae hac praesertim ratione luctum ostendere solent (*a*).

Mirum porro videri possit atque absurdum prorsus, quod narrat Herodotus, apud Babylonios mulieres semel se in vita prostituere debere (*b*). Quod licet a nostris plane abhorreat moribus, verissimum tamen est, quippe cum aliorum, tum vero Ieremiae confirmatur testimonio (*c*). Ast vero etiamsi nullius alius de horribili illo more testatus fuisset scriptor, facile tamen ex ipsius gentis ratione explicari posse videtur. Is enim

(*a*) Ab hoc more ne ipsi quidem alieni fuere Romani; quamvis enim non ita vehementer sese sauciare solerent, crines tamen in luctu haud raro evellebant genasque lacerabant, unde Ovidius Fast. Lib. III. Eleg. 3. vs. 51.

Parce tamen lacerare genas nec scinde capillos.

genas tamen lacerare prohibuere leges XII. Tab.; uti patet ex Cic. de leg. Lib. II. C. 23. Aegyptii quoque hac in causa caput aut vultum luto oblinebant, et per urbem vagantes se verberari iubebant, ut refert Herod. Lib. II. C. 85. Aliae gentes tantummodo vestes in luctu discerpere solebant. Vid. idem Lib. VIII. C. 99.

(*b*) Lib. I. C. 199.

(*c*) Vid. eius epist. ad Iudaeos libro *Baruch* vulgo adiuncta vs. 42 sq. Vid. omnino Larcherus in notis ad Herod. Lib. I. C. 199, ubi egregie hunc Herodoti locum tuitus est ab ineptis Voltarii cavillationibus in libro cui titulus est: *Dictionn. Philos.* Tom. 3. Article *Babel*, pag. 225. Conferri quoque meretur Cl. de Rheer, Sect. I. C. 4. § 8. p. 91.

enim in genere humano obſervari debet progresſus, ut pudoris ſenſus ſenſim paulatimque invaluerit. Mirum igitur non est, veteres cultisſimas quoque gentes ea in ſacris adhibuisſe, quae a nostris toto coelo distant moribus: cuius rei documenta ſunt celebratisſima illa Graecorum Aegyptiorumque phallophoria, Romanorum Priapi cultus.

Et ſic quidem exempla quaedam notavimus, quae licet continuo nobis abſurda videantur, imo vero iis, qui incultarum gentium mores nunquam edocti fuerunt, incredibilia, vera ſunt tamen, et eo imprimis valere posſunt, ut ridiculos et pueriles prorſus harum gentium mores penitus perſpiciamus. Sunt idcirco ipſae illae narrationes, ut mirae ſuavitatis, ita maximae quoque utilitatis. Quoniam vero alia quoque exſtant eiusdem generis multa, nonnulla item et memoremus et diiudicemus.

Ad fabulas igitur vulgo referuntur, quae Lib. II. C. 35. traduntur, apud Aegyptios, viros feminasque contraria prorſus, quam apud alios populos, agere ratione; has enim v. c. forum frequentare et mercari, illos vero domi ſedentes telam texere; has mingere ſtantes, illos contra ſedentes. Ad primum autem quod attinet morem cum ab aliis ille confirmatur ſcrip-

toribus (*a*), tum vero eius mentionem fecit Sophocles, cuius ex *Oedipode Colonio* elegantissima ideo imprimis adscribere lubet verba, quia extorrem senem, quem negligunt filii, diligunt contra et ubivis comitantur filiae, suorum mores liberorum cum Aegyptiacis ita comparantem inducit moribus:

Ὦ πάντ' ἐκείνω τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ νόμοις
Φύσιν κατεικασθέντε καὶ βίου τροφάς.
Ἐκεῖ γὰρ οἱ μὲν ἄρσενες κατὰ στέγας
Θακοῦσιν ἱστουργοῦντες· αἱ δὲ σύννομοι
Τἄξω βίου τροφεῖα πορσύνουσ' ἀεί.
Σφῷν δ' ὦ τέκν', οὓς μὲν εἰκὸς ἦν πονεῖν τάδε,
Κατ' οἶκον οἰκουροῦσιν, ὥστε παρθένοι.
Σφὼ δ' ἀντ' ἐκείνων τἀμὰ δυστήνου κακὰ
Ὑπερπονεῖτον. (*b*).

Huius igitur moris uti vix in dubium vocari potest veritas, ita, quominus alteram illam de mingendi ratione fictam habeamus consuetudinem, sunt, quae prohibeant, documenta. Testibus enim peregrinatoribus, populus quidam in India

(*a*) Vid. Larcherus in notis ad Herod. Lib. II. C. 35. nota 112 et 113, ubi habetur Nymphodori de harum consuetudinum auctore et causa, opinio; hic autem in rebus istis fere eadem, quae noster, narrat.
(*b*) Vs. 337.

dia habetur, apud quem idem prorsus observatur mos (*a*).

Sed quandoquidem ad Aegyptios pervenimus, operae pretium sit in medium proferre miram illam eandemque ridiculam fere, quae Lib. II. C. 68. crocodili habetur, descriptionem. Hoc enim animal naturâ prorsus linguâ carere et maxillam inferiorem immotam habere narratur. Quae crocodili descriptio etiamsi tota vix defendi possit, magnam tamen partem non ita redicula est habenda. De eius enim lingua idem fuit Aristotelis iudicium (*b*), qui licet vera quoque habuerit, quae de maxilla apud Herodotum leguntur (*c*), ei tamen recentiores haud mag-

(*a*) *Les Indiens de la Baie d'Hudson, dit Monsieur Ellis, different de toutes les nations connues par leur manière d'uriner; les hommes s'accroupissent toujours pour lâcher de l'eau et les femmes se tiennent de bout*, in opere cui titulus: *Histoire des Voyages* Tom. 14. p. 669. Sunt qui dicant Aegyptiorum haud multum ab hodiernorum Indorum abludere institutis. Vid. Larcherus in not. ad Herod. Lib. II. C. 47. not. 175, ubi docti cuiusdam viri hac de re invenitur sententia.

(*b*) Hist. anim. Lib. II C. 10. p. 784. Ex recentioribus Doct. Camus idem se, quod ab Herodoto et Aristotele traditur, in crocodilo observasse dicit in vers. Arist. *Hist. Anim.* Tom. 2. p. 262.

(*c*) De part. anim. Lib. II. C. 17. p. 997.

magnopere asſentiuntur (*a*). Sed attendamus item duo illa ovium genera, quae in Arabia inveniri dicuntur Lib. III. C. 113, quorum alterum caudas habeat tam longas, ut pastores, ne ulcera contrahant, exiguum plauſtrum fabricentur, quod caudae ſubligetur; alterum vero ad cubiti latitudinem. Hoc igitur niſi a recentioribus ſcriptoribus prorſus confirmaretur (*b*), a nullo non in dubium vocaretur.

Sed miſſis miriis illis animalium generibus, aga-

(*a*) Vid. Camus, l. l. pag. 264. Hoc autem loco monendum, modeste me a ſummo Rhoerio diſcedere, qui (Sect. I. C. 6. p. 105.) Herodotum ſine dubio peccare putat, quum Lib. IV. C. 29. pecoribus cornua non naſci tradit in locis frigidis; quandoquidem idem affirmant Strabo Lib. VII. p. 387. Edit. Siebenk. et Hippocrates de aëre, aquis et locis, Tom. 1. p. 353. — De formicis illis, quas memorat noſter Lib. III. C. 102, vulgo in dubium vocatis, vid. Plinius *Hiſt. Nat.* Lib. XI. C. 31. Conf. Larcherus ad eundem Herodoti locum, qui exemplo rem egregie probat. Ceterum egregie de rebus iſtis rarioribus obſervat Pauſanias Lib. IX. C. 21. p. 752. „ Neque ad asſentiendum procliviorem aliquem eſſe debere, neque ſe omnino incredulum ad ea, quae ſint rariora, praebere." Cuius rei exemplum ſint volantes illi, quas memorat Herodotus Lib. II. C. 75. Serpentes. Haud enim defuere, qui eos in fabularum continuo referrent numerum. Pauſanias contra ἐγὼ, inquit, πτερωτοὺς ὄφεις οὐ θεησάμενος πείθομαι δ᾽, ὅτι ἀνὴρ Φρὺξ ἤγαγεν ἐς Ἰωνίαν σκόρπιον ταῖς ἀκρίσιν ὁμοιότατα πτερὰ ἔχοντα.

(*b*) Vid. *Hiſt. Gen. des Voyages* Tom. 3. p. 297. et Tom. 5. p. 189. et 214.

agamus tandem de nefando prorſus Indorum more, quem refert Herodotus Lib. III. C. 99. Hos enim narrat necare cum aegrotos, tum ſenio confectos; quae res, quamvis indoctis Europaeis hominibus ſummo iure ad fabulas referatur, haud tamen ita abſurda neque fide indigna videtur; et partim explicari poteſt ex ciborum penuria, qua laborare fere ſolent incultae illae gentes; partim etiam eo probatur, quod Hottentotti hodieque etiamnunc ſenes, eosque, qui prae corporis infirmitate vitam ſuſtentare non posſunt, non tantum nulla proſequuntur cura, ſed horrenda prorſus ratione eosdem negligunt, et ita fami omnibusque exponunt calamitatibus (*a*); quod quidem ipſum quam

(*a*) Vid. Sparrman, *Voyage au Cap de Bonne Espèrance et dans l'Interieur de l' Afrique* C. 6. in libro cui titulus: *Hiſt. des Voyages* Tom. 5. p. 147. ubi narratur Hottentottos non tantum istiusmodi homines exponere ſolere, ſed eos quoque, uti Indos, interficere. Crudelior longe in inſula Sardinia habebatur mos, ubi ſenex ſeptuagenarius a ſuis ipſe liberis in Saturni honorem baculo occidi inque verticem proiici ſolebat. (vid. Tzetzes ad Lycophronis Alex. v. 796. p. 86.) Qui, ut apud multas antiquas gentes obtinebat mos, ita etiamnunc non ubivis est abolitus, vid. *Hiſt. Natur. et Civile du royame de Siam* Tom. 2. p. 371. Ceterum, ex eorundem Hottentottorum ſordidis moribus, multa quoque, quae apud Herodotum habentur, explicari posſunt. Sic v. c. narrat Lib. IV. C. 168. Adyrmachidarum mulieres pediculos, quos

quam parum ab Indorum, quem citavimus, abludat more, unusquisque facile videbit. Et omnino, postquam hunc apud Sparrmannum Hottentottorum legi morem, infantes illos, matre mortua, eius mammae adfixos vivos sepelire, quae apud Herodotum inveniuntur incultarum gentium crudeles consuetudines fide mihi visae sunt dignissimae omnes.

Ceterum, ut huic disputationi finem imponam, quae Lib. I. C. 93. de Lydorum occurrunt filiabus meretriciam vitam agentibus, quaeque passim de simili puellarum occurrunt corporis quaestu, haec omnia cum ex rudium gentium moribus facillime explicantur, tum vero iisdem confirmantur nonnullarum huius aevi gentium consuetudinibus. Cum enim constat hodieque etiamnunc apud incultas quasdam gentes moris haberi, ut hospitibus ultro offerantur feminae (*a*), quidni fieri potuit, ut Lydi aliique antiqui aevi populi filias ipsi suas prostituerent (*b*).

Et

quos capiant, anteaquam abiiciant, mordere solere. Quem quidem morem nostris moribus haud magnopere convenientem apud Hottentottos observari affirmarunt peregrinatores. Vid. *Hist. des Voyages*, Tom. 5. p. 152.

(*a*) Uti de Braminis affirmatur in libro *Ceremonies et coutumes religieuses de tous les peuples du Monde*, Tom. 2. Parte 1. pag. 40. Conf. omnino p. 24 sqq.

(*b*) Haec igitur, quae de Lydorum filiabus apud Herod.

Et fic quidem eo nunc pervenit disputatio nostra, ut ostendendum fit, quae apud Herodotum occurrunt mira, ab iis etiam fabulis adnumerari folere, qui rerum naturalium prorfus funt imperiti; quod age exemplis illustremus. Istiusmodi pasfim apud nostrum occurrunt loca, quibus cineres de coelo lapfi esfe, aliaque huius generis multa traduntur; quae maioribus nostris, rerum quippe naturalium imperitis fufpectae fidei vifa funt omnia, in hodierna vero philofophiae naturalis luce, per vim fluidi electrici, aëris inflammabilis, montium ignivomorum facillime explicantur et intelliguntur (*a*). Similiter istiusmodi apud He-

rod. occurrunt facile explicare posfunt omnia. Sed Lib. II. C. 126. aliud quid habetur, quod continuo prorfus abfurdum videatur; Cheopen Aegypti regem pecuniâ indigentem, filiam corporis quaestum facere iusfisfe. Hoc, ut opinor, haud immerito a multis in dubium vocari folet. Rem vero accuratius reputantibus, fidem Herodoti loco negare vix poterimus; nam ea femper hominum fuit ratio, ut pro pecunia comparanda quaevis facerent. Quodfi praeterea cogitaverimus, praecedenti feculo nobilem quendam in Anglia virum uxorem fuam eo propofito proftituisfe, ut libidini (*pour fon plaifir*, ut Franci dicunt) fatisfaceret, quidni rex pecuniâ indigens fimile quid perpetrare potuit? Exemplum hocce invenitur apud Larcherum in notis ad Herod. Lib. II. C. 126.

(*a*) Vid. Musfchenbroekius, in Introd. ad Phil. Nat. p. 1003,

Herodotum inveniuntur negotia, quae, quamvis mira, primarii tamen medici non tantum non in dubium vocarunt, sed fieri posse probarunt. Quod enim legimus Lib. I. C. 85. de Croesi filio muto prae magno terrore in vocem subito erumpente, prodigio quidem simile, sed tamen verum esse posse, summus affirmavit Gaubius (*a*). Ne autem quis multo maius illud Epizeli mihi obiiciat miraculum, qui in acerrimo proelio neque ulla corporis parte saucius, neque eminus aut cominus ictus, oculis privatus fuisse traditur (*b*), animadvertendum, hoc negotium prodigiis adnumerasse ipsum Herodotum, eumque narrasse, quae Epizelum commemorare audiverat. Sed in hoc argumento diutius versari non possumus. Quaecunque alii praeterea in Herodoto fide censeant indigna, nescio; me autem, quippe rerum naturalium non magnopere pe-

1003, 1004 et 1070, qui plurima illic affert, quae rerum naturalium imperiti ad fabulas referre solent.

(*a*) In Orat. Acad. altera de regimine mentis quod medicorum est, p. 66; qui ad multas res miras intelligendas in laud. Orat. omnino conferri debet. Conf. etiam Larcherus, in nota 92. ad Herodoti Lib. I. C. 34 et 101. ad eiusdem libri C. 38. Ibi enim eleganter agit de voce κωφός (quae habetur C. 38.) illiusque apud antiquos Graecorum scriptores usu.

(*b*) Lib. VI. C. 117.

peritum, omnia illa explicare non posse, ingenue profiteor; ex quo tamen non illud effici volo, ut ideo, quae explicare non possum, ad fabulas continuo referam. Fidem contra iis ideo adiicio, quia praestantissimi quique viri de iis nullo fere modo dubitarunt (*a*); e quibus praeclarae illud medicinae decus summum Boerhavium dixisse video; „ *Hodiernae observationes fere omnia probant magni viri dicta, quae semidocti rerum naturalium ignari, pro falsis habuerant fictisque*" (*b*).

Ceterum monendum superest, istiusmodi in Herodoteo opere occurrere multa, quae neque peregrinatorum testimoniis, nec vero accurata rerum naturalium cognitione explicari possunt; de quibus tale proferendum videtur iudicium, ut historico nostro nequaquam vitio verti queant; quandoquidem eorum, quibus vixit, temporum ratione necessario in eius opus irrepere debuerunt; cuius generis vitia procedebant v. c. ex difficultatibus, quae illius aevo impediebant, quominus ex limpidis omnia haurirentur fontibus (*c*); et vel praecipue ex superstitione, quae il-

(*a*) Conf. Larcherus in praef. p. 6.
(*b*) Elem. Chem. Tom. 1. p. 550.
(*c*) Conf. quae introitu Sect. III. ad has percipiendas difficultates in medium protulimus.

illa etiamnunc obtinebat aetate, a qua cum ne Xenophontem quidem aut Diodorum Siculum prorſus tueri posſumus, mirum non est, immunem eius non prorſus fuisſe historiae parentem. Quidquid ſit, praecipuis explorandis, quae a multis ad fabulas ablegari ſolent, Herodoti locis, probare ſtuduimus, huius fere generis omnia non tantum non ſuspectae ſidei haberi posſe, ſed eo contra imprimis valere, ut incultarum gentium penitus perſpiciamus mores, inſtituta, leges.

§ III.

Plutarchi in Herodotum intentae accuſationes tantine ſunt momenti, ut ſidem historiae patri negandam esſe validis probent argumentis?

Omnium profecto, qui in Herodotum invecti fuerunt, cum antiquorum, tum recentiorum ſcriptorum dux atque princeps merito cenſetur Plutarchus, qui tot tantaque in Herodoto ſibi invenisſe viſus est vitia, ut de industria hac de re libellum compoſuerit, quem inſcripſit *de malignitate Herodoti.* Quoniam autem ad harum accuſationum rite perſpiciendam veritatem, ipſius primum Plutarchi in iis intendendis cog-

cognoscendum est propositum, ita breviter illud exponere lubet. Herodotus in bello tradendo a Graecis cum Persis gesto, Boeotios narrat non tantum antea Xerxis partes fuisse secutos, sed et in pugnâ Plataeensi huic regi auxiliantes contra Graecos certasse (*a*). Iam vero Plutarchus Chaeronensis, e Boeotia oriundus, aegerrime hocce ferens, ipsum decere putabat, ut patrocinium susciperet cum maiorum suorum, tum ipsius, ut dicebat, veritatis (*b*). Herodotum scilicet carpit, quoniam maiorum in hoc bello turpia facinora omnibus notiora erant, quam ut apologiâ conscribendâ eos defendere posset (*c*). Haec igitur, quae de

(*a*) Lib. IX. C. 86. Conf. Larcherus in praef. p. 11.

(*b*) Sunt fere Plutarchi verba, C. 1. p. 432.

(*c*) Egregie hac de re ita disputat Abbas Geinoz; *ce fait (de ces compatriotes) étoit si connu, qu'il n'osa s'engager dans une apologie directe de leur conduite, mais voulant, à quelque prix que ce fût, satisfaire son ressentiment contre Herodote, et rendre suspect le récit de la défection des Thebains et des Boeotiens, il entrepit une critique generale de son histoire, où il s'efforce de montrer que cet historien n'est pas digne de foi; qu'il à altéré par pure malignité la verité de l'histoire; que sa méchanceté paroit non seulement dans les horreurs qu'il à mises sur le compte des Boeotiens, mais aussi dans la manière indigne, dont il à traité les autres peuples de la Grèce*, Tom. 6. p. 518.

de Plutarcho diximus, abunde declarant, nimio eum patriae amore (*a*) ad omnes istas, quas in Herodotum intendit, ductum fuisse accusationes; quarum age praecipuas exploremus.

Prima igitur huc redit: Herodotum in rebus narrandis nominibus usum fuisse odiosissimis, ubi molliora in promtu essent; uti v. c. cum Niciam dicere potuisset ἄγαν θειασμῷ προσκείμενον, eum θεόληπτον vocat, et Cleonis tradit θρασυτῆτα καὶ μανίαν, cum dicere licuisset κουφολογίαν (*b*). Huius accusationis levitas inde facile intelligitur, quod, quas Herodotus usurpavit, dictiones, summam illam declarant eius ingenii simplicitatem, non tam verborum, quibus uteretur, strictam significationem, quam rerum, quas traderet, attendentis veritatem (*c*). Haec demum

(*a*) Qua de re conferri possunt Clar. de Rhoer, l. l. Sect. II. C. I. § V. p. 126 sqq. et La Harpe, l. l. p. 128.

(*b*) C. 2. p. 423.

(*c*) Mollibus potius quam odiosis et asperis verbis plerumque usum fuisse nostrum opinamur; sic v. c. de Cheopis filiâ, quam pater corporis quaestum facere iusserat, non dicitur, eam πορνεύεσθαι sed πρήσσεσθαι ἀργύριον fuisse iussam; conf. eiusdem libri C. 121. ubi simile quid habetur de Rhampsiniti filia. — Lenis ita in verbis quoque nobis esse videtur Herodotea narrandi ratio. Sie ex. gr. Lib.

mum posteriori aevo Sophistarum imprimis fuit ratio, ut verba accurate quasi ponderarentur, ne iis ita plus minusve, quam par esset, tribueretur (*a*). Ast vero haudquaquam praetermittendum, in iis tradendis negotiis, quae ad rem quodammodo facerent, Ionicae Herodotum humanitatis ubivis praebere exempla. Uti igitur nihil ad

Lib. I. C. 16. Alyattes traditur Clazomenas reliquisse *non uti volebat*, pro, *coactus fuisse urbem relinquere*; eodem modo C. 32. *multa saepe videre debemus, quae potius non videremus*, id est, *multa tristia*; et omnino proprium est Herodoto, ut dicat οὐχ ὡς ἤθελε, οὐχ ὡς βούλεται, ἄχαρι οὐδὲν, ἀνεθέλητος, ἀποθύμιον τι, pro alia quadam a Ionica humanitate magis abhorrenti dicendi formula; Iones enim, ut egregie ad Lib. VII. C. 88. monet Cl. Valckenarius, imprimis tristia quaevis verbis exprimebant in speciem lenissimis. Quae profecto omnia non ideo veritatis specie carere videntur, quia Plutarchus durius verbum de Graecis usurpasse dicit nostrum, Lib. VIII. C. 4. δρησμὸν βουλεύειν; hoc enim neque durum est nec vero durius quam Agamemnonis illud apud Homerum Il. 2. vs. 140. φεύγωμεν. Vid. Cl. Wesselingius ad Lib. VIII. C. 18. praeterea de Graecis ferre non potuit malignus censor hoc vocabulum, sed omnino de Persis, de quorum quoque rege illud usurpavit noster, Lib. VIII. C. 97. et 100.

(*a*) Vid. Ioach. Camerarius prooem. in Herod. post Gronov. Herod. edit. pag. 714.

ad rem faciebat, num Niciam ἄγαν θειασμῷ προσκείμενον an vero θεόληπτον diceret, ita eorum hominum, qui scelera perpetrarant graviora, vix unquam memoriae prodidit nomina (*a*); qua de re si ipsum accusare potuisset Plutarchus

(*a*) Exemplo sint Lib. I. C. 51. Lib. II. C. 123. Lib. III. C. 125. Lib. IV. C. 43. Ex quibus exemplis alterius quoque Plutarchi accusationis duci quodammodo potest falsitas, „ narrationem ideo extendere nostrum et per ambages circumducere, ut alicuius calamitatem, flagitia vel actionem vituperio dignam inserere posset; hoc enim si delectatus fuisset vitio, non profecto eorum reticuisset nomina, qui mali aliquid peregerant. Quorum uti reticet nomina, ita diligens erat in eorum addiscendis nominibus, qui praeclara quaeque peregerant facinora. Spartanorum enim ad Thermopylas mortuorum non tantum ducum tanquam dignorum virorum, sed et trecentorum omnium, ut ait Lib. VII. C. 224, noverat nomina.

Quod autem ad Thucydidem et Philistum attinet, quos hoc vitio non laborasse eodem loco (C. 3.) statuit Plutarchus; animadvertendum, Thucydidem tamen de Hyperbolo ita pronunciasse (Lib. VIII. C. 73.), ut si simile quoddam de alio quodam homine Herodotus tulisset iudicium, quam vehementissime in eum invectus fuisset Plutarchus. Philistus autem ne citari quidem a Plutarcho meretur; hic enim, teste Dionysio Halic., mores habebat adulatorios, tyrannorum studiosos, humiles, ac sordidos in Epist. ad Cn. Pompeium C. 5. p. 780. Conf. Nepos in Dione C. 3. et Wyttenbachius in Orat. de *Phil.* rel., quae exstat in opusc. Wyttenb. Tom. I. p. 150.

chus, maiori fortasse iure suam in eum invenisset accusationem.

Altera Plutarchi accusatio est haecce: eo Herodotum proposito extendere solere narrationem, ut hominum flagitia vel turpia immisceri possint facinora, quamvis etiam argumentum id minime postulet. Ab hac quidem accusatione historiae patrem melius vix defendi posse putamus, quam uno afferendo loco, qui prorsus contrarium nobis probare videtur. Memorans enim Lib. VI. C. 121, Calliam, qui omnium Atheniensium solus Pisistrati Athenis eiecti emere ausus fuerat, quae publice sub praecone vendebantur, bona, de industria extendit narrationem, eiusque tradit in ludis Olympicis equorum cursu victoriam; quum in quadrigario secundus esset, in Pythiis item eum victorem fuisse narrat (*a*). Sunt haec autem, quae de ludis Olympicis et Pythiis memorat, proprie extra historiae, ut ita dicam, terminos posita (*b*). Sed mentionem fecerat hominis istius-

(*a*) Conf. v. c. Lib. V. C. 47. 71 et 102. Lib. VI. C. 36. 70 et 103; et Lib. VIII. C. 47, ne quis ideo cum Plutarcho credat nostrum laudasse Calliam, quia vir erat valde potens; conf. omnino Schweighaeuserus in notis ad Herod. Lib. VI. C. 122.

(*b*) Quamvis nil sibi memorare proposuerit noster, nisi quae ad Historiae pertinerent filum, uti patet ex

usmodi, qui tyrannos perosus patriam summo ardore liberare studuerat: victoriarum idcirco, licet ad argumentum minus pertinentium, in ludis olim reportatarum mentio simul erat facienda. Hae enim summam victori conciliabant gloriam, iis reportandis, praeconis voce per totam Graeciam extollebatur, ipsamque adeo patriam celebrem reddebat victor (*a*).

Pergit porro accusando Plutarchus, boni facti apud Herodotum observari posse reticentiam, ubi tamen historiae filum illius mentionem flagitet. Quae quidem accusatio ita posita sensum saltem haberet, sed exigui prorsus sit momenti, quia eodem Plutarchi loco habetur, digressiones fieri debere ad laudandum, eum vero, qui iis

ex Lib. VII. C. 96 et 99, ulterius tamen progreditur extra historiae filum huius viri narrandis laudibus; conf. quae habentur Lib. VII. C. 99. de Artemisia; C. 164. de Cadmo Coo et C. 181. de Pytheâ Ischenoi filio et Lib. VIII. C. 47. de Phayllo. Add. imp. Lib. VII. C. 214.

(*a*) Uti ex prioris accusationis falsitate, alterius quoque falsitatem quodammodo duci posse ostendimus, ita idem hoc quoque loco obtinet. Quae enim de secundâ hacce accusatione disputavimus, si vera sunt, verum profecto haud facile esse potest, reticentiam apud Herodotum haberi boni facti, quamvis etiam historiae filum illius mentionem postulet, quae est tertia Plutarchi accusatio.

iis utitur ad hominum vitia notanda, malignitatis esse reum (*a*). Haec Chaeronensis Philosophi sententia si vera esset, parum profecto ex historiâ caperemus utilitatis. Etenim si tantummodo egregia quaeque a scriptore traderentur facinora, ad eorum quidem imitationem paulisper excitaremur, non autem tantam in nos exerceret vim et efficaciam, quantam, hominum memoratis simul vitiis, necessario habere debet. Ita enim cum in praeclara quaeque intuentes facinora, tum vero in maxima flagitia, ad illorum magis ducimur imitationem, simul quippe perspicientes in certissimam nos hisce peragendis proruere perniciem. Quodsi igitur Herodotus, uti eum fecisse putamus (*b*), hominum aeque vitia ac virtutes notavit, historici hac in causa officio egregie nobis functus fuisse videtur (*c*). Eundem vero a bonis factis reticendis prorsus fuisse alienum, cum

(*a*) C. IV. p. 435.

(*b*) Hoc sibi quoque proposuit, uti effici potest ex Lib. I. C. 5.

(*c*) Verine historiae scriptores, an vero fabulae auctores Philistus similesque dicendi sint historici, qui scelera et flagitia in historiâ conscribendâ, vel silentio praetereunt, vel aliquo honestatis colore excusant, merito rogat Wyttenb. in Orat. laud. p. 149. Conf. idem in Orat. *de Vi et effic. hist. ad stud. virtutis*, l. l. p. 198.

cum alia infinita probare posſent exempla, tum etiam luculenter demonſtrat, quem citavimus, de Callia locus.

In eo deinceps malignitatis ſibi vitium in Herodoto deprehendisſe videtur Plutarchus, quod, duas pluresve de re quadam citans opiniones, deteriorem ſemper amplectatur (*a*). Quam quidem accuſationem merito in Herodotum intentam esſe, haud facile quis probaverit. Quae enim ad rem probandam profert philoſophus exempla, non multum illa valent ad ſententiae, quam profert, declarandam veritatem (*b*). Quodſi praeterea infenſum Plutarchi animum ſummo Herodoti, quem ſupra iam ſaepius obſervavimus, in ſcribendo opponimus candori, haud probabilis nobis videbitur Chaeronenſis philoſophi criminatio. Quis, quaeſo, ſibi obtrudi patietur, hominem, cuius ſcripta ubivis candorem referunt, qui, ne falſa pro veris lectoribus obtruderet, accurate ubivis, quae ipſe viderat, ab iis distinguit, quae audierat, qui ipſas ſubinde res miras ad fabulas referre non dubitat, istiusmodi igitur hominem ex duabus, quae ferebantur, opinionibus deteriorem ſemper fuisſe amplexum? Opinamur potius, ut quidque

(*a*) C. 5. p. 435.
(*b*) Conf. Cl. de Rhoer, l. l. § 3. p. 124.

que retulit, ita eum sensisse, audivisse, comperisse. Sed ne tali me argumentatione rem probare velle quis existimet, succurrit continuo, quod contrarium prorsus probat, exemplum. Dubium enim erat, num socii, Thermopylis a Persis superatis, ignaviter eas deseruissent, an vero Leonidae iussu. Iam vero Herodotus Lib. VII. C. 220 sqq. hac de re agens multus est, ut ostendat non suâ sponte socios et, militari disciplinâ spretâ, abiisse, sed Leonidam eos proficisci iussisse (*a*).

Ceterum, ne hoc praeteream, quos Plutarchus ad vitium illud in Herodoto probandum citat, scriptores (*b*) ad unum usque perierunt

(*a*) Hoc adeo misso exemplo, mihi tamen nullo modo persuadere possum, hoc historiae patri adhaesisse vitium. Quomodo enim istiusmodi homo proclivis esse potest ad deteriorem amplectendam opinionem, qui multus semper est in omnium omnino hominum praedicandis virtutibus; quod cum alia egregie, tum imprimis demonstrat elegantissimus ille locus, qui habetur Lib. VI. C. 30. Ibi enim narrans, Histiaeum ab Artapherne et Harpago vivum captum occisumque fuisse, sibi vero videri adiungit eundem hominem ad ipsum Darium perlatum nunquam istiusmodi quid passurum fuisse, regem quippe in eius interfectores vehementissime invectum fuisse.

(*b*) Sunt illi Antenor Cretensis, Dionysius Chalcidensis;

runt omnes. Quamobrem de iis rebus, in quibus perverſas nostrum amplexum fuisſe dicit opiniones, quid illi ſtatuerint, nullo modo iudicare posſumus.

Et ſic quidem univerſas quasdam memoravimus Plutarchi in historiae patrem intentas accuſationes, cuius generis quamvis et aliae ſint permultae (*a*) plures tamen apponere neque lubet, nec utile videtur. Cum autem idem ille Plutarchus ideo imprimis malignitatis reum probare conetur Herodotum, quod in omnes Graeciae civitates, praeſertim in Lacedaemonios, Corinthios Boeotiosque invectus fuerit: explorandum est nobis deinceps, quae in trium harum civitatum dedecus, iudice Plutarcho, protulerit Herodotus.

Quod igitur ad Lacedaemonios attinet, tradit Lib. III. C. 47. cum exercitu eos ſe contulisſe Samum, de cuius expeditionis cauſâ duplex ferebatur opinio. Samios enim dicere narrat, ideo hanc

ſis; vid. C. 22. p. 454, Lyſanias Mallotes, Charon Lampſacenus, C. 24. p. 459, Hellanicus, Ephorus, Naxiorum Annalium Scriptores, C. 36. p. 491. alii.

(*a*) Vid. v. c. C. 6. p. 436, C. 7. 8. 9; quae omnia, ſi quis totam rem accurate ſecum reputet, facillime, ut opinor, explicabit; vel ſaltem illorum locorum perſpiciet malignitatem.

hanc expeditionem fuscepisfe Lacedaemonios, ut, Polycrate tyranno eiiciendo, gratiam fibi referrent, navibus aliquando iis adverfus Mesfenios auxiliatis; Lacedaemonios autem narrare, fe non adeo, ut precantes Samios tuerentur, militavisfe, quam ut crateris et thoracis cuiusdam rapinam ulciscerentur, ut ita non fociorum, fed hostium inftar in infulam illam fe contulerint. Huc usque Herodotus. Iam vero Plutarchus (*a*) vehementisfime quidem in hunc invehitur locum, nihil vero affert, quo Samiorum hac de re opinioni fidem habendam esfe demonftret, nifi nullam illis temporibus fuisfe civitatem, quae magis, quam Spartana, tyrannis esfet infenfa. Quod profecto nullius fere momenti est argumentum. Lacedaemonios enim in fuâ civitate tyrannidem ferre nolentes, libenter eâ alias oppresfas vidisfe civitates, cum ex aliis abunde patet locis, tum egregie quoque efficitur ex Libri V. C. 91. „ Videntes enim, ait, Lacedaemonii, a tyrannide liberatos pares fibi fore Athenienfes, Hippiam arcesfebant Pififtrati filium, eique Athenarum imperium reddere ftudebant, ut huius ita civitatis tyrannide oppresfae promoverent infirmitatem." Quod argumentum ne temere quis ideo in dubium vocet, quo-

(*a*) C. 21. p. 450.

quoniam ex ipſo Herodoto petivimus, ipſorum illud confirmatur Spartanorum moribus. Hi enim quantopere proclives fuerint ad alias quacumque tandem ratione opprimendas civitates ſatis ſuperque testantur, quae post Perſicum bellum in Athenienſes machinati ſunt, omnia. Vix a Perſis liberata erat Graecia, quin Lacedaemonii prohibere ſtuderent, quominus Athenarum muri reficerentur, viam ita ſibi parantes quam facillimam, qua ſibi Athenas aliquando ſubiicerent (*a*). Quod idcirco de Samiis narrat Herodotus, non tantum non malignitatis ſpeciem habere, ſed fide potius dignisſimum esſe videtur; de cuius narrationis veritate uti nullo modo dubitari posſe putamus, ita, quod postremum memoravimus de Lacedaemoniis, Hippiae Athenarum imperium reddere conantibus, nemini facile, Plutarchum ſi excipias (*b*), mirum videri poterit.

Quae

(*a*) Vid. Nepos in Them. C. 6. Fidem praeterea Lacedaemoniis haberi non posſe ſaepius antiqui ſcriptores tradiderunt et tradidit quoque Euripides in Androm. vs. 445. Conf. Larcherus ad Herod. Lib. VI. C. 79. in notula B. qui ita de iis existimat, *tout moyen, qui pouvoit faire triompher les Lacédemoniens, leur paroisſoit bon et legitime. La perfidie et le manque de foi ne leur coûtoient rien.* Conf. omnino ad Lib. VII. C. 149. Cel. Valck. nota.

(*b*) Vid. C. 23. p. 456 ſq.

Quae porro ad Lacedaemonios a Plutarcho refertur Herodoti malignitas, in narratione illa versatur plenilunii. Tradit enim Historicus Lib. VI. C. 106. Lacedaemonios lege prohibitos, Atheniensibus auxilia mittere noluisse nisi post impletum orbem lunarem, atque ita factum, ut, peractâ demum pugnâ Marathoniâ, venirent. Quae aegre ferens Plutarchus, eam apud Spartanos legem nunquam obtinuisse dicit (*a*). Cur vero, quaeso, iis, quae de lege illa tradidit Herodotus, fidem negemus? Nam, ut taceam, Persici belli temporibus proxime vixisse Herodotum, Plutarchum autem aliquot seculis post, hanc, quam diximus, legem alii bene multi Spartae viguisse affirmant (*b*). Huius vero legis evertendâ veritate quoniam id spectavit philosophus, ut fidem Herodoto negandam esse declararet, pugnâ demum peractâ advenisse narranti Lacedaemonios; nobis quidem operae pretium videtur, alius quoque, eiusdemque fide dignissimi, memorare sententiam. In Miltiadis igitur vitâ tradendâ ip-

(*a*) C. 26. p. 460.

(*b*) Vid. Pausanias Lib. I. C. 28. Conf. Cl. de Rhoer, § 4. p. 137 sq. et auctores ibi citati; et omnino ad nostrum locum Larcherus in notis ad Plut. de mal. Herod. C. 33. Tom. 6. vers. Gall. post Herod. edit.

ipſe adeo Nepos, qui longe ante Plutarchum vixit, et nullo hac in cauſa duci potuit partium ſtudio, auxilium quidem a Lacedaemoniis petiisſe narrat Athenienſes, in proelio autem nullam Athenienſibus auxilio fuisſe gentem praeter Plataeenſes (*a*). Illud denique vel maxime nobis credere prohibet, Lacedaemoniorum illam legem gentis gloriam obſcurandi cauſâ memorasſe Herodotum, quod infra (*b*) post plenilunium duo millia Lacedaemoniorum tantâ feſtinatione adipiscendi hostem et ſocios ita a periculo liberandi ſeſe Athenas contulisſe affirmat, ut triduo, quam ex Sparta decesſerant, in Atticam pervenerint.

Hae igitur a Plutarcho in Historiae patrem intentae accuſationes, quam exigui ſint momenti ex dictis nostris ſatis iam patere videtur; et vero, ſi in Lacedaemoniorum dedecus ſcribere voluisſet noster, illa profecto, quae apud eum occurrunt, operi ſuo nunquam inſeruisſet testimonia. Ecquis hunc eos virum reprehendere voluisſe putet, qui illos, cum ſingulis pugnando

(*a*) C. 4 et 5. Conſ. Justinus Lib. II. C. 9. qui cum de Plataeenſibus idem narrat, tum quoque Lacedaemonios abfuisſe tradit propter quatriduam religionem.

(*b*) C. 120. Lib. autem VI. C. 108. narrat quoque noster iis auxiliatum fuisſe Plataeenſes.

do nullis fuisſe deteriores, confertos vero omnium omnino hominum praeſtantisſimos memoraverit (*a*); qui Sperthiam et Bulin Spartae cives ita apud Hydarnem Perſam loquentes induxerit (*b*), ut egregie appareat, quam alienus fuerit ab aliarum civitatum laudibus detrectandis.

In Corinthiorum deinceps tradendis facinoribus malignitatis vel maxime reum esſe nostrum, demonſtrare conatur Plutarchus; quae quidem eius hac in cauſâ prolata accuſatio ne iis quidem, qui non ita abiecte de historiae patre ex-

(*a*) Lib. VII. C. 104.

(*b*) Lib. VII. C. 134 ſqq. Sed exempla aliquot citanda, ut manifesto pateat quam egregie in Lacedaemoniorum verſetur memorandis facinoribus. Conf. Lib. V. C. 72. ubi de Lacedaemonio quodam agens, ἔργα, inquit, χειρῶν τε καὶ λήματος ἔχοιμ' ἂν μέγιστα καταλέξαι. Lib. VI. C. 70. quo loco de Demarato agens Lacedaemonio eum imprimis illustrem fuisſe tradit, quia ſolus omnium Spartae regum quadriiugo certamine in ludis Olympicis palmam reportaverat. Imprimis autem de eodem conf. Lib. VII. C. 102. Denique huc afferri potest Lib. VII. C. 218. ubi memorat noster Barbaros, Thermopylis iam adſcenſis, videntes armatos milites imprimis veritos fuisſe, ut milites isti (Phocenſes) Lacedaemonii esſent; quod profecto, ſi Lacedaemonios petere voluisſet, Hydarnem Perſam non dicentem induxisſet.

existimare solent, a vero prorsus abludere videtur. Dionis quippe Chrysostomi testimonio ideo Corinthiorum gloriam reticuisse censebatur Herodotus, quod laudum in eosdem antea congestarum nullam acceperat mercedem (*a*). Sed primum Herodoti proponamus et examinemus narrationem, et ita deinceps videamus, quomodo de Dionis existimandum sit testimonio. Narrat (*b*) in duas discessum esse opiniones de operâ a Corinthiis in proelio ad Salamina Graecis praestitâ. Dicere enim Athenienses, Corinthiorum ducem Adimantum una cum Corinthiis pugnae initio, sublatis velis, aufugisse, deinceps vero divinitus admonitum ad reliquos rediisse Graecos, re iam ab aliis navatâ. Corinthios contra dicere, inter primos se fuisse in pugnâ; quorum addit noster reliquam Graeciam omnem probasse sententiam. Iam vero, si meam me hac in causa proferre oportet opinionem, nullum malignitatis indicium hic mihi continere videtur locus. Quod enim subiungit noster τὴν ἄλλην μαρτυρεῖν Ἑλλάδα istiusmodi quid apud me efficit, ut Atheniensium opinioni nullam fidem habendam esse opiner. Hi enim inepto patriae amore corrupti, om-

(*a*) In orat. Corint. 37. Tom. 2. p. 103. Edit. Reisk.
(*b*) Lib. VIII. C. 94.

omnia in suam ipsi laudem vertere studebant. Herodotus autem huius Atheniensium opinionis patrocinium non tantum non suscipit, sed eam contra aperte refutat, reliquae Graeciae hac de re apponendâ sententiâ. Nec vero Plutarchus hic ferendus est, „ historiae patrem Graeciae opinionem ideo apposuisse, ne nimis aperte maledicendo malus videretur, istamque calumniam non ab Atheniensibus in Corinthios, sed ab ipso Herodoto in utrosque fictam esse", statuens (*a*). Ita enim si quid explicari potest, praeclara alicuius facinora, vel dicta in turpissima quaeque facile mutari possunt; nec vero tam abiecte de homine homini existimare licet. Caeterum Plutarchi haecce tenuis argumentatio simillima esse videtur istiusmodi hominis agendi rationi, qui, ubi semel perversi quid protulit, omnia deinceps, ut sibi constet, aut affirmare aut negare constituit.

Sed videamus nunc de Dionis Chrysostomi testimonio quid sit existimandum; cuius quippe veritas si probari posset, tam pravam simul probatum esset Herodoto fuisse indolem, ut vix ei fides esset habenda. Sed eius causa facile mihi defendi posse videtur.

Primum igitur animadvertendum, nisi hae duae

(*a*) C. 39. p. 496.

duae revera apud Graecos fuisfent de Corinthiis opiniones, maximam continuo Graeciae partem, Corinthiorum illis temporibus amicam, Herodoti declaraturam fuisfe mendax ingenium; Graecis idcirco, quibus placere ftudebat, quique totum istud negotium probe fciebant, haud facile falfi quid obtrudere aufurum fuisfe nostrum (*a*). Quodfi praeterea utriusque fcriptoris cogitemus, quâ vixit, aetatem, magis etiam Dionis impugnatur testimonium. Is enim quinque adeo feculis post pugnam Salaminiam, Herodotus contra illi proxime floruit. Hic igitur ab iis rem audivit, qui ipfi interfuerant pugnae: ille contra non nifi ex historiâ et monumentis haurire potuit, quae tamen monumenta minus hac in caufâ fide digna erant. Cum enim plurimi Herodoti aetate fe a pugna Plataeenfi abfuisfe erubescentes, posterorum caufa monumen-

(*a*) Quodfi nobiscum reputamus, Herodotum Graecis placere ftudentem haud femel operis fui partem in ludis publicis legisfe, omisfis etiam ceteris, quae et permultae et vero fummi momenti fuscipi posfunt, defenfionibus, mirum iam continuo videri debet, istiusmodi hominem maledicendo gloriam fibi parare nifurum fuisfe. Quoniam autem revera fummam fibi apud Graecos conciliavit gloriam, probatur inde, ni fallor, eum neque Corinthiis neque univerfis Graecis maledixisfe. Qua de re egregie egit Doct. Geinoz, l. l. p. 567.

menta ſepulcralia erexerint (*a*), quidni idem facere potuerunt Corinthii post proelium Salaminium? Sed praeterea Dionis Chryſoſtomi ſi vera esſet narratio, Plutarchus profecto, omnia avide arripiens, ut Herodotum peteret, eam nequaquam omiſisſet (*b*). Dionis idcirco narrationem haud magni esſe momenti merito ſtatui posſe opinor. Ne autem quis Simonidis poëtae mihi obiiciat in Corinthiorum Adimantique honorem prolatum carmen, animadvertendum, hunc maxime poëtam eorum celebrare ſolitum fuisſe laudes, qui magnam ei donarent pecuniae vim (*c*).

Sed quandoquidem ſupra monumentorum mentionem fecimus ſepulcralium, ab iis post pugnam Plataeenſem erectorum, qui ſe ab eâ abſu-

(*a*) Vid. Herod. Lib. IX. C. 85.

(*b*) Conf. Cel. Wesſelingius in Annot. ad Lib. VIII. C. 94. et ibi Schweigh.

(*c*) Vid. Larcherus in vita Herod. p. 84. De Simonidis avaritia elegans est locus apud Aristoph. in Pace vs. 696. ubi Mercurius interrogat Trygaeum, quid faciat Sophocles, cui reſpondet Trygaeus

εὐδαιμονεῖ· πάσχει δὲ θαυμαστόν. Ερμ. τὸ τί;
Τρ. ἐκ τοῦ Σοφοκλέους γίνεται Σιμωνίδης.
Ερμ. Σιμωνίδης; πῶς; Τρ. ὅτι γέρων ὤν, καὶ σαπρὸς,
Κέρδους ἕκατι κἂν ἐπὶ τῆς ῥιπὸς πλέοι.

Conf. ad h. l. Schol. in Edit. Kusteri.

fuisse erubescebant, hac de re item paucis videndum est. Pugnâ igitur Plataeensi peractâ, tumulis ornatos fuisse memorat Herodotus (*a*), qui in eâ occubuerant. Alios autem fuisse narrat, qui pugnae se non interfuisse erubescentes posterorum causa inanes tumulos erexerint. Corinthiorum autem quia ab eo mentio fit nulla, astute inde effici vult Plutarchus (*b*), ut eos quoque inanes istiusmodi tumulos erexisse significet. Quae quam inepta et futilis sit conclusio, unusquisque facile videt. Quidni enim Corinthii eadem passi ac Phliasii et Megarenses (*c*), qui tumulis sepulcralibus ornati erant, idem facere potuerant? Horum igitur cum nullam faceret mentionem Herodotus, ideone significat ab hoc illos destitutos honore cenotaphia erexisse? De ipsis adeo Aeginetarum agens monumentis eademque inania fuisse significans, e suâ non illud dicit persona, sed laudabili more suo continuo addit, *ut ego audivi* (*d*). Sed, ne longius in istiusmodi verse-

(*a*) Lib. IX. C. 85.

(*b*) C. 42. p. 503.

(*c*) Uti patet ex Lib. IX. C. 69. Ex quo loco, abunde mihi confici posse videtur, Corinthiorum laudes minime detrectare voluisse Herodotum; quod vero iidem primum pugnae non adfuerant, ne iis vitio verteretur, ita huius absentiae causam tradit noster, Lib. IX. C. 53.

(*d*) C. 85.

femur argumento, quomodo Corinthiorum laudes tenebris involvere voluerit, cum eos post Athenienses in pugnâ ad Mycalen ἀριστεῦσαι memoret (a), equidem non intelligo.

De Thebanis deinde quae in medium profert Plutarchus, manifestis funt illa referta calumniis. Ita v. c., cum narrat Herodotus (b) Thebanos invitos a Leonida in Thermopylarum angustiis fuisse detentos, exinde illius mendax ingenium efficit Plutarchus (c), quia fieri non potuerit, ut trecenti Spartani quadringentos, qui illic aderant, detinerent Thebanos; quod facillime omnino Chaeronenfi philofopho damus. Sed ex eodem loco Plutarchi potius, quam Hero-

(a) Lib. IX. C. 105. Conf. Lib. V. C. 75. ubi de Cleomene agens, variarum gentium copias adverfus Athenienfes ducente, Corinthios narrat expeditionis primum fuisfe focios; deinceps vero fecum reputantes iniuste a fe agi, fefe avertisfe atque difcesfisfe; Lib. VI. C. 108. Nam, quum Thebani adverfus Plataeenfes et Athenienfes exercitum ducerent, Corinthios tradit noster rem minime neglexisfe, fed continuo advenisfe, ut hos in gratiam reconaliarent populos; et Lib. VIII. C. 72. ubi Corinthios in eorum refert numerum, qui Isthmum adverfus Barbaros muro aedificarant; quum contra, fi eos petere voluisfet, inter illos cenfuisfet, quorum Graeciam periclitari nihil interfuisfe memorat.

(b) Lib. VII. C. 222.

(c) C. 31. p. 475.

rodoti, apparet malignitas. Hic enim Spartanorum, qui tunc aderant, numerum citans, praeter eos Thebanosque illos, Thespienses quoque adfuisse tradit (*a*). Adde, hunc constantem fuisse Spartanorum morem, ut numquam solitarii, sed quodam quasi suorum stipati satellitio, in proelium proficiscerentur, ita ut singuli interdum septenos secum ducerent Helotas (*b*). Facillime idcirco quadringentos istos Thebanos detinere potuit Leonidas. Quoniam autem summo studio id agebat philosophus, ut a maioribus suis turpem illam eandemque omnibus notam amoveret a Graecis defectionem, mirum profecto non est, locum illum de Thermopylis omni ratione ab ipso petitum et contortum fuisse. Quum igitur tradit Herodotus (*c*), detentos istos a Leonida Thebanos, ad-

(*a*) Lib. VII. C. 222. Thespienses autem adeerant septingenti. vid. C. 202. Conf. Pausanias Lib. X. C. 20. p. 846. qui omnes ante pugnam abiisse narrat socios, exceptis Thespiensibus et Mycenaeis; et Diodorus Siculus Lib. XI. C. 9.

(*b*) Vid. Lib. IX. C. 10. et 28 sq. In hac vero ad Thermopylas pugna adfuisse Lacedaemoniis Helotas egregie omnino patet ex Lib. VII. C. 229. et Lib. VIII. C. 25; quae cum in medium protulit summus Wess. ad Lib. VII. C. 222. merito quaerit *quid ad haec malignitatis accusator?*

(*c*) Lib. VII. C. 233.

adveniente Xerxe, manus ad barbaros protendisse, ad eosque propius accessisse, referentes sese cum Medis sentire, terramque et aquam inter primos regi dedisse, at vi coactos ad Thermopylas venisse et a culpâ vulneris regi illati abesse, in tanto rogat Plutarchus (*a*), pugnantium tumultu quomodo exaudiri potuerit horum hominum imploratio? Verum Historiae parer narrat, tam prope in conspectum hostium venisse Thebanos, ut ab iis non nulli occisi fuerint. Optime idcirco exaudiri poterant a Persis, et praeterea ex eorum quoque gestu haud obscure patere debuit, eos esse supplices (*b*).

Sed Plutarchi in Herodotum missa malignitate, ex iis historiae patrem defendere lubet, quae de Thebanis illo tempore in Graecia ferebantur. Ubivis memorabatur eorum levitas et perfidia, et, quantopere eorum facinora in bello Persico omnibus nota essent, exinde patet, quod ipse adeo Plutarchus aperte illos defendere non ausus est. Imo vero eo usque huius populi prorupit perfidiae fama, ut Demosthenes et Xenophon saepius eam memo-

(*a*) C. 33. p. 481.
(*b*) Conf. Wesselingius ad h. l.

morarint (*a*). Sed diutius in hoc argumento verſari nolimus, cum malignitatis cauſſâ ipſe ſibi ſubinde repugnet Plutarchus. Nam alio loco Herodotum ſolis in opere ſuo adulatum fuisſe Athenienſibus (*b*), alio contra ne his quidem ipſis eum pepercisſe affirmat (*c*).

Caeterum Chaeronenſis philoſophi accuſationes licet nullo modo in Herodotum quadrare videantur, haec tamen omnia non ita accipi debent, quaſi in rebus cum barbarorum tum variarum Graeciae civitatum exponendis omnis expers ſit vitii. Nam civitatum illarum inter ſe aemulatione fieri non poterat, ut omnia a ſcriptore rite cognoſcerentur. Solebat enim ali-

(*a*) Vid. Dem. Philipp. 2. p. 70. Edit. Reisk. Tom. 1. et Xenophon Hell. Lib. V. C. 4. § 12. Conf. Diodorus Sic. Lib. XI. C. 4.

(*b*) C. 26. p. 462. Obſervari hoc loco potest, anxium adeo verſari nostrum in laudandis Athenienſibus. Cum enim Lib. VII. c. 139. Graeciae libertatem ab Athenienſibus profectam fuisſe narrat, ἐνθαῦτα, inquit, ἀναγκαίῃ ἐξέργομαι γνώμην ἀποδέξασθαι, ἐπίφθονον μὲν πρὸς τῶν πλεόνων ἀνθρώπων, ὅμως δὲ, τῇ γ' ἐμοὶ φαίνεται εἶναι ἀληθές, οὐκ ἐπισχήσω. Quodſi adulari voluisſet Athenienſibus, non profecto e Graecis in pugnâ ad Salamina primas partes egisſe, et ita prae ceteris excelluisſe tradidisſet Aeginetas, postque hos Athenienſes Lib. VIII. C. 93. Conſ. Wesſ. ad Lib. VIII. C. 122.

(*c*) C. 29. p. 470.

alia civitas alias ſaepe proferre diverſisſimas narrationes, e quibus, quaenam vera habenda esſet, nullus facile diiudicare poterat. Quod vero de Graecis civitatibus, idem quoque de barbaris valet. Cum enim et fontes, e quibus haurire debebat noster, non ſemper puri esſent et limpidi, et ſuperſtitione fabulisque plurima tegerentur, quidni fieri debuit, ut aliquid ſubinde notaret, quod minus recte ſeſe haberet (*a*)? Quae igitur hac in cauſa in Herodoto inveniuntur minus accurate tradita, non quidem ea nostri probant malignitatem, neque illi vitio verti posſunt, ſed merito ab omnibus veniam poscunt.

Et ſic quidem huic disputationi finem tandem impoſituris, unum hoc nobis ſuperest, ut, quare tam fuſe egerimus de Plutarchi accuſationibus, paucis exponamus. Uti in nullis non ſcriptis, ita in historico praeſertim opere fides ſpectanda est potisſimum. Princeps enim est haec ſcriptorum virtus, quae ſi abſit, ceterae, quaecumque adſunt, nullo ſunt pretio habendae. Nos igitur de *dotibus* non tantum He-

(*a*) Conf. La Harpe l. l. p. 128. qui elegantius et verius omnino de Herodoto praedicavit, quam Milotus *Elémens d'histoire générale*, Tom. 1. p. 187 et 362. add. Larcherus ad Herod. L. IV. C. 26.

Herodotei operis, ſed etiam de *virtutibus* agentes, hunc nobis locum ſedulo accurateque tractandum duximus. Quum autem ceteros omnes Herodoti obtrectatores maledicentiae ſtudio et doctrinae copiâ ſuperaverit Plutarchus, hic nobis maxime in hac cauſâ cognoscendâ audiendus videbatur.

Ceterum in totâ hac disquiſitione veri me unice ſtudio ductum fuiſſe, lubens profiteor: num vero gravisſimo argumento dignam ſcripſerim disputationem, vehementer dubito. Ego enim iuvenili hac aetate,

Edidi, quae potui, non ut volui.

